

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

90 NUMARALI EDİRNE ŞER'İYYE SİCİLİNDEKİ TEREKE
KAYITLARINA GÖRE DÖNEM DEĞERLENDİRMESİ
(1713-1714)

Yasemin AKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2022

©2022-Yasemin AKTAŞ

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

90 NUMARALI EDİRNE ŞER'İYYE SİCİLİNDEKİ TEREKE
KAYITLARINA GÖRE DÖNEM DEĞERLENDİRMESİ

(1713-1714)

PERİOD EVALUATION ACCORDING TO TEREKE
RECORDS IN EDİRNE COURT REGISTER NO. 90
(1713-1714)

Hazırlayan
Yasemin AKTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

KIRŞEHİR-2022

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yeniçağ Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Yasemin AKTAŞ tarafından hazırlanan “90 NUMARALI EDİRNE ŞER’İYYE SİCİLİNDEKİ TEREKE KAYITLARINA GÖRE DÖNEM DEĞERLENDİRMESİ (1713-1714)” adlı tez çalışması 29/07/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman(İmza)

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Üye.....(İmza)

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2022

(İmza)

Prof. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2022

Yasemin Aktaş

ÖZET
90 NUMARALI EDİRNE ŞER'İYYE SİCİLİNDEKİ TEREKE KAYITLARINA GÖRE
DÖNEM DEĞERLENDİRMESİ

(1713-1714)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Yasemin AKTAŞ

Danışman: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

2022-(xii+120)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Her birey içinde bulunduğu konum sebebiyle bir toplumda yaşamaya ihtiyaç duymaktadır. İnsan yaşayışlarını ele alan tarih bilimi, dolayısıyla toplum hayatını da incelemektedir. Toplum hayatını kaynaklara inerek değerlendirmek mümkündür. Bu hususta kaynakları bilirkışıye bırakmak doğru bir politika olacaktır. Osmanlı Devletinin adli teşkilatının temellerini kadılıklar oluşturur ve buldukları yerin hâkimi konumundadırlar. Kadıların tuttukları bu belgelere Kadı Sicilleri başka bir adlandırmayla Şer'iyeye Sicilleri denmektedir. Şer'iyeye Sicilleri de kendi içerisinde bazı alt gruplara ayrılmaktadır. Genel başlıklarıyla bunlar, hüccet, ferman, narh, ihtisab ve tereke kayıtlarıdır. Çalışmamızın odak noktasını, Şer'iyeye Sicilleri içerisinde bulunan Tereke Kayıtları oluşturmaktadır. Tereke, genel anlamıyla ölen kişilerin geride bıraktığı malların tamamına verilen isimdir. Dolayısıyla bir bölgenin, dönemin yahut dönemdeki ünlü kişilerin ekonomik, sosyal, tarihi, dini içeriklerini öğrenmemiz açısından bize yararlı veriler sunmaktadır. Ölen kişilerin çocuk sayılarını, eş durumlarını, meslek gruplarını öğrenmek de yine bir toplumun devlet dışında insanların hayatlarını nasıl devam ettirdiğini görmemize olanak sağlamaktadır. Yapmış olduğumuz çalışma arşiv kayıtlarında 90 numaralı Edirne Şer'iyeye Sicili olarak yer alan defter olup, tarihleri H. 1124-1125 ve M. 1713-1714 yılları arasında kapsamaktadır. İşte bu araştırmanın problemini tereke kayıtları ve onların sosyal bir tarih kaynağı olarak meydana getirilmesi ve bir örnek bazında değerlendirilmesi oluşturmaktadır. Sosyo-ekonomik değerlendirmelerin yapıldığı, ana kaynağımız olan tereke kayıtları ışığında ortaya çıkan bu değerlendirmelerin sonucunda servet analizlerine de dayanarak, 18. yüzyılda Edirne halkına dair genel bir hükme varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Edirne, Kadı, Sosyo-Ekonomik Yaşam, Şer'iyeye Sicilleri, Tereke Kayıtları.

ABSTRACT
PERİOD EVALUATION ACCORDİNG TO TEREKE RECORDS İN EDİRNE
COURT REGISTER NO. 90

(1713-1714)

M. Sc. Thesis

Preparer: Yasemin AKTAŞ

Advisor: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

2022-(xii+120)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

New Age Science

Jury

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Prof. Dr. Veli ÜNSAL

Prof. Dr. Remzi KILIÇ

Every individual has needed to live in a society due to her position. The science of history, which deals with the lives of people, has also examined social life. It is possible to evaluate the social life by going down to the sources. In this regard, it would be a correct policy for the sources to be examined by the experts. The foundations of the judicial organization of the Ottoman Empire were formed by the kadis and they have become the judicial rulers of the region they were in. These documents kept by the kadis have been called the kadi registers, in another words the, Şer'iyye (religious) registers. Şer'iyye (religious) registers have also been divided into some subgroups within themselves. In their general titles, these are the records of hucet(paper), ferman (edict), narh, ihtisab (ikhtisab) and tereke (estate). The focal point of our study has been the Tereke records in the Şer'iyye (religious) Registries. Tereke, in general terms, is the name given to all the goods left behind by the deceased. Therefore, it has provided us with useful data in terms of learning the economic, social, historical and religious contents of famous people of a region in a period. Learning the number of children, spouses, and occupational groups of the deceased also have allowed us to see how society continues its life outside the state. The work we have done is the book numbered 90 in the archive records as Edirne Şer'iyye Registry and the dates have covered the years between H. 1124-1125 and M. 1713-1714. The problem of this research has been the estate records and using them as a social history source and their evaluation on the basis of a sample. As a result of these evaluations which emerged in the light of the estate records which are our main source, in which socio-economic evaluations were made, a general judgment has been made about the people of Edirne in the 18th century, based on wealth analysis.

Keywords: Edirne, Kadi, Socio-Economic Life, Şer'iyye (religious) records, Estate (Tereke) Records.

ÖN SÖZ

Her yapılan çalışmanın belirli bir amacı, sınırı ve önemi bulunmaktadır. Böyle bir sınırlandırmaya gidilerek hem karışıklığa mahal verilmeyecek hem de konunun çerçevesi daha iyi çizilecektir. Bu çalışmanın amacı, Edirne'ye ait 90 numaralı Şer'iyye Sicilindeki tereke kayıtlarını inceleyip, sosyo-ekonomik malzemeleri tespit edip, dönem olarak değerlendirmeye tabii tutmaktır. Sınırlılığı ise; 90 numaralı Edirne Şer'iyye Sicili'nin içinde bulunan tereke kayıtları ile sabitlenmiş olmasıdır. Çalışmayı asıl ilgilendiren husus, terekelerin taksimat şekli veya varislere ne kadar hisse düşeceği meselesi değildir. Çalışmayı ilgilendiren kısmı bu konunun hem sosyal hem de ekonomik yönden ele alınma biçimidir. Bir çalışmanın önemini, o çalışmada bulunan eksikler ortaya çıkarmaktadır. Bir devletin hafızası o devletin arşividir. Arşivlerde bulunan dokümanlar ne derece kullanılırsa o derece önemi artacaktır. Yapılmış olunan çalışmanın da önemi, bir arşiv belgesinin daha tercüme usulü ile tarih bilimine kazandırılmasıdır.

Teorik olarak, giriş bölümüyle beraber, birinci bölümde Edirne tarihine dair bilgi verilecektir. İkinci bölüm, kadılık kurumunun tanımını ve görev yelpazesini, Osmanlı Devletinde Tereke Kayıtlarını, Osmanlı'da miras hukukunu-kaidelerini ve bunların alt başlıklarını içermektedir. Üçüncü bölüm, tereke sahiplerinin verilere göre dağılımını kapsamaktadır. Dördüncü bölümde ise 90 numaralı Edirne Şer'iyye Sicili'nin içinde bulunan tereke kayıtlarını ve kayıtlara ait verilerin değerlendirilmesini (giyim-kuşam, ev içi eşyalar, mal grupları, diğer unsurlar, yapılması zorunlu harcamalar) kapsamaktadır. Bu dört bölüm detaylı olarak aktarıldıktan sonra, bütün bu sunulan verilerle bir sonuca varılacaktır. Yapılmış olunan çalışma ile dönemin içtimai ve iktisadi hayatına katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Bu araştırmanın konusundan, deneysel çalışmaların yönlendirilmesinden, sonuçların değerlendirilmesinden dolayı, tez danışmanım Sayın Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ'e teşekkür ederim. Ayrıca Prof. Dr. Veli ÜNSAL'a ve Prof. Dr. Remzi KILIÇ'a katkılarından dolayı teşekkürlerimi sunarım. Her konuda öneri ve özverisi ile maneviyatını hissettiren Karayel'e şükranlarımı bir borç bilirim. Yazımından sonra yapılan düzeltmelerinden ötürü arkadaşlarıma, beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme sevgi ve saygılarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	x
HARİTALAR LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM I	3
İLKÇAĞDAN OSMANLI'YA EDİRNE TARİHİ.....	3
1.1. Edirne'nin Coğrafi Konumu	3
1.2. Edirne Adının Menşei	3
1.3. Osmanlı Devleti Zamanında Edirne	4
1.4. Edirne Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu.....	6
1.4.1. Edirne şehrinin sosyal durumu	6
1.4.2. Edirne şehrinin ekonomik durumu	7
1.5. Edirne'nin Mimari Yapısı	9
BÖLÜM II.....	10
OSMANLI DEVLETİNDE KADILIK KURUMU, TEREKE KAYITLARI VE MİRAS HUKUKU.....	10
2.1. Kadılık Kurumunun Tanımı ve Görev Yelpazesi.....	10
2.2. Kadılık Kurumunun Şer'iyye Sicilleri ve Tereke Kayıtları Açısından Önemleri	15

2.3. Osmanlı Devletinde Tereke Kayıtları.....	16
2.3.1. Tereke kayıtlarının muhtevası ve tutulma koşulları.....	17
2.3.2. Devlet arşivlerinde tereke kayıtlarının önemi	19
2.4. Osmanlı Devletinde Miras Hukuku ve Kaideleri	24
BÖLÜM III	27
TEREKE KAYITLARININ SUNDUĞU VERİLER DÂHİLİNDE EDİRNE'DE	
SOSYO-EKONOMİK YAPI.....	27
3.1. Tereke Sahiplerinin Verilerine Göre	27
3.1.1. Cinsiyetler açısından	27
3.1.2. Servet analizi açısından.....	28
3.1.3. Yaşanılan yer açısından	30
3.1.4. Meslek grupları ve unvanlar açısından	32
BÖLÜM IV	37
90 NUMARALI TEREKE KAYITLARININ 1713-1714 YILLARINA AİT VERİLERİN	
SOSYO-EKONOMİK BAKIMDAN ANALİZİ	37
4.1. Edirne'de Giyim-Kuşam.....	37
4.2. Ev Eşyalarına Dair Analiz	44
4.3. Edirne'de Gayrimenkul ve Menkul Mal Grupları.....	51
4.3.1. Gayrimenkul mal grupları.....	52
4.3.1.1. Yaşanan mekân olarak	52
4.3.1.2. Tarım alanı olarak	53
4.3.1.3. Gelir getiren diğer gayrimenkuller.....	53
4.3.2. Menkul mal grupları	54
4.3.2.1. Köleler	54
4.3.2.2. Kitaplar	55
4.3.2.3. Alacaklar	56
4.3.2.4. Nakit (Nukud).....	57
4.3.2.5. Mehir	57

4.3.2.6. Ziyet ve lüks mallar	58
4.3.2.7. Silah takımları	59
4.3.2.8. Hayvanlar	59
4.3.2.9. Binek, nakliye ve at takımları	61
4.4. Diğer Mal Grupları	62
4.5. Terekelerin Sosyal Hayattaki Yeri.....	65
SONUÇ VE ÖNERİLER	67
KAYNAKÇA	70
TABLolar LİSTESİ.....	76
GRAFİKLER LİSTESİ	111
HARİTALAR LİSTESİ.....	116
ÖRNEK BELGELER	117
ÖZ GEÇMİŞ.....	120

TABLULAR LİSTESİSayfa

Tablo 1: Tereke Kayıtlarında Bulunan Taşınmaz Mallar.....	76
Tablo 2: Tereke Kayıtlarında Bulunan Hayvanlar	85
Tablo 3: Tereke Kayıtlarında Bulunan Mücevherler	95
Tablo 4: Tereke Kayıtlarında Bulunan Nakitler(Nukut)	100
Tablo 5: Tereke Kayıtlarında Bulunan Köleler	106
Tablo 6: Tereke Kayıtlarında Bulunan Kitaplar	107

GRAFİKLER LİSTESİSayfa

Grafik 1: Cinsiyete Göre Dağılım.....	111
Grafik 2: Servet Kalemlerinin Akçe Miktarı ve Genel Servet İçindeki Oranları.....	111
Grafik 3: Yaşanılan Yere Göre Dağılım	112
Grafik 4: Unvana Göre Dağılım.....	112
Grafik 5: 2 Unvan alan Kişiler.....	113
Grafik 6: Unvana Göre Servet Dağılımı ve Genele Oranı	113
Grafik 7: Menkul Malların Servet Dağılımı.....	114
Grafik 8: Kölelerin Sahipleri ve Genel Servet İçindeki Payları.....	114
Grafik 9: Diğer Malların Servet Dağılımları.....	115

HARİTALAR LİSTESİ.....Sayfa

Harita 1: Edirne'nin Coğrafya Haritası..... 116

KISALTMALAR

Kısaltmalar

Açıklamalar

a.g.e.

Adı geçen eser

a.g.m.

Adı geçen makale

bkz.

Bakınız

B.O.A.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi

C.

Cilt

Ç.

Çeviren

D.

Demirbaş

Ed.

Editör

EŞS

Edirne Şer'iyeye Sicili

H.

Hicri

Haz.

Hazırlayan

M.

Miladi

M.Ö.

Milattan Önce

MŞH

Meşihat

nr.

Numara

s.

Sayfa

S.

Sayı

ŞSC

Şer'iyeye Sicili

GİRİŞ

Tarih, toplum ve bu toplumu oluşturan bireylerin hayatını ele alan bir bilim dalıdır. Tarih bilimi sadece bir toplumu, yöneticiyi, savaşları veya barışları ele almamaktadır. Toplumun var olan tüm yönlerini, öncesini ve sonrasını objektif bir şekilde değerlendirilmesi, tarih biliminin alt yapısını oluşturmaktadır. Bu hususta değinmemiz gereken konu, elde edilen kaynaklardır.

Yazının icadından sonra, önce tabletlere, devirler atlanmaya başladıkça farklı türde kâğıtlara ve en sonunda da elektronik ortamlara kadar veriler taşınmıştır. Bu surette bir devletin yahut toplumun hayatını belgeler aracılığıyla öğrenmemiz mümkündür. Nitekim her millet tarihi bir mirasın taşıyıcılığını üstlenmektedir. Bu tarihi mirasın büyük bir bölümünü ise arşivler oluşturmaktadır. Devletler, fiziksel ve çevresel bazı sorunlar yaşamadıkça (yangın, doğal afetler gibi) ellerinde var olan belgeleri saklamaya ve korumaya özen göstermiştir. Osmanlı Devleti de müddeti bakımından zengin belgeler içermektedir. Arşiv malzemeleri içerisindeki şer'iyye sicilleri yapmış olduğumuz bu çalışmanın da ana hatlarını çizmektedir.

Şer'i kanunlarla yönetilen Osmanlı Devleti, belirli sınırlılıkta diğer görevlilere olduğu gibi kadınlara da bazı sorumluluklar vermektedir. Güvenilir olmalarıyla tanınan kadılar, Kadı sicilleri diğer adıyla Şer'iyye sicil defterlerini tutmakla görevlendirilmiştir. İnceleme konusu olan Şer'iyye sicillerinin içerisinde bulunan Tereke Kayıtları toplum hayatını araştırmak için bize dolu bir hazine sunmaktadır. Ölen kişilerin yaşama standartlarını, çocuk sayılarını, geride bıraktığı mallarını, servet dağılımlarını, toplumdaki statülerini bu kayıtlar aracılığıyla öğrenmek mümkün olacaktır. Fiziksel ve çevresel sorunlardan ötürü bu tür belgeler bazı problemler yaşamaktadır. Arşivin ortamı, yazılan yazıların silik çıkması, sıcaklık yahut soğukluk durumu, kâğıtlara zarar veren bazı canlıların bulunması bakımından, korunma işleminin özenle yapılması gerekmektedir. Nemden dolayı mürekkebin dağılması bunun göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla kayıtların çeviri evresinde bazı yerleri okunamamıştır. Okunamayan yerler, metin içerisinde (?) şeklinde gösterilmiş ve en aza indirgenmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda 90 Numaralı Edirne Şer'iyye sicil defterinin içindeki terekelere dair bilgiler aktarılacaktır.

Bu çalışmada öncelikle 90 Numaralı Edirne Şer'iyye sicil defteri içerisindeki Tereke Kayıtlarının transkripsiyonu yapılmıştır. Bunların detayı metin içerisinde verilerle örneklendirilmiştir. Ana başlık adı altında bir şehrin sosyo-ekonomik yapısı incelenmeye

alışılmıştır. Sosyo-ekonomik konu kapsamı geniş olduğundan dolayı birçok alt başlığa sahiptir. Araştırmacılar çalışmalarını dikkat çekmek istediği alanla doğru orantılı alt başlıklar seçebilmektedir. Bundan dolayı bir şehrin sosyo-ekonomik yapısını anlatan çalışmalarda miras hukuku, aile yapısı, yatırım araçları, ev içi eşyalar, giyim kuşam gibi alt başlıklar bulunmaktadır. Yapılan çalışmada yatırım araçları, ev içi eşyalar, giyim kuşam alt başlıkları seçilip bu bağlamda Edirne'nin 1713-1714 yıllarında sosyo-ekonomik yapısına dair araştırmalar yapılmıştır.

BÖLÜM I

İLKÇAĞDAN OSMANLI'YA EDİRNE TARİHİ

1.1. Edirne'nin Coğrafi Konumu

Şemseddin Sâmî'nin İstanbul'da yayımlanmış eseri olan Kamusü'l- Âlâm'da, Edirne şehrinin coğrafyası ile ilgili şu verileri sunmuştur; Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye'nin Rumeli kıtasındaki şehirlerinden en büyükleri olup, doğudan dört kaza ile batıdan Selanik, kuzeydoğudan Karadeniz, güneyden Marmara ve Adalar Denizi ile çevrilidir. Yüzölçümü tahmini olarak 42.500 m²'dir. Edirne'nin kazalarına bakıldığında; Ceseri Mustafa Paşa, Ceseri Ergene, Uzunköprü, Dimetoka, Kırcaali, Ortaköy ve Havza olarak sınırları çizilmiştir.¹ Edirne'nin Ergene, Meriç ve Tuna adında 3 tane akarsuyu vardır. Ergene Havzası ülkemizin tarıma elverişli ovalarındandır. Meriç akarsuyunun kolları, Edirne yakınlarında birleşen Arda ve Tunca kollarıyla ovalarda tarıma daha da elverişli alüvyal topraklar haline gelmektedir.² Şehrin coğrafi konumu bu şekilde aktarıldıktan sonra, Edirne adının menşeyinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Harita 1 Edirne'nin Coğrafya Haritası

1.2. Edirne Adının Menşei

Edirne şehrinin hangi tarihte ve kimler tarafından kurulduğu konusunda temel bir bilgi bulunmamaktadır. Milattan sonra 117-137 senelerinde İmparator Edriyen zamanında eski

¹Ramazan Özey, "XIX. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası", *Marmara Coğrafya Dergisi*, S. 6, 2002, s.9.

²İsmail Hakkı İnan, *Edirne Ekonomisinde Tarımın Yeri ve Önemi*, Edirne İlinin Ekonomik Gelişmesi Seminer Kitabı, İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları, İstanbul 2003, s.39.

Oküdama Mahallesi'nde kurulduğu ve eski ismiyle Araysta ve Oristiya olduğu karşımıza çıkmaktadır.³ Ancak bakıldığında İmparator Edriyen'in isminin araştırmalarda Hadrian olarak karşımıza çıktığı ve Roma'nın en güçlü 5 imparatoru arasında olduğu görülmektedir.⁴ Edirne'nin tarih öncesi gibi tarihin ilk dönemlerinde de bilgiler aydınlatılamamaktadır. Edirne ve çevresinin diğer yerleşmelerin tarihin benzer şekilde Traklar'la başladığı öne sürülmektedir. Kavimler halinde yaşayan Traklar'ın Ergene vadisinde yaşayan bir kolu Odris'lerdir. (Diğeri ise Mediaten'dir.) Odrisler, Edirne'nin en eski halkıdır ve Tuna ile Meriç'in kesiştiği yerde bir kent kurmuşlardır. Odrisa ya da Odrisia bu kentin ilk adı sanılmaktadır. Odrisler 'den sonra M.Ö. IV. yüzyılda Makedonya Kralı II. Filip tarafından Makedonya topraklarına katılınca Odrisa ya da Odrisia kenti Orestia veya Orestas olarak zikredilmiştir. Kent sırasıyla Akalar, Persler, Galatlar ve en sonunda M.Ö. 168 yılında Romalıların hâkimiyeti altına girmiştir. Daha önce belirtildiği gibi Roma'nın 5 büyük imparatorundan biri olan Hadrian, Odrisye şehrini beğenip, Hadrian şehri anlamına gelen Hadrianapolis demiştir. Sırasıyla Hadrianupolis, Adrianapolis, Adrianupollis olarak değişmiştir. Hadrianupolis ismi de Türkçeye Edrenebol, Edrene ve Edirne şeklinde geçerek bugünkü halini almıştır.⁵ İlkçağ tarihçesi ve menşei verilen Edirne'nin, Osmanlı Devleti'ndeki konumuna bakmak gerekecektir.

1.3. Osmanlı Devleti Zamanında Edirne

1329 yılında Bizans İmparatoru olan Mikhal'in ölümünden sonra varisleri, II. Andronikos ve III. Andronikos arasında taht kavgası başlamıştır. O zamanlar tahtta olan Orhan Gazi, II. Andronikos'a destek amaçlı Tekirdağ'a 70 gemilik kuvvet yollamıştır. Denizden karaya çıkan bu kuvvet, III. Andronikos'un birliklerine mağlup olmuşlardır. III. Andronikos'un ölümü, 9 yaşındaki oğlu Ionnes'i tahta geçirmiştir. Yaşı küçük olan Ionnes'e Kantakuzinos vekâlet etmiştir. İstanbul ve Edirne'de varlığı ve hâkimiyeti kabul görmeyen Kantakuzinos, Dimetoka'da imparatorluğunu ilan etmiştir.⁶ Kantakuzinos'un kendini imparator tayin etmesini hem imparatoriçe hem de Ortodoks Patriği ve onlara destek verenler reddetmiştir. Patrik Kalekas, Ionnes'i imparator ve kendisini de naip ilan etmiştir. Böyle bir durumda biri Dimetoka'da diğeri ise İstanbul'da olmak üzere 2 imparator ortaya çıkmıştır.

³Ratıp Kazancıgil, Nilüfer Gökçe, *Dağdevirenzade M. Şevket Beyin Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No:41, Edirne 2005, s.25.

⁴Can Karagülle, "Bolu'da Antik Dönem Mimari İzleri", *Yapı Dergisi No:401*, 2016, s.177.

⁵Özge Alev Sönmez, *Geçmişten Günümüze Edirne İli'nin Sosyal Analizi*, Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2011, s.3-4.

⁶Arzu Diktaş, *XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Edirne'de Sosyal Hayat*, Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2008 s.10.

Tüm yaşanan bu olaylar 6 sene süren (1341-1347) iç karışıklığa sebep olmuştur. Batı Anadolu'da yaşayan Türkmenler ve daha sonra Aydınöğlularından Umur beyden yardım isteyince onların destekleri ile Dimetoka'yı anca kurtarabilmiştir. Umur beyin İzmir'i kaybetmesiyle Kantakuzinos bu yardımlardan mahrum kalmıştır. İttifak kuracağı diğer isim Rumeli'ye doğru ilerleyen Orhan Gazi olmuştur. Bu ittifak yolunu Orhan Gazi'yi kızı Theodora'yla evlendirerek açmıştır.⁷

İç savaşın bitmesinin ardından Kantakuzinos bugün Çanakkale sınırında yer alan Çimpe Kalesini 10.000 altın karşılığında Orhan Gazi'den teslim etmesini istemiştir. Orhan Bey bu teklife karşı, kaleyi vermemenin yanı sıra Türk halkını iskân ettirmiştir. Gelibolu'nun alınması ve Trakya'nın iç kısımlarına olan akınların artması sonucunda, Bizans ile Edirne'nin fethine yönelik bu faaliyetler Süleyman Paşa'nın ölümüyle sekteye uğramıştır.

1361 yılına gelindiğinde Lala Şahin Paşa'nın Edirne'yi fethetmesine kadar ki zamanda şehir Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. İstanbul'un fethine kadar 92 yıl Osmanlı Devletine başkentlik yapmıştır. Ayrıca Edirne'nin alınması da İstanbul'un fethini kolaylaştırmıştır.⁸

II. Murat devrine gelince Edirne'nin büyümesi ve gelişmesi hız kazanmıştır. Rumeli'deki faaliyetleri, elçi kabulleri, oğullarının (Mehmet ve Alâeddin) düğünleri de yine Edirne'de gerçekleşmiştir. Hayatının sonuna kadar Edirne'de yaşamını sürdüren II. Murat'ın oğlu II. Mehmet, İstanbul'un fethiyle beraber başkenti İstanbul yapmıştır. Bir süre önemini yitirmeyen Edirne, Balkanlardaki faaliyetler içinde hareket üssü olarak kullanılmıştır. XVI. Yüzyıla kadar önemini daha az da olsa korumuş ancak önemli hadiseler yaşamamıştır. XVII. Yüzyıla gelindiğinde, I. Ahmet, II. Osman ve IV. Murat, Edirne'de oturmalarından dolayı devletin ikinci başkenti olma özelliğini kazanmıştır. Şehri esas devlet merkezi haline getiren IV. Mehmet, Leh seferlerinden dolayı Edirne'de yaşamıştır. II. Süleyman, II. Ahmet, II. Mustafa gibi padişahlar sayesinde Edirne şehrinde farklı faaliyetler görülmüştür. (Geçiş törenleri, Edirne Vak'ası, tekrar üs olması gibi)

Yine bir takım siyasi faaliyetler de Edirne'nin tarih sahnesindeki rolünü ortaya koymuştur. XIX. yüzyılın başlarında III. Selim'in ıslahatlarında bir takım ayaklanmalar baş göstermiştir. Baş gösteren ilk ayaklanma, Rumeli ıslahatından sorumlu Vali Hakkı Paşa ile Rumeli âyanının muhalefetleri arasında olmuştur. Ardından bu olay genişleyerek Arnavut

⁷Yahya Başkan, "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Theodora ile Evliliği", *Tarih Dergisi*, Sayı 66, 2017, s.48-49.

⁸Arzu Diktaş, a.g.e., s.12-13.

askerler ile şehir halkının çarpışmasına kadar gitmiştir. Benzer bir olay Nizâm-ı Cedîd teşkilâtının kurulması aşamasında gerçekleşmiştir. Burada da Rumeli âyanının Edirne’de toplanıp hükümete karşı harekete geçmesi sonucu bazı hükümet görevlileri öldürülmüştür.

Yeniçeri Ocağının kaldırılmasında, Osmanlı-Rus Savaşı’nda, Balkan harplerindeki Bulgar işgallerinde, 93 Harbinde, Edirne şehri acı olaylar yaşamıştır. Nihayetinde 24 Temmuz 1923’de imzalanan Lozan antlaşmasıyla birlikte Türkiye Cumhuriyeti’nin sınır şehri haline gelmiştir.⁹

Edirne şehrinin Osmanlı Devleti zamanındaki konumu kronolojik olarak aktarıldıktan sonra sosyal ve ekonomik açıdan içerik sunmak faydalı olacaktır.

1.4. Edirne Şehrinin Sosyal ve Ekonomik Durumu

1.4.1. Edirne şehrinin sosyal durumu

Bir şehrin sosyal hayatına bakıldığında temel olarak karşımıza aile kurumu çıkmaktadır. Türklerde aile, erkek egemenliğine dayanmaktadır. Bununla beraber kadının da yeri yakın bir egemenliktedir. Osmanlı aile yapısı genel olarak 4-7 kişiden meydana gelmektedir. Tabii bu çerçevenin dışına çıkan aileler de mevcuttur. Aile kavramıyla beraber mahalleler, meslek grupları, unvanlar gibi alt kollar bulunmaktadır.

İlk önceleri konaklanan yer olarak karşımıza çıkan mahalle kavramı zamanla şehirlerin veya daha küçük yerleşim birimlerinin bölümlerini ifade etmek için kullanılmıştır. Mahalle halkı, birbirini tanıyan bu doğrultuda komşuluk ilişkisi yürüten topluluktur. Bu topluluk sosyal ve ekonomik yönden de dayanışma halinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.¹⁰

Kayıtlarda ölen kişilerin ikamet ettikleri yerlerin tespiti şehrin tarihi açısından önem arz etmektedir. Tereke kayıtlarından hareketle Edirne’nin 1713-1714 yılları arasında geçen mahalle isimlerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

Ağa, Bey ve Efendi unvanlı mahalleler; Ağa unvanlı mahallelerde, Akpınarlı İbrahim Ağa, Murad Ağa, Mahmud Ağa, Kayrevan Ağa, Teftin Ağa, Arif Ağa vardır. Bey unvanlı mahallelerde, Gazi Mihail Bey, Umur Bey, Mihail Bey, Şarabdar Hami Bey bulunmaktadır. Efendi unvanlı mahalle isimleri olarak karşımıza Saraçlı Süleyman Efendi çıkmaktadır.

⁹M. Tayyib Gökbilgin, “Edirne”, *İslam Ansiklopedisi*, C. X, 1994, s.426-427.

¹⁰Ahmet Yiğit, *XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne Kazası*, İnönü Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Malatya 1988, s.27.

Paşa unvanlı mahalleler; Sarıca Paşa, Alaattin Paşa, İbrahim Paşa, Evliya Haşim Paşa, Kasım Paşa, Abdurrahman Şehabeddin Paşa ve Yakup Paşa'dır.

Elhac unvanlı mahalle isimlerinde, Elhac Eskici Hamid, Elhac Halil, Elhac Hamid, Elhac Hallac, Elhac İslam ve Elhac Muhtar tespit edilmiştir.

Haricinde Gazi, Hoca, Hacı, Şah, Şeyh, Sultan gibi unvanlar taşıyan mahalle isimleri de görülmektedir. Bunlar, Gazi Hoca, Hoca Bali, Marif Hoca, Musa Hoca, Emir Şah, Maruf Hoca, Gazi Mihail, Hacı Murad, Ömer Şah, Sefer Şah, Devlet Şah, Sultan Bayezid, Sabuncu Hacı, Şeyh Hamis, Hacı Hasan, Sultan Selim ve Hoca Ömer olarak sayılabilir.

Kişilerin mesleklerini belirten mahalle isimlerine de yer verilmektedir. Bunlar, Durgut Bazargân, Bazırgan Halil ve Bevvab Sinan'dır.

Bunların dışında geri kalan mahalle isimlerine bakıldığında genelde kişi ve bu kişiyi niteleyen özelliği ile verildiği tespit edilmiştir. Bu mahalle isimlerine ise; Saçlı Ali, Selçuk Hatun, Temurtaş, Sulu Halil, Kavruk Osman, Üsküfçü Cafer, Arabacı Ahmed, Alemdar, Yaya Şehsuvar, Asi Arap, Ahi Hasan, Üsküfçü, Barmaklı Mescid, Kuzu Çeşme, Noktacızade, Kebir Paşçı, Yancıkçı, Çukalica, Muradiye, Tarakçılar, Gülbahar, Hisar, Balık Pazarı ve Kavaklı örnek verilebilir.

Mahalle isimlerinden de anlaşıldığı üzere genelde kişi isimleri unvanlarıyla birlikte zikredilmiştir. Sosyal hayata dair şehirle ilgili bilgi temin edeceğimiz bir başka konu unvan ve meslek gruplarıdır. Tereke kayıtlarından hareketle elde edilen unvanlar; ağa, bey, beşe, çavuş, çelebi, elhac, efendi, esseyid, şeyh, hanım ve hatundur. Meslek grupları ise; kadı, müezzin, sahaf, tuğcu, sorgucî, kettanî, zaim, kapucubaşı, sekban, bağ ustası, hasırcı, saraçbaşı ve bostancıbaşıdır. Edirne'deki sosyal hayat elimizdeki verilerle aktarıldıktan sonra Edirne şehrinin ekonomisini anlatmak yerinde olacaktır.

1.4.2. Edirne şehrinin ekonomik durumu

Kentlerin ekonomik durumlarına bakarken aynı zamanda coğrafyalarından da bahsetmek gerekmektedir. Edirne coğrafi konumu itibarıyla Balkan kentlerinin merkezinde olmasının yanı sıra İstanbul'a da yakınlığı açısından iktisadi bakımdan hareketlilik yaşayan bir şehir olmuştur. Şehrin ulaşımı, Tekirdağ Limanı'na oradan da deniz aracılığıyla ülkenin çeşitli yerlerine olabiliyordu. Bununla beraber bu yol, seferler için kullanılınca kent büyük bir pazar haline gelmiştir. Yine Anadolu'dan Avrupa'ya ihraç edilen ürünler buradan geçmiştir.

Edirne'nin limanı olan İskelebaşı'nda pirinç ve hububat ticareti yapılmıştır. 18. Yüzyılda Batılı tüccarlar da kadife gibi kumaşları Edirne'ye getirip, kentten de ipek, balmumu, manda derisi ve yün gibi ürünler almışlardır. Batıya yapılan seferlerde askeri üs olarak kullanılan Edirne'de çeşitli meslek kolları da gelişim göstermiştir. Başta dericilik olmak üzere çizme, ayakkabıcılık ve hayvan koşumlarına dair her eşya burada üretilip Balkanlara ihraç edilmiştir.¹¹

Vakıf yolu ile kurulup yönetilen imaret sistemi, şehrin hem kuruluşunda hem de gelişmesinde temel rol oynamıştır. Kente yabancıların girişi sağlanmış, yaygın halde olan el sanatlarına dayalı sanayi körelmiş, ticaret ve sanayi, azınlıkların eline geçmiştir. Buna rağmen tarım sektörü canlılığını korumaya çalışmış, İstanbul'un da tahıl ambarı olma konumunu devam ettirmiştir.¹² Her konuda olduğu gibi ticaretle de İstanbul'un ihtiyacı olan un, bulgur, nohut, mercimek ve soğan gibi tarım ürünlerinin temini Edirne tarafından karşılanmıştır.¹³

Edirne şehrine dair tarım, ticaret ve sanayi sektörünü ekonomi bağlamında toparlayacak olursak; tarım sektöründe, ihracatta fındık, tahıllar, pamuk, tütün ve zeytin gibi ürünler karşımıza çıkmaktadır. Bakıldığında XV. ve XVI. yüzyıllarda bağcılık önemli bir yer tutmuştur. Edirne'nin kırsal bölgelerinde yine bu dönemde büyük oranda buğday yetiştirilmiştir. Ayçiçeği, şeker pancarı, pirinç ve susam başlıca tarım ürünlerinden olmuştur. Edirne şehrinde hayvancılık ise koyun, kıl keçisi, sığır ve manda etrafında şekillenmiştir.

Ticaret sahasında yoğun et tüketimi deri sanayisinin gelişmesini sağlamıştır. İpekçilik, mumculuk, keçecilik, marangozculuk, lülecilik, kuyumculuk ve bakırcılık gibi sektörler ticari sahada yerini almıştır.

Sanayi hayatında Edirne, çalışmalarına XVII. yüzyılda başlamıştır. Sonraki yüzyıllarda gelişerek büyüme göstermiştir. Silah, bağcılığa bağlı olarak şarap, gül yağı, sabun, ipek dokumacılığı, oymacılık ve mandıracılık Osmanlı Devleti'nin sanayi kolları olarak görülmüştür.¹⁴ Kentin sosyal ve ekonomik yapısı hakkında bilgi verildikten sonra son olarak şehrin mimarisine bakılacaktır.

¹¹Ülkiye Özer, *341 Nolu Edirne Şer'iyye Sicilinin (H. 1241-1242/M. 1825-1826) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*, Kırklareli Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli 2020, s.5-6.

¹²Özge Alev Sönmez, a.g.e., s.49.

¹³Mehmet Arif Kürküt, *152 Numaralı Edirne Şer'iyye Sicili'nin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Batman Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Batman 2019, s.18.

¹⁴Özge Alev Sönmez, a.g.e., s.53-64.

1.5. Edirne'nin Mimari Yapısı

Bir şehrin coğrafi konumu, tarihçesi, sosyal ve ekonomik durumu kadar mimari yapısı da önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti'ne 92 yıl başkentlik yapan şehrin mimari yapıları da gösterişli ve sayıca çok olmuştur.

Edirne Kalesi'nin esas surları, 117-138 yıllarında şehre adını veren Roma İmparatoru Hadrianus zamanında yapılmıştır. Roma-Bizans yapısıyla bezenmişken 1361'e doğru Türklerin idaresine geçtikten sonra Türk yapısı hâkim olmuştur. II. Murat tarafından 1450'li yıllarda yeni bir saray yapımına başlanılmıştır. Bu saray 1829 yılında Ruslar tarafından tahrip edilmiş, 1876 yılında ise Edirne Valisi Cemil Paşa'nın emriyle sarayın yakınında olan cephaneliğin patlatılmasıyla yıkılmıştır. II. Murat devri, şehirdeki imar faaliyetlerinin büyük ölçüde geliştiği dönem olmuştur. Muradiye, Bedesten, Darülhâdis, Tahtakale, Topkapı Hamamları, Üç Şerefeli Camileri gibi eserler günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Halen daha varlığını koruyan, Ergene üzerine yapılan Uzun Köprü 'de bu döneme aittir. II. Bayezid zamanında 1484 yılında Tunca Nehri yanına temelleri atılan Darüşşifa, Edirne'nin en önemli sağlık yerlerinden biri olmuştur. Ayrıca Darüşşifanın içinde II. Bayezid Külliyesi bulunmaktaydı. Cami, hamam, medrese, tabhâne ve köprü gibi imarlar da 1484 yılında inşa edilmiştir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde ise, Kanuni Köprüsü, Ali Paşa Çarşısı, Rüstem Paşa Hanı, Sokullu Sarayı ve Süleymaniye Cami gibi yapılar yapılmıştır. II. Selim zamanında yapılan en göze çarpan eser Mimar Sinan'ın yaptığı Selimiye Cami olmuştur.¹⁵

I. Ahmet zamanında sarayda bazı değişiklikler yapılmış, ara duvar üzerine kasır inşa edilmiştir. Alay köşkü adı verilen bu yapının önünde bayram törenlerinin yapılması gelenek haline gelmiştir. II. Osman zamanında Bayırbağ Kasrı yapılmıştır. IV. Mehmet'in saltanat yılları Edirne Sarayı'nın en parlak olduğu dönem olmuştur. Uzun süre burada kalan padişah, sarayda birçok düzenlemeler yapmıştır. Bunların yanı sıra birçok kasır eklenmiştir. II. Ahmet zamanında ise, harem dairesine eklemeler yapılmıştır. III. Ahmet zamanına gelindiğinde saray artık ihmal edilmiş, şehri büyük önemde tahrip eden depremler yaşanmıştır. Edirne Sarayı'nda oturan son padişah III. Mustafa olmuştur.

¹⁵Ülkiye Özer, a.g.e., s.9-10.

BÖLÜM II

OSMANLI DEVLETİNDE KADILIK KURUMU, TEREKE KAYITLARI VE MİRAS HUKUKU

Çalışmanın ikinci bölümü üç başlık altında incelenip; kadının tanımı ve görev yelpazesi, Osmanlı Devletinde Tereke Kayıtları ve miras hukuku anlatılacaktır. Konular aktarılırken kadının zaman içindeki değişimi, kadılık ve miras hukukunun ilişkisi, Tereke Kayıtlarının özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir.

2.1. Kadılık Kurumunun Tanımı ve Görev Yelpazesi

Terminolojisine bakıldığında, Arapçada kazâ (kâdâ) kökünden ism-i fâil olan kadı, fıkıh terimi olarak insanlar arasında meydana gelen çekişme ve davaları şer'i hükümlere göre çözümlmek için yetkili makamca tayin edilen kişiyi ifade etmektedir.¹⁶

Osmanlı Devletinin yüzyıllar boyunca üç kıtaya hükmedebilmesinin nedeni, devletin idari birimlerinin temel dayanak noktasının adalet üzerine inşa edilmesinden ileri gelmiştir. Adalet ve diğer idari görevlerin birbirleri ile yakından ilgili olmasının en önemli sebebini bu gereklilik oluşturmuştur. Kadılık kurumu, belirtilen durumun açık bir şekilde gözlendiği kurumlardan birisidir.¹⁷ Osmanlı Devleti bu kurumu sistemli ve düzenli hale getirmek amacıyla kadıya bazı sorumluluklar yüklemiştir.

İslam devletinde kadılık görevini ilk olarak peygamberin kendisi yürütmüştür. Dört halife devrinde ise kadılık, halifenin görevlerinden birisi olmuştur. Zamanla devletin sınırlarının genişlemesi ve bürokratik işlemlerin artması, yargı alanında da bir görev paylaşımını beraberinde getirmiştir. Bu nedenden dolayı da Halife Ömer devrinde kadılık kurumu oluşturulmuştur.¹⁸ Osmanlı Devletinde kadılık müessesesinden bahsetmeden önce kadılık tarihinin seyrinden bahsetmek yerinde olacaktır.

Emevi Devleti'nin ilk halifesi olan Muaviye zamanına bakıldığında, Dımaşk'ta* hukuken yargı yetkisini tayin ettiği kadıya, medeni ve cezaî davaların tamamına, idari, mali ve eğitimle ilgili görevlere, yetim ve vakıf mallarının koruma görevleri de verilmişti.

¹⁶Fahrettin Atar, "Kadı", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, 2001, s.66.

¹⁷Şeniz Anbarlı Bozatay, "Konur Alp Demir, Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. VI, S. 10, 2014, s.72.

¹⁸İlber Ortaylı, "Osmanlı Kadısı", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. XXX, S. 1, 1975, s.117.

*Dımaşk; günümüzdeki Şam coğrafyasına verilen isimdir. Detaylı bilgi için; bkz. Cengiz Tomar, "Şam", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVIII, 2010, s.311-315.

Emevilerde durum böyle iken, Abbasilerde ise; ilk devirlerde kadı İslam toplumunun, dini ve içtimai hayatının canlanmasında çok önemli rollere sahip şahsiyeti temsil etmekteydi. Kadıların üstlendikleri diğer ek görevler sebebiyle bölgenin üst yöneticilerinden olup, başlangıçtan itibaren idari yapılanma ve siyasi gelişmelerde etkin bir role sahip oldular.¹⁹ Selçuklu adliye teşkilatı, şer'î ve örfî olmak üzere ikiye ayrılırdı. Şer'î yargı sisteminde davalara kadılar bakardı. Kadı, evlenme ve boşanma işleri, nafaka, miras ve alacak davalarına bakar, yetimlerin, akıl hastalarının, erkek akrabası olmayan kadınların vasiliklerini üzerine alır, noter vazifesi görür, camileri ve bunlara ait tesisleri, vakıfları yönetir, vakfiyeleri tanzim ederdi.²⁰ Bu zamana kadar gelinen tarihsel süreçte kadı, sadece şer'î hukuk yapılanmasıyla idare olurken Selçuklu dönemi ile beraber bir de örfî hukuk teşkilatlanması yürütmüştür.

Osmanlı Devletindeki adliye teşkilatı ve kadılık müessesesinden bahsetmek gerekirse, Osmanlı adliye teşkilatı büyük ölçüde kendinden önce kurulmuş İslam Devletleri'ndeki adliye teşkilatının devamı sayılırdı. Osmanlı Devletinde yeni bir anlayışla bir kurum inşa edilmeye çalışılırken eski Türk devletlerinin de varisi oldukları geleneklerle ve İslami şartlarla bir sentez oluşturmuşlardır.²¹ Osmanlılarda bu sistem yeni bir şekil almış, zamana göre geliştirilmişti. Bundan dolayı Osmanlı adliyesi başlı başına ele alınacak bir konudur. Fakat Osmanlı Devletinde kadılara dair eldeki bilgiler hep sathi ve bu konudaki yazılar birbirinin devamı olmuştur.²² Şüphesiz ki yükselme dönemindeki Osmanlı Devletinin adli sistemi devrin en üstünü olarak görülürdü. Osmanlı Devletinin kuruluş yıllarında adli görevler, beyler ve vezirler tarafından yerine getirilirdi. Osmanlı Devletinde yargı yetkisi kural olarak padişaha aittir ve bu yetkinin onun tarafından bizzat yerine getirilmesi esastır. Ancak yönetilen toprakların çok geniş olması ve devletin giderek büyümesi yargı işlemlerinin kadı vasıtasıyla icra edilmesini zorunlu kıldı. Bu şekilde de padişah, mahkemeler kurarak, kadılar tayin ederek veya ettirerek yargı fonksiyonunu yerine getirdi.²³ Osmanlı Devletinin yöneticileri, fethettikleri yerlere derhal bir kadı atarlardı. Bu şekilde de o yere, devletin ve İslam'ın yerleştiğini ilan ederlerdi. Kadılar, kendi yargı (kazâ) çevresi içerisinde hem şer'î hem de örfî hukuka ilişkin bütün konularda uyuşmazlıkları çözmekle görevli ve

¹⁹Fahrettin Atar, a.g.m., s.67.

²⁰Erdoğan Merçil, "Selçuklular", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, 2009, s.391.

²¹M. Âkif Aydın, *Osmanlı Devletinde Hukuk ve Adalet*, Klasik Yayınları, İstanbul 2013, s. 30-31.

²²Ekrem Buğra Ekinci, "Osmanlı Devletinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. III, S. 5, 2005, s.422

²³Kadir Caner Doğan, "Osmanlı Devleti Klasik Çağında Kadılık Kurumu ve Fonksiyonları", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 4, 2019, s.35.

yetkiliydiler.²⁴ Bakıldığında kaza yahut kadılık bölgesinin (idari açıdan) Osmanlı Devletinin ana düzeninde olduğunu padişahı ve onun divanını doğrudan doğruya bu sistemle kendisine bağlamaktadır. Ayrıca kanunlarını da buyruklarını da bu şekilde uygulattığı görülmektedir.²⁵

Osmanlı kadısını görev bütünlüğü bakımından ele aldığımızda salt İslami bir kurum olarak değerlendirmek olanak dışıdır.²⁶ Kadılar, Osmanlı adli teşkilatının temel yapı taşıydı, buldukları yerin ilmi müderrisi, belediye başkanı, emniyet amiri, bazen de hem mülki amiri ve hem de halkın her konuda başvuruda, şikâyetle bulunabileceği sosyal güvenlik mekanizmasıydı.²⁷ Bu bakımdan birçok geniş görev yelpazesinde rol oynadıklarını söylemek mümkündür. Bunların yanı sıra hüccetlerin, kadıların bakıp hallettikleri dava ve meselelerin çok çeşitli konulara ait olduğu görülmektedir. Cürüm ve cinayet davalarında, gaibin,* yetimin ve sagîrin malının korunmasında sorumlu olurdu. Vasî tayini ve azli, vasiyetlerin kaydı, vakfetme tutanakları, vakıf tahriri ve vakıflara nezaret edilmesi, kefillik, borç senedi tanzimi, kira mukavelesi, mirî araziyi (bağ ve bahçe gibi) tasarruftan feragat edenlerin beyanı gibi içinde ihtilaf bulunan ve şehrin nüfusuna göre davalara bakan görevli olurdu. Bunlardan başka, kadıların görevleri içerisinde, tapu tahrirlerinde tahrir emini ile tahrir kâtibine başkanlık yapıp, arazi ve nüfus tahrirlerinin nezaretinde yapılması vazifesi de bulunurdu. Kadılar askeri işlere müdahale etmemekle beraber, yalnız reâyâ ile askeri sınıf arasındaki her türlü ihtilâf ve anlaşmazlıklara müdahale edip hallederdi.²⁸ Bütün bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere genel perspektifte insanı ve insan haklarını koruyan bir konumda kadı karşımıza çıkmaktadır. Kadıların beledî işlerinde ise, buldukları şehir ve kasabaların inzibatı mahallî ve askeri sınıfa bırakılmıştır. Zahîre ve amele tedariki, hayvan sevki, menzil emirleri, asker toplanması, iktisadî işler, mahallî rayice göre eşyaya narh²⁹ konması, belediye işleri yani askeri inzibattan başka bütün devlet işlerinin temini kadılara aitti. Bundan dolayı

²⁴İbrahim Durhan, “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XII, S. 3-4, 2008, s.56.

²⁵Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimai Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s.439.

²⁶İlber Ortaylı, a.g.m., s.1, Geniş bilgi için bkz. Fahrettin Atar, *İslam Adliye Teşkilatı Ortaya Çıkışı ve İşleyişi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 1979, s.163-170.

²⁷Mustafa Akdağ, “Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. XIII, S. 1-2, 1955, s.48.

*Gaîb: Görünmeyen, hazır olmayan, yok olan, kayıp, üçüncü şahıs, o. Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi, Ankara 2012, s.315.

²⁸Hüseyin Özdeğer, *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Kayıtları*, İstanbul Üniversitesi Rektörlük Yayınları, İstanbul 1988, s.7-8.

²⁹Narh: Osmanlı Devletinde iktisat hayatına dâhil olan araçlar arasında görülen narh sistemi, devlet tarafından malların fiyat düzeyinin belirlenmesi ve bu belirlemenin farklılığına izin verilmemesi şeklinde açıklanmaktadır. Altuğ Murat Köktaş, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Piyasa Düzenlemeleri: 1500-1700 İstanbul Kadı Sicillerinde Narh Uygulamaları”, *Niğde Üniversitesi İktisadî ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. IX, S. 2, 2016, s.228.

kadılar selâhiyet itibariyle devlet merkezine bağlı vazife sahibiydiler.³⁰ Kadılık kurumu ve kadıların görev yelpazesini aktardıktan sonra bu görevliye dair başka bir konu olan tayin meselesi ve derecelendirme durumlarına değinmek yerinde olacaktır.

Bu kısımda tayin durumlarının hangi şekilde yapıldığı, hangi statüye göre derecelendirmelerinin değıştiğı konularına değinilecektir. Kadılar, kadılık mertebesine tayin edilmek için birçok aşamadan geçmek durumundadır. Yine derecelendirme hususu da aynı şekilde geçerlidir. Osmanlı Devletinde kadı tayini, her şeyden önce belirli tahsil ve hiyerarşik terfi düzenine dayanmıştır.

Osmanlı Devletinde ilk olarak Osman Gazi tarafından kadı tayin edildiğı bilinir. Kaynaklara göre de Sultan Orhan zamanında kadıların eğitimi için ilk medrese kurulmuştur. Sultan Murad Han zamanında ise kazaskerlik makamı kurulmuştur. Divan-ı Hümayun görevlilerinden olan kazasker kelimesinin kökeni kadı ve askerden oluşmaktaydı. Bu kelime Osmanlılarda kazasker şeklini almıştır.³¹ Kazaskerler, Osmanlı Devletinde askerlerin davalarına, miras işlerine bakan, kadıları ve müderrisleri atayan en büyük adalet memuruna verilen isimdir. Kazaskerlik makamı Osmanlı Devletinde önemli bir yer tutmaktaydı. Kazaskerlerin görevi sadece askeri saha ile sınırlı değildir. Bu kurum aynı zamanda bütün sivil adli işlere de bakmaktaydı. Keza bunlar kadı bazen de onların nâiblerini tayin etmekteydi. Osmanlı devlet ve toplum sisteminde tedris, kaza ve iftâ mesleklerinin ayırımı, derecelenmesi rütbelerin asıl şekillenışı Fatih Sultan Mehmet zamanında olmuştur. Bu dönemde işlerin çoğalması sebebiyle kazaskerlik, Rumeli ve Anadolu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Başşehir müftüsü bu dönemde ne şeyhülislam unvanı taşımıştır ne de ilmiyenin reisi olmuştur. İlmiyenin reisleri Rumeli ve Anadolu kazaskeridir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde Ebussuud Efendi başşehir müftüsü olarak anılmış, ilmiyenin reisi sayılmış ve kazaskerler onun ardında kalmıştır. Ancak kadıların tayin ve terfi işleri her zaman için bu iki kazaskerin dairesi olmuştur.³²

Klasik İslam döneminde kadılık için gerekli olanlar; reşitlik, temyiz gücüne sahiplik, doğru, dürüst ve iman sahibi, hukuki açıdan bilgili ve davranış kabiliyeti olan, olaylara

³⁰İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.109.

³¹Mehmet İpşirli, *Osmanlı İlmiyesi*, Kronik Kitap Yayınları, İstanbul 2021, s.129.

³²Mehmet Faruk İlkhan, “Kadılık Müessesesi ve Osmanlı’da Kadılık Sistemi”, *Uludağ Üniversitesi, Tarih Bölümü Tarih Semineri*, 2013, s.12.

tarafsız bakan, İslam dinine mensup, iyi derecede hukuki ehliyete sahiplik ve erkek olması gibi şartlardır.³³ Bununla beraber fiziki hiçbir kusurunun da bulunmaması gerekirdi.

Bunların dışında önemli olan bir diğer konu da kadıların eğitimi konusudur. İftâ, tedris, kazâ dalları arasında yatay geçiş yapmak mümkündü ve her rütbenin muadili hiyerarşide belirlenmekteydi. Bir kadı adayı mesleğinin başından sonuna kadar hiyerarşik basamağı tırmanmamaktaydı. Tedris yolundaki tâyin ve erken terfiler kadılar için pek yaygın bir uygulama olarak görülmemekteydi. Bu sebeple kaza silkine mensup ilmiye üyeleri devletin son asrına kadar eğitim ve tecrübe bakımından seçkin bir zümre sayılmaktaydı.³⁴

Kadılar, medrese tahsili görüp icazet alarak mülâzemet edenlerden tâyin edilirdi. Medreseden çıkıp kazasker divanına mülâzemet edenler, müderris olmak istemeyip kadılık etmek isterlerse doğrudan doğruya kaza kadılıklarına tâyin edildikleri gibi bir müddet müderrislik edip sonra kadı olmak isteyenler de müderrisliklerinin derecesine göre kaza, sancak veya eyâletlerden birinin kaza kadısı olurlardı.³⁵ Kadıların tayininde 150 akçelik kadılıklara kadar olanı, kazaskerlerin divan-ı hümayûn toplantılarında padişaha arzı ile 150 akçeden yukarı mevleviyet kadılıklarını ise kazaskerin sadr-ı âzama bildirmesi, sadr-ı âzaman padişaha arz etmesi ve iradenin alınması ile gerçekleşirdi. Tayin hususunun tahakkukundan sonra, kadıya şer’i ahkâmı icraya mezun olduğuna dair padişah beratı ile gideceği kazada kendini tanıtmaları için ayrıca kazaskerin mühürlü mektubu verilirdi. Böylece kadı tayin eden merciler, bu hususta yapacakları hatalardan dolayı ne kadar ağır bir amme mesuliyeti yüklendiklerini bilirlerdi.³⁶

Osmanlı Devletinin her yapılanmasında olduğu gibi bu kurumda da belirli durum ve koşullara göre derecelendirme yapılırdı. Osmanlılar ulemaya diğer devletlerin hepsinden daha fazla onur ve saygı, itaat ve ihtiram gösterirlerdi. İmparatorluğun şeyhülislamı, hemen altındaki iki dereceyi işgal eden iki ordu kazaskeri (baş yargıç) ile birlikte Osmanlı’da din kurumunun zirvesinde bulunurdu.³⁷ Bunların altında her biri bir sonraki seviye için ön zorunluluk olarak derecelendirilen şehir kadılıkları vardı. İstanbul, Mekke, Kahire, Şam bu şehirlerarasında sayılırdı. Büyük medreselerin müderrisleri ulema piramidinin daha aşağıdaki

³³Abdülkadir Erçin, “Osmanlı Devletinde Kadı ve Şer’i Mahkemeler”, *Bartın Üniversitesi Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C. II, S. 1, 2015, s.16.

³⁴İlber Ortaylı, “Kadı”, *İslam Ansiklopedisi*, C.XXIV, 2001, s.71.

³⁵İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.87.

³⁶Özdeğer, a.g.e., s.4.

³⁷Osmanlı Devletinde ulema ve ilmiye kavramlarının kullanımı ve evrimi konusunda detaylı bir şekilde ele alındığı çalışmalar bulunmaktadır. Klasik dönemden başlayarak ilerleyen çağlara kadar ki süreçte dini ve kültürel gelişmelerin ana hatları için bkz. Halil İnalçık, *Osmanlı imparatorluğu Klâsik Çağ (1300-1600)*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s.173-180.

yarısını teşkil ederlerdi. Yıllar ilerledikçe bunlar da giderek daha itibarlı müderrisliklere geçerlerdi. En kıdemli hale gelen müderrisler her yıl en alt derecedeki kadılık makamına ilerliyordu.³⁸

Kadıların maaşları da derecelerine göre farklılık gösterirdi. Baktığımız zaman, kaza ve sancaklara tayin edilecek kadılar derecelerine göre vasıflandırıldıktan sonra tayin edilirdi. Kaza kadılarının maaşları 35 ila 40 akçe arasında değişirdi. Daha sonraları paranın değer kaybetmesi ile bu fiyat 150 akçeye kadar çıkardı. Kaza kadılıklarından sonra, sancak ve vilayet kadılıkları gelirdi. Sancak ve vilayetin büyüklüğüne göre, dereceleri 300 veya 500 akçe arasında değişirdi. Bu akçe miktarları belli bir maaşın karşılığı olmayıp, mevki ve kademelerin karşılığı olurdu. Ayrıca bir kadının derecesine göre tayin edileceği yerdeki hâsılatı, her bir haneden on akçe hesabı ile yapılırdı. Kadıların, bu derecelendirmelerde olduğu gibi muayyen bir maaşları olmayıp, mahkemeye intikal eden davalardan alınan resimlerin zuhurata bağlı olarak maaşları temin edilirdi.³⁹

2.2. Kadılık Kurumunun Şer'iyeye Sicilleri ve Tereke Kayıtları Açısından Önemleri

Mahkemelerde yapılan her türlü kayıt işleminin tutulduğu Şer'iyeye Sicil defterleri İslam hukuk tarihinden önce de varlığını göstermiştir. Bu yöntem daha sonraları da süregelerek Osmanlı Devletine kadar ulaşmaktadır.⁴⁰ Osmanlı Devletinde hukuksal düzen ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu çeşitli görüşlerin arasından doğru tespiti yapmak için en önemli kaynak Şer'iyeye Sicilleridir. Şer'iyeye Sicillerindeki çalışmayı ilgilendiren kısmı Tereke kayıtları olduğundan bu konuyla alakalı kısmı açıklamak doğru olacaktır. Şer'iyeye sicillerindeki miras hukukuna dair olan kayıtların çoğunluğunu miras sözleşmeleri, devletin mirasçılığı, tereke taksimi ve vasi (vasiyet) örnekleri teşkil etmektedir.⁴¹

Kadı sicilleri, kadı divanı, mahkeme kayıtları, sicillât-ı şer'iyeye ve yaygın kullanımı ile şer'iyeye sicilleri denilen bu defterler kadı yahut nâibi tarafından tutulmakta ve çeşitli türden belgeleri içermektedir. Osmanlı Devletinde merkezde ve taşrada her tabakadan insanlar arasındaki hukuki ilişkilere dair kayıtları içeren bu defterler Osmanlı hayatının aile, toplum, ekonomi ve hukuk gibi birçok alanının tarihi için en önemli kaynaklardır. Kadıların Osmanlı

³⁸Madeline C. Zilfi, *Dindarlık Siyaseti Osmanlı Uleması Klasik Dönem Sonrası*, Birleşik Yayınevi, Ankara 2008, s.2.

³⁹Özdeğer, a.g.e., s.4-5.

⁴⁰M. Âkif Aydın, a.g.e., s.57.

⁴¹Ahmet Akgündüz, “İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicili”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 14, 2009, s.19.

sistemindeki etkin rolleri sebebiyle şer'iyeye sicilleri sosyal ve yerel tarih çalışmalarında da ana kaynak niteliği taşımaktadır. Osmanlı Devletinde şer'iyeye sicillerinin en erken tarihli örneklerine Bursa'da rastlanmaktadır. 1455 tarihli bu defterler, XIX. yüzyılın ikinci yarısında yeni mahkemelerin kurulması sebebiyle içerdiği konular açısından bir daralmaya uğramışsa da XX. yüzyıl başlarına kadar düzenli biçimde tutulmuştur.

Kayıtların konuları ise çok çeşitlidir. Alelâde vak'alar, cinayetler, nikâh ve vergi kayıtları, narh uygulamaları, tayinler, lonca davaları, vakfiye ve vakıf muhasebe verileri en çok göze çarpan örneklerdir. Bu belge ve konu çeşitliliği şer'iyeye sicillerini tarih, hukuk, iktisat vb. pek çok disiplinin ana kaynakları arasına katmıştır.⁴² Dini bilgisinden şüphe duyulmayan kadı, bu görevi zedelemeyeceği için görev yelpazesine birde tereke kayıtlarını eklemektedir. Aslına bakılacak olursa kişinin özlük haklarına ve malına zarar gelmeyeceği için kadıyı bu defterlerin kaydı için görevlendirmişlerdir. Kadılığın, Şer'iyeye Sicilleri ve Tereke Kayıtları açısından önemlerini aktarıp, hem arşiv malzememiz hem de çalışmanın odak noktası olan Tereke Kayıtlarının içerikleri hakkındaki bilgileri aktarmaya sıra gelmektedir.

2.3. Osmanlı Devletinde Tereke Kayıtları

Bu kısımda, odak noktamız olan Tereke Kayıtlarının içerik biçimi ortaya koyulacaktır. İlk adımda terekenin ne olduğu, kavram ve nitelik olarak neyi karşıladığı açıklanmaya çalışılacaktır. İkinci adımda ise terekenin tutulma koşulları açıklanacaktır. Bu adımlarla birlikte odak noktamızın teorik olan kavram kısmı ifade edilecektir. Tereke, Osmanlı miras hukukuna göre ölen kişinin geride bıraktığı malların tamamına verilen isimdir. Ölen kişilerin mal varlığının dökümü olan tereke kayıtları, genellikle Şer'iyeye Sicil defterlerinin içinde dağınık halde bulunur.⁴³ Fakat İstanbul, Edirne ve Bursa gibi büyük şehirlerde ayrı defterler halinde tutulduğu da görülmüştür. Terekenin tutulma sebebi olarak Ömer L. Barkan'a göre "yetim ve gariplerin hakkının korunması" üzerine terekeler yazılmıştır.⁴⁴ Muhallefâtlar, herhangi bir eşya veya malın tespit ve bölüştürülmesi üzerine ortaya çıkan belgelerdir. Terike, tereke, muhallefât, metrukât bu bakımdan aynı anlamsal kavramı ifade etmektedir. Tereke kayıtlarına dair kavramsal açıklamalar bu kısımda yer almaktadır. Kayıtların muhtevası ve tutulma koşulları bir arada verilerek açıklanmaya çalışılacaktır. Burada içeriği ve tutulma

⁴²Yunus Uğur, Şer'iyeye Sicilleri, İslam Ansiklopedisi, C. XXXIX, 2010, s.8-9.

⁴³Yusuf Oğuzoğlu, "Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri", *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 1985, s.1.

⁴⁴Ömer L. Barkan, "Edirne Kassamına Ait Tereke Kayıtları, Türk Tarih Kurumu Belgeler Serisi", C. III, S. 5-6, 1966, s.2. Benzer bilgi için, Özdeğer; a.g.e., s.8.

koşullarını ayırırsak konu bütünlüğünün dağılmasından dolayı bir arada verilmesi daha yerinde olacaktır.

2.3.1. Tereke kayıtlarının muhtevası ve tutulma koşulları

Tereke ölen kimsenin ölüm anındaki bütün mallarının, haklarının ve borçlarının toplamını ihtiva eder. Bakıldığında, Tereke Kayıtlarının detaylı muhtevası ilk önce toplumdaki eşya kültürünü tanımamıza yardımcı olacaktır. Elbette uzun terekeler toplum hayatını daha iyi tanıttacağı anlamına da gelmemektedir.⁴⁵ Tereke ile miras arasında bir köprünün olması muhakkaktır fakat aynı anlamı ifade etmemektedir.

Mirasçı birden çok ise terekedeki hak ve borçlar, taksime kadar mirasçılar arasında ortak (müşâ')⁴⁶ olarak kalır. Kimi kaynaklarda miras ile aynı anlamda, kimi kaynaklarda da farklı şekilde ayrılarak belirtildiği görülmektedir. Öncesinde de aktarıldığı üzere kesin sınırlarını çizmek mümkün olmadığı gibi Medenî kanunun miras ile ilgili geçen kısmında da, tereke anlamına gelen “miras” kelimesini de bazı yerlerde kullanmaktadır. Kural olarak miras bırakanın ölümü ile birlikte, onun mal varlığı mirasçılara geçmektedir. Bundan dolayı tereke denince ilk akla gelen, miras mal varlığıdır. Ancak tereke ile mal varlığı aynı şey değildir. Çünkü miras bırakanın mal varlığında bulunup da, terekesinde bulunmayan hukuki ilişkiler olduğu gibi, aksine miras bırakanın mal varlığında bulunmayan, fakat onun terekesinde yer alan şeyler de vardır. Terekede bulunan hukuki ilişkilerle karıştırılmaması gereken durum, miras bırakanın ölümüyle birlikte, doğrudan doğruya mirasçılarının şahsına doğan haklardır. Tereke mirasçılara bir bütün olarak ve kendiliğinden geçmektedir. Burada bir külli halefîyet⁴⁷ söz konusudur. Külli halefîyetin söz konusu olabilmesi için terekenin kendisine geçebileceği kimselerin, teknik anlamda mirasçı olmaları gerekmektedir. Bu sebeple, tereke üstünde intifa hakkı sahibi olan kimseler, teknik anlamda mirasçı olmadıkları için, terekenin bunlara kendiliğinden geçmesi söz konusu olamamaktadır. Mirasçılar tereke üstünde iştirak halinde hak sahibidirler. Bu iştirak halinde hak sahipliği, terekenin mirasçılar arasında bölüşmesine kadar sürmektedir. Terekedeki borçlardan bir mirasçı tek başına sorumludur, birden fazla mirasçı bulunmaktaysa, bu kimseler tereke borçlarından dolayı müteselsil olarak sorumlu

⁴⁵Fatih Bozkurt, *Tereke Kayıtları ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*, Sakarya Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Sakarya 2011, s.252.

⁴⁶Müşâ' hakkında detaylı bilgi için bkz. Hasan Hacak, “ Müşâ'”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXII, 2006, s.151-152.

⁴⁷Külli Halefîyet: Devri mülkün hak veya borçların tamamının bir başkasına geçmesidir. Fehmi Yılmaz, *Osmanlı Tarih Sözlüğü*, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul 2010, s.367.

olmaktadırlar. Alacaklılar tereke borçları için sadece terekeyi değil, mirasçıları da şahsen sorumlu tutarak, onların mal varlıklarını takip edebilirler.⁴⁸

Terekeler sadece nakdi olarak taksim edilebilecek bir uygulama değildi. Şahsa ait en ufak bir eşyanın bile muhallefâtı tutulmaktaydı. Bu durum hukuki açıdan ziyade İslam hukukunun getirmiş olduğu bir uygulamadır. Terekeler ticari sermaye ve ev eşyası olarak iki kalem eşya grubundan oluşmaktadır. Terekelerdeki kayıtlar toplumsal açıdan bizi bir adım daha ileri atma imkânını vermektedir.⁴⁹ Bu bakımdan Tereke kayıtlarının muhtevasında vefat eden kişinin hayatta iken sahip olduğu mallarında bulunan her türlü giyim-kuşam, ev eşyası, mutfak takımları, mobilya eşyaları, taşınamaz olarak bağ-bahçeler, değirmenler, çiftlikler, canlı hayvanlar (küçük ve büyükbaş) yer almıştır. Tereke kayıtlarından şunu anlıyoruz ki; en düşük ücretli sayabileceğimiz eşyadan, en yüksek ücretli mallara kadar kayıt altında tutulmuştur. Terekeler, ölenlerin sosyal konumuna, medeni haline ve aile yapılarına ait bilgilerin yanında her türlü kullanım eşyaları ile diğer mallarının dökümünü içermektedir. Bu bilgiler kaydedilirken ölenin mallarının tahmini veya satışları sonunda gerçekleşen fiyatları da verilmektedir.⁵⁰ Böylesine bir içeriğe sahip çalışmalara konu olabilecek istatistiki veriler taşıyan belge türleri ülkemizde daha geri planda tutulmuştur. Hâlbuki derinlemesine incelendiği zaman devlet memurları, askeri sınıf üyeleri ve toplum yapısı hakkında geniş yelpazede bilgi sunacak belgelerden sayılabilmektedir. Bu defterlerin artı yönleri olduğu gibi eksi yönleri de bulunmaktadır. Eksi yönlerini anlatmakta da yarar olacaktır. Muhallefât defterleri, düzenlenme şekli itibarıyla genellikle kaydedilen malların tahmini değerlerini içermektedir. Bir kaydın incelenip, kişinin zenginlik seviyesinin ortaya konulabilmesinde bu tahmini değer tespiti meselesi, son derecede önemlidir. Bununla beraber mevcut olan ya da tevâtür⁵¹ olarak zikredilen zenginliği dolayısıyla, muhallefâtı zapt ettirilmek istenen bir kişinin mal varlığının sayımı sırasında o sayımda görevli olan kişilerin, merkezin hışmına da uğramamak için muhtelif emval ve eşyanın fiyatlarını yüksek gösterebilmektedirler. Bu durum hatırda tutulduğunda, aslında bu tahmini değerlerin de bir kıymet ifade etmeyeceği

⁴⁸“Tereke”, (Ed.), Türker Acaroğlu-Safa Kılıçoğlu, *Meydan Larousse*, C. XIX, 1992, s.203.

⁴⁹Halil İnalçık, “15. Asır Türkiye İktisadî ve İctimaî Tarihi Kaynakları”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları*, C. XV, S. 14, 1953, s.57.

⁵⁰Alpay Bizbirlik, *Osmanlı Devletinde Ticaret ve Üretime Dair Değerlendirilebilir Bir Kaynak: “Tereke Kayıtları” ve Edirne Tereke Kayıtları Üzerine Bir Deneme*, Türkler Ansiklopedisi, Yeni Türkiye Yayınları, C. X, Ankara 2002, s.731.

⁵¹Tevâtür: birden fazla şeyin birbiri ardından ortaya çıkışını ifade ettiği gibi, yalan üzerinde birleşme ve ittifak etmeleri aklen caiz olmayan bir topluluğun, yine kendileri gibi bir topluluktan sezgiye dayalı bir şeyi haber vermeleri anlamına da gelmektedir. Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.649.

bellidir.⁵² Buraya kadar olan kısım terekenin yahut muhalledatın ne olduğuna dair olan bilgileri içermektedir.

Terekenin nasıl tutulduğu da başka bir konudur. Tereke nasıl tutulur sorusunun cevabını bu kısımda vermek doğru olacaktır. Her terekenin belli bir tutulma ve kayıt altına alınma şekli vardır. Belirlenen görevliler dâhilinde bu işlem yapılmaktadır. Genel hatlarıyla muhalledat kayıtları dört kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda ölen kişinin kimliği, unvanı, ait olduğu zümre, mesleği, ikamet ettiği ve öldüğü yer, vefat tarihi gibi bilgiler yer alır; bu arada mirasçılarının kimler olduğu belirtilir. İkinci kısımda kalan malların ayrıntılı bir dökümü verilir. Burada kaydedilen her malın bilirkişi tarafından tespit edilen değeri de yazılır. Üçüncü kısımda teçhiz, tekfin, ıskat, ita'm-ı fukara, resm-i kısmet ve diğer işlemler için yapılan masraflarla borçlar sıralanır; varsa mehir ve nafaka borçları özellikle kaydedilir. Son dönemlerde, ölen kişinin devlete olan borçlarının tahsiline öncelik verilmesi, ardından diğer alacaklılara ödemedede bulunulması yönünde bazı düzenlemeler yapılmıştır. Son bölümde mirasçılardan her birinin mirastan alacağı hisselerin oranı ve hissesine düşen malın nakdi değeri belirtilir.⁵³ Terekelerin kaleme alınışı için gerekli şeylerin yerine getirilmesini sağlayan görevlilere verilen paralar da tutarları ile terekelerde yazılı olarak verilmektedir. Ancak terekelerin en önemli kısmı ölen kişinin ardından kalan para ve mal başta olmak üzere varsa ev, arazi, dükkân vb. gayrimenkulleri ile ölen kişi kadın ise mihri ya da mehirlerin bilgileri yer almaktadır.⁵⁴ Terekeler bu şekilde sistematik bir yapıda kayıt altına alınmaktadır. Bu yapı hakkında da bilgi verdikten sonra bu kayıtların tutulma sebepleri üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Tereke kayıtlarının tutulma sebeplerine ara ara yer verilmiştir. Yetim ve öksüzlerin hakkının korunması, devlet malının zayıf olmadan hazineye intikal etmesi ve kadı gibi önemli bir din görevlisinin işlerini güvenilir bir şekilde yerine getirmesi, kayıtların tutulma sebeplerinden sayılmaktadır. Gene konu bütünlüğünün dağılmaması açısından tutulma sebepleri de bu kısmın içinde açıklanmaya çalışılmıştır. Bir diğer önemli husus ise devlet arşivlerinde tereke kayıtlarının önemi konusudur.

2.3.2. Devlet arşivlerinde tereke kayıtlarının önemi

Çalışmanın başından bu kısma kadar kadının ve Tereke Kayıtları'nın öneminden bahsedilmiştir. Bu surette değinilmesi gereken başka bir husus da devlettir. Tereke

⁵²Cahit Telci, "Aydın Muhassılı Abdullah Paşa ve 1148 (1735) Senesinde Zabtedilen Muhalledatı", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. XV, S. 1, 2000, s.207-208.

⁵³Tahsin Özcan, "Muhalledat", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, 2005, s.407.

⁵⁴Mevlüt Dede, "Osmanlı Kadı Sicillerinde Tereke Kayıtları", *Sosyal Bilimler Genç Araştırmacılar Sempozyumu*, 2009. s.2.

Kayıtlarının ilk tutulmaya başlandığı Osmanlı Devletinden, günümüze kadar ki olan süreçte, tereke kayıtlarının öneminin ne derece artış veya azalış gösterdiği konusu da en az diğer konular kadar önem taşımaktadır. Bu bağlamda devlet-arşiv ikilisini birbirinden ayırmak doğru olmayacaktır. Osmanlı Devleti, günümüz arşiv anlayışından uzak olmakla beraber devletin kendi içerisinde kayıt altına aldığı belgelere ulaşabileceği bir sisteme sahip olduğu bilinmektedir. Üstelik bu kayıtlar her dairede günlük olarak tomar halinde getirilir, ay bitiminde bu tomarlar torbalara konulurdu. Yıl bitiminde ise bu tomarlar sandıklara konularak, üzerlerine hangi vesika türüne ait olduklarını belirten bir etiketle muhafaza edilirdi.⁵⁵ Şüphesiz bilindik bir gerçek şudur ki, devlet, arşivlerine sahip çıkmada sorun yaşarsa geleceğe dair siyasi ve kültürel süreci aktarmada da sorun yaşayacaktır. Toplum hayatına dair her türlü belge grubu devleti yakından ilgilendiren bir konu olmalıdır. Örneğin; tereke kayıtları arasında kültürel malzeme olarak dikkati çeken ilk grup giyim-kuşam ile ilgili olanlardır. Bu şekilde devrin giysilerinin ismini, kumaşının niteliğini, kumaşın üretim yerini, rengini belirlememiz mümkündür. Giysilerle ilgili kayıtları, şehirlerarası ilgi duyulan renk ve biçim farklılıkları bakımından da değerlendirmek ihtimal dâhilinde olacaktır. Yine Türk sanatının halı, kilim, kebe, keçe gibi ürünleri konusunda araştırma yapmak isteyenler de tereke kayıtlarından faydalanabilmektedir. Devrin mutfak eşyaları da doğal olarak tereke kayıtlarına geçmekteydi. Gene ticari ve zirai taşınmaz mallar da terekelerde geçen bir başka unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Çeşitli ziynet eşyaları da bu kayıtlar arasında tutulan örneklerdendir. Tereke kayıtları içindeki kültürel malzemeye katabileceğimiz bir başka kalem çeşidi de kitaplardır. Az da olsa bazı şahısların muhaleffâtı arasında kitaplar bulunmaktadır. Bu kitaplar sayesinde, sahibinin mevkiine göre, dini-akli eserler arasında oran kurarak o dönemlerde ilgi duyulan kitapları belirlemek faydalı olacaktır. Öte yandan, kitapların fiyatlarının devrin diğer fiyat akımı içindeki yerini tespit ederek kitaba verilen önemin derecesini de belirlemek mümkün olacaktır.⁵⁶ Bu kısım ile ilgili sonuç olarak, devletin de koruması altında değerli olarak görülen her belgede olduğu gibi tereke kayıtları da günden güne kullanılmaya değer görülmüş belge türleri arasında yerini almaktadır. Bu alanda çalışma yapmış hem Türkiye'den hem de yabancı ülkelerden araştırmacılar geleceğe ışık tutmak için önemli atılımlar yapmaktadırlar. Son zamanlarda Osmanlı Devletinin dış ülkelerle yapmış olduğu bağlantılar sayesinde sadece siyasi bir bütünlük içinde kalınmamakta, çeşitli türden kültüre sahip birçok insanın bu alandaki çalışmaları ortaya çıkmaktadır. Kültür alanında da

⁵⁵İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1988, s.76.

⁵⁶Oğuzoğlu, a.g.m., s.2-3-4.

yapılan çalışmaların en önemlilerinden birini terekelere vermemiz çok da yanlış olmayacaktır. Tereke kayıtlarında, aile kurumunu, sosyal ve ekonomik yaşantıya dair izleri, servet analizini ve dönemin iktisadi-içtimai tarihi gibi bilgilere ulaşılabilmektedir. Aynı zamanda bunların yanında, dini, kültürel ve bölgesel farklılıkların da görüldüğü söylenebilmektedir. 1970'lerden itibaren çalışmalarda kullanılan tereke kayıtları Türk ve Dünya tarihçiliğinde başarı ile kullanılmaktadır.⁵⁷

Değnilmesi gereken bir başka birbirinden ayrılmaz konu ise, kimlerin terekesinin tutulduğu ve tereke tutma işleminden kimlerin sorumlu olduğudur. Bu konuya dair yüzeysel açıklama daha önce ara ara verilmiştir. Fakat bilgi yüzeysel olarak anlatıldığı takdirde her zaman bir kısmı havada asılı kalacaktır ve bu yüzden tafsilatlı bilgisini burada vermek uygun olacaktır. Kimlerin terekesi tutulur sorusuna cevap aramak doğru bir adım olacaktır. Akla gelebilecek ilk sorulardan biri her ölen kişinin terekesinin tutulup tutulmayacağı meselesidir. Bu konu hakkında çeşitli görüşler kaynaklarda görülmektedir. Çeşitli görüşleri görmekten ziyade herkesin terekesinin tutulamayacağını söylemek net bir ifade olacaktır. Zira tereke tutulması için de belli bir ücret ödenmesi gerekmektedir. Bu işin belli bir masrafı vardı bundan ötürü özellikle maddi durumu iyi olmayan kişilerin tereke kayıtlarının sayısı diğerlerine oranla azdır. Yine tereke masrafından kaçınmak isteyen varisler yabancı bir varis olmadığı sürece ölen yakınları ile ilgili tereke kaydı yaptırmayabiliyorlardı.⁵⁸ Bu ücreti veremeyecek kadar malı olmayan bir insanın tereke kaydının tutulduğunu ifade etmek doğru olmayacaktır.

Diğer bir soru ise yabancı halktan insanların - sefirler, tüccarlar⁵⁹ – terekesinin tutulması hususudur. Tüccarların veya sefirlerin Osmanlı yönetiminde önemli bir yeri vardır. Herhangi bir görevle ülkeye gelmiş ve burada vefat etmiş bir insanın terekesinin de tutulduğu görülmektedir. Zaten bunlar ekonomik açıdan zengin insanlardı ve terekeleri de bu doğrultuda tutulurdu. Diğer bir grup ise askeri sınıf üyelerinin terekeleridir. Bunlar tereke kayıtlarında önemli yer tutar zira askeri sınıfa mensup bir insanın terekesi kesinlikle tutulma zorunluluğuna tabii idi. Özellikle askeri zümreye mensup kişilerin muhalefâtı ayrıntılı bir şekilde kayda geçirilmektedir. Yeniçerilerin vefatı halinde muhalefâtları ocak tarafından kayda alınmaktadır, varisleri varsa ona verilmektedir. Mirasçısı olmayanın muhalefâtı ise

⁵⁷Özlem Oral Patacı, “Osmanlı Tereke Kayıtlarının Sanat Tarihi Araştırmaları Açısından Öneme Yönelik Bazı Değerlendirmeler”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi*, 2016, s.334.

⁵⁸Suraiya Faroqhi, *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak*, (çev. Gül Çağalı, Özgür TÜresay), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2003, s.219.

⁵⁹Tüccarlarla ilgili ayrıca bkz. Rümeyza Kars, “Ayntab’da Tüccarların Terekelerindeki Gelir Dağılımları ve Servet Birikimleri (1700-1750)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. XI, S. 60, 2018, s.355-361, Serap Yılmaz, “İranlı Ermeni Bir Tüccarın Terekesi ve Ticari Etkinliği Üzerine Düşünceler”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C. VII, S. 1, 1992, s.191-215.

kendi ocağına kalmaktadır.⁶⁰ Yeniçeri ağası ile orta veya bölük kumandanları, bunların varisi olarak kabul edilir ve 10.000 kuruşa kadar olan miras yeniçeri ağasına bırakılırdı; bunun üzerindeki miktar hazineye giderdi.⁶¹ Elbette sadece sayılan kişilerin terekeleri alınmıyordu. Yine bu konuda değineceğimiz bir diğer grup da seyyid ve şeriflerdir. Bunlar hem siyasi hem de dini bir rol oynadıkları için Osmanlı'da daima mühim bir yer edinmektedirler. Bu kişileri sorgulayamadıkları gibi askeri sınıf üyesi gibi muamele göstermekteydiler. Elbette bu durumu sömürüp kötüye kullananlar da yok değildir.⁶²

Bu doğrultuda şunun da belirtilmesi gerekir ki, askeri sınıfa mensup beşe, alemdar gibi unvanlarla anılan tereke sahiplerinin diğerlerine oranla daha mütevazı olduğu hatta terekelerinin borçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır. Askeri sınıf mensubu tereke sahiplerinden bilfiil askerlikle meşgul olan yeniçeriler ise bağcılık yapmış, gemi ya da kayık satın alarak ticarete atılmışlardır. Çalışılan yeniçeri tereke çalışmalarında tespit edilen kayıtlarda servet açısından mütevazı oldukları görülmektedir. Bu sınıf içerisinde yer alan ilmiye mensuplarının servetini oluşturan mal grupları değerlendirildiğinde nakit/alacak ve ticari malların ağırlıkta olduğu görülmektedir.⁶³

Kadı mahkemelerinin diğer adıyla Şer'iyye mahkemelerinin şikâyet mekanizması içinde 2 temel görevi olduğu bilinmektedir. Bunlardan birincisi, davalara yahut mahkemelere bakma yetisiyle gelen şikâyetleri dinlemektir. İkincisi ise, dinlediği bu şikâyetleri en yüksek kurum olan divana aktarmaktır.⁶⁴ Başka bir anlatım ile iki ana noktada toplanan bu görevler, adli ve idari olarak ayrılmaktadır. Bu görevlerden en önemlisi elbette ki yargı göreviydi.⁶⁵

Kadı din görevlisi olduğu için usul neyse ona göre bu işi yapacağı düşünülmektedir. Kayıtlarda kıymet sayıları yekûn kısmında yazıldıklarında bazı hallerde sayıların birbirini tutmadığı görülmektedir. Kâtiplerin hesaplama hatası (sayıları hatasız toplamasını bilen insanlardır) okunuştaki yanlışlıklar, fotokopilerin iyi çıkmamış olması ve bilinmeyen bazı sebepler uygunsuzlukları doğurmuştur.⁶⁶ Kadılar bu iş ile ilgili birinci bilirkişilerdir. Mirası hak neyse usule göre dağıtmakla görevlilerdir. Ancak bazen kadılar mirasa el koyup sehimlere

⁶⁰Özcan, a.g.m., s.406.

⁶¹İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara1988, C. I, s.318.

⁶²Mustafa Sabri Küçükaşçı, “Seyyid”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVII, 2009, s.40-43.

⁶³Meryem Kaçan Erdoğan, “Tereke Kayıtlarına Göre XVII. Yüzyılım Ortalarında Rusçuk'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 45, 2010, s.181-212.

⁶⁴Murat Tuğluca, *Osmanlı Devleti-Toplum İlişkisinde Şikâyet Mekanizması ve İşleyiş Biçimi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2020, s.45.

⁶⁵Abdullah Saydam, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2014, s.299-300.

⁶⁶Barkan, a.g.m., s.75-76.

göre taksim etme yetkisini de gösteriyordu. Terekeye el koymasının her sebebi devletin yararı kapısına çıkmaktadır.⁶⁷

Kadılar elbette bu işi tek başına yürütmemektedir. Bilirkişi olarak kadı görevliydi ancak onun yanında kazasker, dellal ve kassam dediğimiz görevliler de bulunmaktadır.⁶⁸ Dellal; alışverişte, alıcı ile satıcı arasında aracı olan, bir kişinin satılacak malını çevreye duyurarak satan kimsedir. Simsar ve komisyoncu ile aynı anlama gelmektedir. Kassam ise ölen kişilerin mal varlıklarını paylaştıran kadılık memurudur.⁶⁹ Osmanlı'da askeri sınıf üyelerinin işlerine bakanlar kazasker kassamlar ve diğeri de reayanın işlerine bakan şer'î mahkeme kassamlarıdır. Bu kurum da Tanzimat'la birlikte değişim yaşanmaktadır. Şöyle ki, Tanzimat'tan sonra kazaskere ve kadılara ait kassamlıklar kaldırılmış, yalnız İstanbul'da bir kassamlık bırakılmıştır.⁷⁰ Böylece eyalet ve sancakların resm-i kısmet işleri de kadılara terk verilmiştir. Kadıya yardımcı olan bu kişilere ilişkin genelde kaynaklarda karşımıza bilgi çıkmamaktadır. Bilirkişi olarak kadı tanımı yapıldığı için diğerlerine fazla yer verilmemektedir. Fazla yer verilirse de bunların varlığı herkesçe malumdur. Görevliler arasında “askeri” ve “beledi” ayrımları da kaynaklarda karşımıza çıkan diğer bir husustur. Bu kavramları tanımlamak gerekirse; şehirli veya köylü halka ait miras taksimlerinden alınıp geliri bölgenin kadısına ait bulunan resimler için doğrudan doğruya bu kadının vekili olan kişilerdir. Beledilere şehirli de denilmektedir.⁷¹ Askeri kassamların görev alanları, tayin oldukları zaman içerisinde vuku bulan askeri terekeleri taksime ve bu konuda zuhur edecek davaları görmekle sınırlandırılmıştı. Ancak görev süresi içindeki davalara mezun ve yetkili olup, kendilerinden önce meydana gelmiş olan taksim ile ilgili davalara bakmaları kanunen yasaktı. Askeri kassamların dışında, şehirli veya köylü halka ait miras taksimlerinden alınıp geliri mahallin kadısına ait bulunan resimler için doğrudan doğruya bu kadının vekili olan beledi yahut şehirli denilen kassamlar, kendi görevleri dışında askeri kassamın kullanılmasına lüzum göstermeyecek derecede mahdut olan yerlerdeki askeri sınıf mensuplarının miraslarını taksime de memurdurlar.⁷²

Askeri zümrenin tereke kayıtlarını kayıt altına almalarının zorunlu olduğu bilinmektedir. Sadece bu zümreye özgü bu işi yapmakla görevli hassa beytülmal emînleri vardı. Bunlar sivillerin tereke kayıtlarını tutamazlardı. Sivillerin ise amme beytülmal emîni

⁶⁷ Özdeğer, a.g.e., s.10.

⁶⁸ Yusuf Oğuzoğlu, a.g.m, s.1.

⁶⁹ Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.219-325.

⁷⁰ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., s.83. Kadılık kurumuyla ilgili ayrıca bkz. Feda Şamil Arık, “Osmanlılarda Kadılık Müessesesi 1”, *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S. 8, 1997, s.1-71.

⁷¹ Said Öztürk, *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Defteri(Sosyo-Ekonomik Tahlili)*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1995, s.67.

⁷² Said Öztürk, a.g.e., s.68.

denilen görevli kişi ile terekelerinin kayıt altına alındığı görülmektedir. Miras bırakmadan ölen veya mirasçıları tespit edilemeyen kişilerin terekeleriyle ilgili işlere muhaleffât kalemi bakmaktadır.⁷³ Görüldüğü gibi bu konuya ilişkin tüm hususlar ince bir şekilde düşünülmektedir. Bu durum hem şer'î hukuka göre hem de örfi hukuka göre bir devletin insan haklarını koruması açısından yaptığı önemli bir uygulama olmaktadır. Bu şekilde tereke kayıtlarının kayıt altına alınması sırasında görevli olan kişiler açıklanmış bulunmaktadır.

2.4. Osmanlı Devletinde Miras Hukuku ve Kaideleri

Fıkıh terimi olarak irs ve miras, ölen bir kimsenin mal varlığının akıbetini düzenleyen kuralların bütünüdür. Kişinin veya ailenin korunmasını esas alan eğilimler açısından incelendiğinde İslam miras hukukunun günümüz hukuk düzenlemelerinde benimsenen ana çizgiye yakın olduğu görülmektedir. Aileyi koruyan (mûrise ölümünden sonrası için malı üzerinde hiçbir tasarruf hakkı tanımayan) eski Germen anlayışı ile kişiyi koruyan (mûrise mirasçıların tamamını mirasından mahrum etme hakkını tanıyan) Roma hukuk sisteminin aşırılıklarından uzak bir orta yol tuttuğu görülmektedir. Yine birçok hukuk sisteminde olduğu gibi İslam hukukuna da terekenin intikali bakımından külli halefiyet prensibi hâkimdir.⁷⁴

Kanuni mirasçıların ve paylarının belirlenmesi konusunda ise İslam miras hukuku kendine özgü bir anlayış ve usule sahiptir. Bu konuda özellik taşıyan belli başlı hükümler şöylece özetlenebilir: Mallar varisler arasında bölüştürülmeden evvel bazı kaidelerin olduğunu belirtmek gerekmektedir. Öncelikle ölenin cenazesinin kaldırılması için teçhiz ve tekfin gibi borçlarının ödenmesi gerekmektedir. Teçhiz ve tekfin ölüyü kefenleme ve defnetme anlamına gelmektedir. Bu masraflardan sonra ölünün kişilere olan kefarete ve zekât gibi borçları ödenir. Tüm bu borçlardan sonra terekeden kalan miktar varisler arasında bölüştürülür.⁷⁵

Anne ve babanın hiçbir zaman mirastan mahrum olmadığı ve ölenin kızları yanında amcasının oğlunun bile mirasçı olabildiği dikkate alınırsa bu hukuk sisteminde mirasçıların çerçevesinin daha geniş tutulduğu söylenebilir. En yakın mirasçıdan en uzak mirasçıya kadar her dereceden mirasçının üçte iki oranında mahfuz hissesi vardır. Başka bir ifadeyle, mûris

⁷³Özcan, a.g.m., s.406.

⁷⁴Hüseyin Tekin Gökmenoğlu, “İslam Miras Hukukunda ‘‘Halefiyet’’, ‘‘Dede Yetimi’’ ve Vacip Vasiyet’’, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. I, S. 3, 1999, s.149.

⁷⁵Ömer L. Barkan, a.g.m., s.19.

bütün mirasçılar bakımından üçte bir oranında tasarruf nisabına sahiptir.⁷⁶ Mirasçıya vasiyet câiz değildir. Tasarruf nisabını aşan vârise yapılan vasiyete hak sahibi mirasçılarının muvafakat etmesinin etkisi konusunda ise görüş ayrılıkları vardır. Miras payları ile pay sahiplerinin aile içi sorumlulukları arasında kendine özgü hak ve yükümlülükler sistemi çerçevesinde ve hukuki yaptırımlarla desteklenen bir denge gözetildiğinden evlatlar, öz ve baba bir kardeşler arasında kadınların hissesi erkeklerinkine göre yarı olarak belirlenmiştir. Mirasçılık sebebinin varlığı miras hükmünü kendiliğinden doğurduğu için mirasçıya mirası ret seçeneği tanınmamıştır. Bu terekenin yetersizliği durumunda mirasçılarının ölenin borçlarından şahsi mallarıyla sorumlu tutulması anlamına gelmez. Mûris, şer'an mirasçı olamayan bir kimseyi mirasçı olarak nasp edemeyeceği gibi mirasçısını da mirasından mahrum edemez. Şer'an belirlenmiş mahrumiyet sebepleri bulunduğu anda ise mûrisin tasarrufuna gerek olmaksızın vâris mirastan mahrum kalır. Buraya kadar olan kısım hissedarları anlatmaktadır.⁷⁷ Mirasçılıktan söz edebilmek için veraset sebepleri yanında bazı şartların da bulunması gerekmektedir. Mûrisin vefat etmiş olması şarttır. Hayatta olan bir kimsenin malına mirasçı olunamaz; ancak kendisinden uzun süre haber alınamayan ve dinden dönüp dar'ül-harbe iltica eden kişiler hakkında mahkemece hükmen vefat kararı verilmesi durumunda bunların malları belirli sorumluluk hükümleri çerçevesinde mirasçılara paylaştırılabilir. Mûris öldüğü sırada mirasçının hayatta olması gerekmektedir. Önce ölen sonra ölene mirasçı olamaz. Birlikte ölenler de birbirlerine mirasçı olamaz. Anne karnındaki çocuğun miras payı ayrılır; sağ doğması halinde mülkiyetini kazanır, ölü doğduğu takdirde miras onun yokluğuna göre yeniden hesaplanır. Haksız bir fiil neticesinde ölü doğması durumunda sağ doğmuş gibi işlem yapılır. Miras engellerinin bulunmaması gerekmektedir. Varisin mûrisini öldürmesi mirasçılığa engel olmakla birlikte kasıt dışı öldürmelerin bu kapsamda sayılıp sayılmayacağı tartışmalıdır. Mûrisin veya mirasçının gayrimüslim olması, liân* veya zina gerekçesiyle babaya nisbet edilmemesi, kölelik, mûrisle varisin hangisinin önce öldüğünün bilinmemesi de miras engelleri arasında sayılmaktadır. Bu kısma kadar olan bilgiler de mirasçıda olması gereken şartları içermektedir. Günümüz hukuk dilinde tereke mûrisin mal, hak, alacak ve borçlarının bütününü ifade eden bir kavram iken fıkıh terminolojisinde ölenin mal varlığının sadece aktif kısmını belirtmek üzere kullanılır. Malların bu kısımda yer aldığı açıktır. Hakların terekeye dâhil sayılması konusunda ise Hanefilerin sınırı dar tutmaya çalıştığı

⁷⁶İslam Miras Hukukunun Özellikleri için bkz. Hilal Özay, “İslâm Miras Hukukunun Özellikleri”, *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C. III, S. 2, 2018, s.203-224.

⁷⁷Adem Çakır, *Klasik Dönem Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Yeri*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2015, s.15-16.

*Liân: kadının, kendisini zina ile suçlayan kocasıyla mahkemede yeminleşmesi anlamına gelmektedir. Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.375.

görülmektedir. Mirasçuların terekeden bir şey almaksızın veya muayyen bir şey olarak mirasçılıktan çekilme yahut miras oranlarında değişiklik yapma hususunda anlaşmaları her zaman mümkündür.⁷⁸ Ana hatlarıyla İslam hukukundan başlayıp, Osmanlı Devleti ve günümüzle köprü kurarak, Osmanlı Devletindeki Miras Hukuku ve Kaideleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu kısımdan sonra, 90 numaralı Edirne Şer’iyye Sicilinde olan tereke kayıtlarının bize sunduğu veriler dâhilinde, 18. yüzyılda Edirnelilerin, cinsiyet, servet analizi, yaşadığı yerler, meslek grupları ve unvanları gibi hususları açıklanacaktır.

⁷⁸Hamza Aktan, “Miras”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, 2005, s.143-144.

BÖLÜM III

TEREKE KAYITLARININ SUNDUĞU VERİLER DÂHİLİNDE EDİRNE'DE SOSYO-EKONOMİK YAPI

Bu bölümde, tereke kayıtlarının sunduğu veriler odak alınarak Edirne'deki sosyal ve ekonomik hayata dair bir sonuca varılacaktır.*

3.1. Tereke Sahiplerinin Verilerine Göre

Şer'iyye Sicillerinin muhtevasına bakıldığı zaman, sosyo-ekonomik yaşamın dışında birçok veriye sahip olacağımız alan karşımıza çıkmaktadır. Her çalışmanın amaç, kapsam ve sınırlılığının olduğu, çalışmanın başında ana hatlarıyla çizilmiştir. Dolayısıyla, bu çalışmada da sosyo-ekonomik yapı üçüncü bölümde aktarılacaktır. Sosyo-ekonomik çerçeveyi çizebilmek için, bazı dağılımların verilerini incelemek gerekmektedir. Bunlar; cinsiyetlerine, servet analizlerine, yaşanan yere, meslek gruplarına ve unvanlarına göre ayrılmaktadır. Terekelerin sunduğu veriler dâhilinde istatistiki verilerin bir kısmı bu bölümde açıklanacaktır.

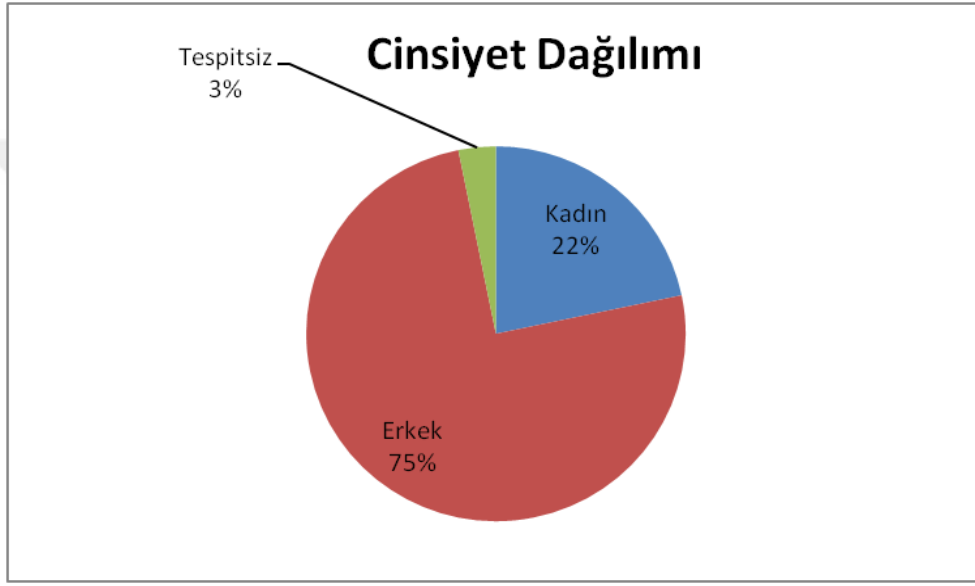
3.1.1. Cinsiyetler açısından

Bu kayıtlarda, hâkimiyet statünün erkeklerde yoğunlaştığı görülmektedir. Çalışmanın tarihi olan H.1124-1125 ve M.1713-1714 tarihlerinde, Osmanlı toplumundaki kadın-erkek eşitliğinin tam olmadığı ve erkeklerin kadınlara oranla daha baskın oldukları nedenlerden bir tanesidir. Şer'iyye Sicillerinde kadın terekelerinin içeriklerini incelemek, zikredilen tarihte, kadınların toplum hayatlarında nasıl bir yere sahip olduklarını ve ekonomik açıdan ne derece güçlü olduklarını çözmemiz bakımından zengin veriler içermektedir. Ayrıca kadınlara ait terekelere bakıldığı zaman sosyo-ekonomik izlerin alım gücüne bağlı olarak da toplum hayatındaki yerini belirlemede önemli bir unsur olduğu görülmektedir. Bununla birlikte toplum yapısına bakıldığı zaman, geleneksel tarih yazımının, öznesi erkek olan ve erkeklerin, yaşam pratiklerinden kaynaklanan konular etrafında gelişmiştir. Kamusal alandaki erkek egemenliği tarihe, erkeğe has bir alan olarak gösterilirken, kadını ise geçmişte gelişmiş olaylarda, değişime sebep ya da sonucu etkileyecek güce sahip olmayan bir konumda temsil etmiştir. Osmanlı tarih yazımının ilk örneklerinde de benzer şekilde tarihsel olaylarda özne

*Haziran 2009 yılında, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünden çıkan Orhan Büyük tarafından hazırlanan, Şer'iyye Sicillerine Göre XVII. Yüzyılın Ortalarında Edirne'de Sosyo-Ekonomik Hayat adlı çalışmada da benzer bir metotla farklı tarih ele alınarak şehir tarihine ışık tutulmaya çalışılmıştır.

olarak kullanılırken kadınlar ise uzun bir süre tarih kitaplarında görünür olmamıştır. Özellikle feminist kuramın toplumsal tarih çalışmalarıyla kesişiminden sonra bahsi geçen algı kırılmış ve arşiv belgelerinden yola çıkarak, sadece siyasi olayların değil sosyal tarihinde aydınlatılabileceği bakış açısının gelişimiyle birçok araştırmacı, kadınların tarihine yönelmiştir.⁷⁹ Bu çalışmada da kamusal alanda tutulan Kadı Sicilleri üzerinden sadece erkek değil kadın-erkek gözetmeksizin toplumda birlikte hareket etme aşamaları aktarılmaya çalışılacaktır. Defterde yer alan cinsiyet dağılımı Grafik 1'deki gibidir.

Grafik 1. Cinsiyete Göre Dağılım

120 sayfadan oluşan 90 Numaralı Edirne Şer'iyye Sicilinde 189 adet tereke kaydı bulunmakta, bu kayıtlardan; 41 tanesi kadın terekeleri olup, 142 tanesi de erkeklere ait kayıtlardır. Ayrıca cinsiyetlerini tespit edemediğimiz 6 kayıt vardır. Bu sayısal veriler orana döküldüğünde, kayıtların %75'ini erkek terekeleri, %22'sini kadın terekeleri, %3'ünde cinsiyeti tespit edilemeyen terekeler oluşturmaktadır. Cinsiyeti tespit edilemeyen terekelerin sebebi ise, yazının tahrip olması ve okunamamasından kaynaklanmaktadır. Yukarıda da değinildiği gibi verilere göre hâkim cinsiyet erkektir fakat bakıldığında kadın terekelerinin de varlığı bize önemli bilgiler sunmaktadır.

3.1.2. Servet analizi açısından

Servete göre dağılım sayısal verilerin açıkça kullanıldığı kısımdır. Burada kayıtların tamamı incelenip medyanı tespit edilecektir. Bilinir bir gerçek olarak, bir ülkenin

⁷⁹Veysel Gürhan, "18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuk: Amid Mahkemesi'nde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C. VI, S. 3, 2017, s.1644.

ekonomisinin büyüklüğünü ve refah düzeyini ortaya koymak için gelir ve gider sayılarının tespit edilmesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra, o ülkenin sahip olduğu kişilerin gelir miktarları da önem arz etmektedir. Elimizdeki verilerden yola çıkarak, toplam yekûnlardan da faydalanarak zengin, orta halli ve fakir ayırımı üçer tane örnekle açıklanacaktır.

189 terekenin incelenmesi sonucunda defterin medyanının 18.000 olduğu görülmektedir. Defterde yer alan kişilere ait malların toplam akçe değeri 10.696.030'dur.⁸⁰ Toplam yekûnlara bakıldığında en zengin tereke, 1.294.420 akçeye sahip Kasım Paşa Mahallesinden Ahmed bin Elhac Mehmed'tir.⁸¹ Bu terekeyi takip eden ikinci zengin tereke, 1.047.226 akçeye sahip, Üsküfçü Mahallesinden, Mehmed Ağa bin Abdullah'tır.⁸² Üçüncü zengin tereke ise, 587.995 akçeye sahip Sultan Bayezid Mahallesinden, Halil Ağa bin Ömer'dir.⁸³ Halil Ağa'nın mesleğine bakıldığı zaman Bostancıbaşı olduğu görülmektedir. Bostancıbaşının görevini ifade etmek için evvelinde bostancı kavramını açıklamak gerekmektedir. Bostancı, saraya ait bağ, bahçe ve padişahın şahsi kayıklarıyla ilgilenen görevliye verilen isimdir. Bostancıların en üst düzeydeki amirine bostancıbaşı denilmektedir.⁸⁴ Kayıtlarda sadece bir kişinin bu mesleği icra ettiğini ve Ağa unvanına sahip olduğunu söylemek gerekmektedir. Zengin terekelere üçer örnek verildikten sonra orta halli terekelere sıra gelmektedir. Orta halli oluşunu belirleme standardımız zengin ile fakir arasındaki farkın arasında kalanlar olduğunu belirtmemiz gerekmektedir. Orta halli terekelerin ilki, 18.518 akçeye sahip, Kebir Pasçı Mahallesinden, Halil Efendi bin Elhac Mehmed'tir.⁸⁵ İkincisi ise, 18.420 akçeye sahip, Noktacızade Mahallesinden, Mehmed bin Kasım'dır.⁸⁶ Üçüncü tereke ise, 18.288 akçeye sahip, Mihal Bey Mahallesinden, Süleyman Ağa bin Mustafa'dır.⁸⁷ Fakir terekelere ilk örnek, bir handa misafir olduğu dışında hiçbir bilgisi okunamayan (defterin yapısından dolayı), 556 akçe yekûnu bulunan kişidir.⁸⁸ İkincisi ise, kişisel bilgilerinin okunmadığı 428 akçeye sahip kişidir.⁸⁹ Üçüncüsü ise, 179 akçeye sahip, Barmaklı Mescid Mahallesinden, Ayşe bint Abdullah'tır.⁹⁰ Verilere bakıldığında doğal olarak

⁸⁰Tespit edilen bu toplam yekûn defterde yazılı malların tek tek toplanması sonucu ortaya çıkan sayıdır.

⁸¹Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Edirne Şer'iyye Sicili, Defter No: 90, Sayfa ve Belge No: 111A/2 (Bundan sonra, B.O.A. ve E.Ş.S., 90, Sayfa sayıları 111A/2 şeklinde gösterilecektir

⁸²B.O.A., E.Ş.S., 90, 73B/2.

⁸³B.O.A., E.Ş.S., 90, 104B/1.

⁸⁴Abdülkadir Özcan, "Bostancı", *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, 1992, s.309.

⁸⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 106A/2.

⁸⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 50B/1.

⁸⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 72B/1.

⁸⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 93B/5.

⁸⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 99A/3.

⁹⁰B.O.A., E.Ş.S., 90, 64B/3.

zengin kişilerin ev içi eşyalarının, giyim-kuşam unsurlarının yahut sahip olduğu diğer eşyaların daha farklı ve ihtişamlı olduğu görülmektedir. Alım güçlerine bağlı olarak bu eşyaların kalitesi de değişmektedir. Yaşam tarzlarının, isteklerinin ve zevklerinin, alım güçlerinin önüne geçtiği örnekler de bulunmaktadır. Bunlar, örneklerle açıklanacaktır.

Bakıldığı zaman değinilmesi gereken bir başka husus da servet kalemlerinin akçe miktarı ile bu miktarın genel servet içinde ki oranlarıdır. (Bkz. Grafik 2) Bu durum Edirnelilerin servetlerini hangi yatırım araçlarına kullandıklarını göstermektedir.

Grafik 2. Servet Kalemlerinin Akçe Miktarı ve Genel Servet İçindeki Oranları

Servet Kalemleri	Akçe Miktarı	Yüzde Oranı
Gayrimenkul	1.893.660	%17.20
Alacak-Borç-Mehir	1.445.037	%13.51
Giyecek-Kumaş	869.617	%8.13
Ev İçi Kullanım Eşyaları	797.504	%7.45
Nukud	755.598	%7.06
Canlı Sermaye	390.394	%3.64
Ziyet ve Lüks Mallar	327.716	%3.06
Köleler	142.400	%1.33
At Takımları	120.104	
Kitap	73.719	%0.68
Silah ve Silah Takımları	66.441	%0.62
Gıda ve Hububat	19.441	%0.18
Alet ve Edevat	10.736	%0.10
Diğer ve Okunamayanlar	3.783.663	%35.37

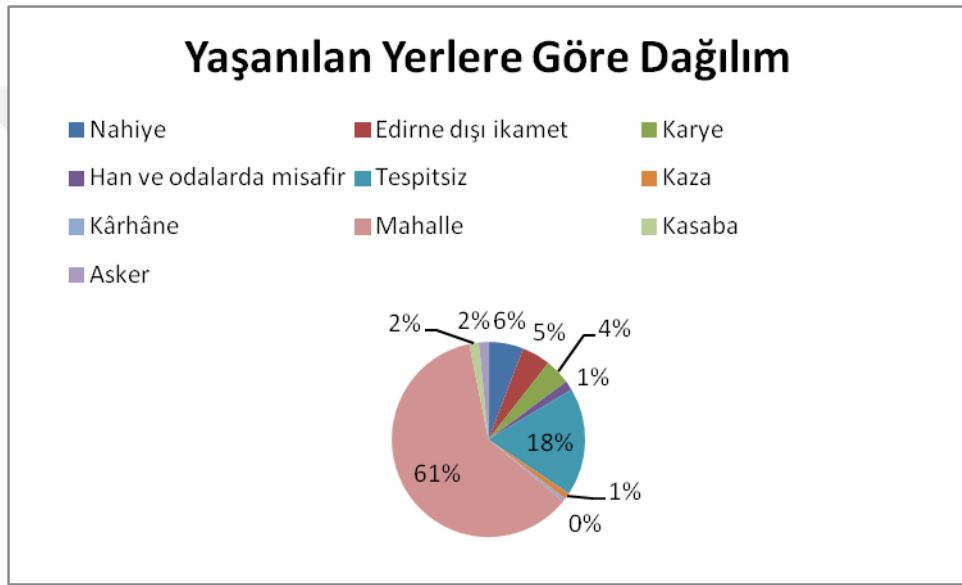
Grafik 2'den de anlaşıldığı üzere bahsi geçen tarihteki Edirne halkı, servetlerini % 17.70 oran ile gayrimenkul mallara yatırmışlardır. Bu sırayı ise % 13.51 yüzdilik oranla alacak-borç ve mehir takip etmektedir. Ardından, % 8.13 ile giyecek ve kumaş, % 7.45 ile ev içi kullanım eşyaları, % 7.06 ile nukud, % 3.64 oranla canlı sermaye, % 3.06 ile ziyet ve lüks mallar, % 1.33 ile köleler, % 1.12 ile at takımları, % 0.68 oranla kitap, % 0.62 ile silah ve silah takımları, % 0.18 ile gıda ve hububat, % 0.10 oranla alet ve edevat geriye kalan % 35.37 oranla da diğer kısmı ve okunamayanlar bulunmaktadır. Bu tablodan da Edirne halkının nelere öncelik verdiği açıkça görülmektedir.

3.1.3. Yaşanılan yer açısından

Vefat eden şahısların ikamet yerleri tereke listelerinin ilk kısmında belirtilmektedir. İkamet ettiği mahalle, karye, kasaba ve şehir terekelere kaydedilmekte dolayısıyla ölen kişilerin hayatlarını sürdürmüş oldukları yer hakkında bilgi edinilebilmektedir. Ayrıca

ölenlerin ikamet adresleriyle ilgili bilgilerin bulunması, incelediğimiz dönemdeki yerleşim yerlerini isimleriyle birlikte tespit edebilmemize imkân sağlamaktadır.⁹¹ 90 Numaralı Edirne Şer'iyeye Sicilindeki tereke kayıtlarında, tereke sahiplerinin çoğunluğu mahallelerde ikamet etmektedir. Osmanlı şehrinde mahalle, birbirini tanıyan, bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içerisinde olan kişilerin meydana getirdiği topluluğun yaşadığı yerdir. Aynı zamanda mahalle, sosyo-kültürel, iktisadi ve idari anlamda ilişkilerin düzenlendiği şehrin en küçük birimidir.⁹² Kişilerin ikamet ettikleri yerlerin dağılımı aşağıdaki grafikte verilmiştir.

Grafik 3. Yaşanılan Yere Göre Dağılım

Edirne’de mahalle adları cami, mescit gibi dini özellik taşıyan mekânların ismini aldığı gibi, o yerle alakalı önemli şahısların adlarından oluşan veya mahallenin bulunduğu yerin bazı özelliklerinden ileri gelen isimlerden oluştuğu görülmektedir. Bakıldığında 115 kişinin Edirne’de ikamet ettiği karşımıza çıkmaktadır. İncelediğimiz defterde % 61 oranla mahalle ikameti bulunmaktadır. Mahalleler dışında deftere kaydedilen 11 nahiye ismi tespit edilmiştir. Bu da % 6’lık oranı kapsamaktadır. Çeşitli sebeplerle ikamet ettiği şehrin dışında ölen kişilerin geride bıraktığı mirasları da kayıt altına alınmaktadır. Nitekim kayıtlarda ölen şahıslardan 9’u, yüzdeler olarak da % 5’lik kısmı, Edirne dışında ikamet etmektedir. Bunlardan 1’i Temeşvar’da, 1’i Anadolu’da, 4’ü Rumeli’de, 1’i Malatya’da, 1’i Amasya’da ve 1 kişi de yeri tespit edilemeyen Mustafa Efendi Sarayında misafir sakinidir.

⁹¹Selma Kuşu, *Şer’iye Sicilleri ’ne Göre H. 1065-1079/ M.1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne’de Sosyo-Ekonomik Hayat*, Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2009, s.21.

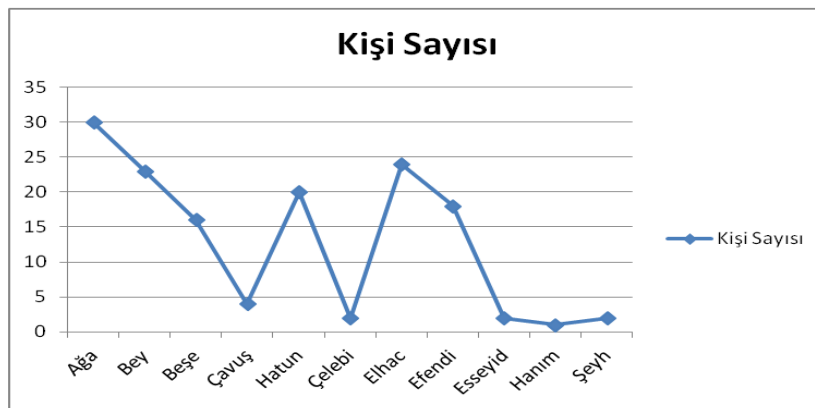
⁹²Ömer Demirel, “Kuruluşundan günümüze çeşitli yönleriyle bir Osmanlı mahallesi: Sivas Küçük Minare Mahallesi”, *XIII. Türk Tarih Kongresi (4-8 Ekim 1999) ’ne Sunulan Bildiriler*, C. III, Kısım 2, 2002, s.22.

Ölen kişilerden 8'i karyelerde ikamet etmekte olup ki bu da % 4'lük kısma tekabül etmekte, tereke sahiplerinden bazılarının da han ve odalarda misafir olduğu görülmektedir. Han ve odalarda misafir olan 3 veri bulunmaktadır. Defterin bazı yerlerinin lekeli ve yazının tahrip olmasından dolayı 34 kişinin (%13) ikamet adresleri tespit edilememiştir. 3 tereke sahibinin kasabada ikamet ettiği, askerlik yerlerinin ikamet olarak verildiği 3 kişi, kazada kalan 2 kişi ve son olarak da kâr hanede (dükkân) misafir olan 1 kişi bulunmaktadır.

3.1.4. Meslek grupları ve unvanlar açısından

Osmanlı toplumu askeri ve reâyâ olarak iki grupta mütalaa edilebilmektedir. Askeri zümre bugünkü manada hem askerlik hizmeti görenler, hem de memur statüsünde bulunanlar için kullanılan bir tabirdir.⁹³ Reâyâ ise askeri zümrenin dışında kalan yönetime katılmayan, geçimini tarım ve sanayi alanında üretim yapmak ve ticaretle uğraşmak suretiyle temin eden kesimdir. Devlete vergi vermekle mükellef olan bu grup, şehir-kasaba ve köy halkı ile konar-göçer aşiretlerden meydana geliyordu.⁹⁴ Bu bilgilerden yola çıkılarak incelenen tereke kayıtlarında geçen unvan ve meslekler temel alınarak, vefat eden kişilerin Osmanlı Devletinin toplum yapısında, sosyal hayatta üstlendikleri roller ve statüler belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırılan dönem içerisinde vefat eden şahıslardan bazılarının sahip olduğu unvanın yanında varsa icra ettiği mesleğinin de kayıt altına alındığı görülmektedir. Tereke kayıtlarında kişilerin çalıştıkları mesleklerin yer alması, o dönem içerisinde hangi tür meslek gruplarının bulunduğunu tespit etmemize imkân sağlamaktadır.⁹⁵

Grafik 4. Unvana Göre Dağılım

⁹³Ziya Kazıcı, *Osmanlı'da Toplum Yapısı*, Bilge Yayınevi, İstanbul 2003, s.21-22.

⁹⁴Ziya Kazıcı, a.g.e., s.77-78.

⁹⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 27A/3, 18B/1, 4A/1, 9A/3, 66A/1, 63B/1, 74B/1, 101B/1, 70A/2, 32A/3, 18A/1, 12B/2, 39A/2, 104B/1.

Ağa: Moğolca “aka” kelimesinden gelmektedir. Anadolu’da ilk önce unvan olarak Moğollar tarafından kullanılan ağa kelimesini Türkmen beyleri de onlardan alarak kullandılar. Ağalık tabiri eskiden çok yüksek mevki sahipleri için kullanılırken sonraları halkın ileri gelenleri anlamında âyan ve eşraf içinde kullanılmıştır. Özellikle Tanzimat’tan önce ağalık çok önemlidir.⁹⁶ Kayıtlarda 30 kişi Ağa unvanını kullanmıştır.⁹⁷

Bey: Orta Asya Türk Devletlerinde ve kuruluşunun ilk yıllarında Osmanlılarda hükümdar anlamına gelen bey aynı zamanda komutan ve tımar sisteminde sancak ve zeamet yönetici komutanının unvanıdır.⁹⁸ Kayıtlarda 23 kişi Bey unvanını kullanmıştır.⁹⁹

Beşe: 18. yüzyıla kadar sayısız zanaatçıyı kapsayan ve “yarı askeri” birliklerden biriyle bağlantılı bulunan erkekleri kapsar.¹⁰⁰ Kayıtlarda 16 kişi Beşe unvanını kullanmıştır.¹⁰¹

Çavuş: Onbaşıdan sonra gelen erbaş anlamına gelmektedir.¹⁰² Kayıtlarda 4 kişi çavuş unvanını kullanmıştır.¹⁰³

Çelebi: Efendi, ağa, beğ, molla, okuma bilen efendi manalarına gelmektedir.¹⁰⁴ Kayıtlarda 2 kişi Çelebi unvanını kullanmıştır.¹⁰⁵

Elhac: İslam dininin bir icabı olarak usulüne göre “Kâbe-i Mükerrme”yi ziyaret eden kimseye verilen isimdir.¹⁰⁶ Hacı anlamına da gelmektedir. Kayıtlarda, 24 kişi Elhac unvanını kullanmıştır.¹⁰⁷

Efendi: Okuyup yazması olanlara unvan olarak verilen bir tabirdir. Sahip, seyyid, çelebi, hoca, molla, okumuş manalarında kullanılırdı.¹⁰⁸ Kayıtlarda, 18 kişi Efendi unvanını kullanmıştır.¹⁰⁹

⁹⁶Nazik Betül Çelik, *Tereke Kayıtlarına Göre II. Mahmut Döneminde Tokat’ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2008, s.26.

⁹⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 104B/1.

⁹⁸Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.72.

⁹⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 56B/3.

¹⁰⁰Suraiya Faroqhi, “*Eyüp kadı sicillerine yansıdığı şekliyle 18. yüzyıl büyük İstanbul’una göç*” *18. Yüzyıl Kadı Sicilleri Işığında Eyüp’te Sosyal Yaşam*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s.39.

¹⁰¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 98A/3.

¹⁰²Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.174.

¹⁰³B.O.A., E.Ş.S., 90, 52B/1.

¹⁰⁴Şemseddin Sami, *Kamus-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2015, s.514.

¹⁰⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 8A/3.

¹⁰⁶Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.244.

¹⁰⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 86A/1.

¹⁰⁸Selma Kuşu, a.g.e., s.27.

¹⁰⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 106A/2.

Esseyid: Taranan verilerde ‘‘Esseyid’’ şeklinde çözümlenmiş olsa da, literatür açıklaması ‘‘Seyyid’’ şeklinde yapılacaktır. Seyyid ise, ulu, bir kavmin ulusu anlamında olup, Hz. Muhammed’in soyundan gelenler için kullanılmaktadır.¹¹⁰ Kayıtlarda bu unvanı kullanan toplam, 2 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin ayrıca 1 tanesi Efendi, diğeri ise Elhac unvanına da sahiptir.

Hanım: Kayıtlarda, yalnızca bir kadın terekesinde bu unvan kullanılmaktadır.

Hatun: Kadın anlamında kullanılıp, kayıtlarda 20 kişinin bu unvanda olduğu görülmektedir.

Şeyh: Bir tekkenin veya loncanın amirine verilen isimdir.¹¹¹ Kayıtlarda 2 kişinin bu unvanı kullandığı ayrıca bu kişilerin 1 tanesi Efendi, diğeri ise Çelebi unvanına sahip olduğu tespit edilmiştir.¹¹²

Genel sayı dağılımı ve ikinci unvan taşıyanların sayılarının belirtildiği grafik aşağıda gösterilmektedir.

Grafik 5. 2 Unvan alan Kişiler

Unvan	Kişi Sayısı	İkinci Unvan	Kişi Sayısı2
Ağa	30		
Bey	23	Ağa	3
Beşe	16	Efendi	4
Çavuş	4	Elhac	1
Hatun	20		
Çelebi	2		
Elhac	24		
Efendi	18		
Esseyid	2		
Hanım	1		
Şeyh	2		

Unvanları servet ile ilişkilendirdiğimizde karşımıza aşağıdaki gibi bir sonuç çıkmaktadır. Unvan ile akçe orantısına bakıldığında; birinci sırayı 3.874.373 akçe ve %36.22 oranla Ağa almaktadır. Unvan akçe orantısının ikinci sırasında, 2.780.120 akçe ve %25.12 oranla unvansızlar bulunmaktadır. Bu kişiler Grafik 7’de gösterilen hiçbir unvana sahip olmayan kişilerdir. Üçüncü sırayı ise, % 16.10 oranı ile Elhac unvanı almaktadır. Bu unvana sahip kişilerin servet miktarları toplam 1.722.307 akçedir. Dördüncü sırayı ise, 968.837 akçe,

¹¹⁰Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.166.

¹¹¹Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.608.

¹¹²B.O.A., E.Ş.S., 90, 8A/3.

% 9.05 oranı ile Efendi almaktadır. Bir diğer unvan da, 476.366 akçe ve % 4.45 oran ile Bey'dir. Bey unvanını kullanan 23 kişi bulunmaktadır. Altıncı sırada Hatun unvanı gelmektedir. Hatun unvanı, 447.270 toplam akçe ile % 4.18 oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer unvan ise Beşe'dir. Beşe, 306.751 akçe ve % 2.86'lık oranla yedinci sıradadır. Diğer bir unvan Esseyid olup, 93.037 akçe ile % 0.86'lık küçük bir dilimi kapsamaktadır. Dokuzuncu sırada ise, 78.855 akçe ve % 0.73 oranla Çelebi bulunmaktadır. 73.155 akçe ile % 0.68 oran ile karşımıza onuncu sırada Hanım unvanı çıkmaktadır. Hanım unvanını kullanan kişi sayısı yalnızca 1'dir. Yine 27.875 akçe ve % 0.26'lık küçük bir paya sahip olan Şeyh unvanı görülmektedir. Kayıtlarda bu unvanı sadece 2 kişi kullanmaktadır. Son olarak da, 18.976 akçe ile kayıtlarda % 0.17'lik bir orana sahip Çavuş unvanı vardır. Bu unvanı da 4 kişi kullanmaktadır. Elimizdeki oranlar dâhilinde, defterin tamamına bakıldığında, Ağa unvanını kullanan kişilerin daha zengin ve itibarlı kişiler olduğu görülmektedir. Bu durum, yüzdelik payda % 36.22'lik bir oranla da desteklenmektedir.

Grafik 6. Unvana Göre Servet Dağılımı ve Genele Oranı

Unvanlar	Servet Miktarı (Akçe)	100%
Ağa	3.874.373	%36.22
Unvansız	2.780.120	%25.12
Elhac	1.722.307	%16.10
Efendi	968.837	%9.05
Bey	476.366	%4.45
Hatun	447.270	%4.18
Beşe	306.751	%2.86
Esseyid	93.037	%0.86
Çelebi	78.855	%0.73
Hanım	73.155	%0.68
Şeyh	27.875	%0.26
Çavuş	18.976	%0.17

Sicillerde kişilerin isimleriyle birlikte icra ettikleri mesleklerin de anıldığı daha önce ifade edilmiştir. Ölen kişinin geçimini sağlamak için çalıştığı mesleği onun ismiyle özdeşleşmiş, toplum içinde mesleğiyle tanınmış ve kendisine mesleğiyle hitap edilmiştir. Osmanlı toplumunda meslek mukaddesti. Herhangi bir mesleğe intisap edecek olan kişi daha çocukluğunda seçilir ve bu seçim belli şartlarda gerçekleşirdi. Seçimi gerçekleştirecek örgüt, esnaf loncalarıydı. Çırak olarak loncaya mâl edilen çocuk, ustasından yalnız mesleğinin inceliklerini ve sırlarını öğrenmekle kalmaz, aynı zamanda manevi bir otoritenin temsilcisi olan loncanın terbiyesine de dâhil olarak edep, erkân ve muamele öğrenirdi.¹¹³ Böylece

¹¹³Ziya Kazıcı, a.g.e., s.124-125.

hayatının sonuna kadar seçtiği mesleğiyle geçimini temin edecek ve o meslekle anılacaktı. Elimizdeki tereke listelerinde ölen kişilerden bazılarının yaşamlarını devam ettirebilmek için icra ettikleri meslekleri şu şekilde sıralamak mümkündür: Kadı, Müezzîn, Sahaf, Tuğcu, Sorgucî, Kettanî, Zaim, Kapucubaşı, Sekban, Bağ ustası, Hasırcı, Saraçbaşı, Usta, Bostancıbaşı gibi meslekler kayıtlarda tespit edilmiştir. Bunlardan bazılarının açıklanmaya gerek görüldüğünü söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Zaim'dir. Zaim, zeamet sahibine denirdi. Zeamet ise, 20.000-99.999 akçe arasında geliri olan toprak dirliğidir.¹¹⁴ Kettanî ise; maruf bir nebat olan ketanın (keten) karşılığındaki adıdır. Ketan liflerinden iplik yapılan dayanıklı ve makbul bir mensucat imaline yarayan nebattır.¹¹⁵ Kettanî ise bu işi yapan kişiye verilen isimdir. Dokumacı olarak da nitelendirmek mümkündür. Kapıcıbaşı, bazı Türk-İslam Devletlerinde özellikle Osmanlı Devletinde hükümdarın saray kapılarını bekleyen görevlilerin kullandıkları unvandır. Büyük olan ikinci amirlerine kapıcıbaşı denilmektedir.¹¹⁶ Sekban, aslı Farsça seg (köpek) olup –bân ekiyle türetilen kelimenin köpek bakan ve yetiştiren anlamına geldiği bilinmektedir. Başka bir anlam olarak da, Osmanlı merkez ve taşra kuvvetinden bazılarını oluşturan birlikler içinde kullanılmaktadır.¹¹⁷ Saraçbaşı kavramını ifade etmek için önce saraç kelimesinin anlamına değinmek yerinde olacaktır. Saraç veya sarrâc, koşum, eyer ve benzeri gibi hayvan takımı yapan ve satan kişiye verilen addır.¹¹⁸ Bir diğer meslek ise müezzindir. Müezzîn, ezan okuyan kişiye verilen isimdir.¹¹⁹ Kayıtlarda bir kişinin bu mesleği yaptığını aynı zamanda Çelebi unvanının da bulunduğunu belirtmek gerekmektedir. Bir diğer meslek tuğcudur. Türklerin tarihinde tuğ hükümlanlık ve bağımsızlık anlamını taşımakla beraber, sancak, bayrak ve âlem gibi siyasi bir güç işareti olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu alameti taşıyan kişiye ise Tuğcu denmektedir.¹²⁰ Kayıtlarda, sadece bir kişi bu mesleği yapmıştır ve Bey unvanına sahiptir.¹²¹

¹¹⁴Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.711.

¹¹⁵Şemsettin Sami, a.g.e., s.1145.

¹¹⁶Abdülkadir Özcan, “Kapıcı”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XXIV, 2001, s.345-346.

¹¹⁷Abdülkadir Özcan, “Sekban”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, 2009, s.326.

¹¹⁸Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.569.

¹¹⁹Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.830.

¹²⁰Tülin Çoruhlu, “Tuğ”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XLI, 2012, s.330.

¹²¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 9A/3.

BÖLÜM IV

90 NUMARALI TEREKE KAYITLARININ 1713-1714 YILLARINA AİT VERİLERİN SOSYO-EKONOMİK BAKIMDAN ANALİZİ

Bu ana başlık da kendi içerisinde gruplara ayrılarak incelenecektir. Terekelerde ulaşılan veriler ana hatlarıyla, giyim-kuşam unsuru, ev içi eşyalarına dair analiz, terekeleri oluşturan mal grupları, terekelerde bulunan diğer unsurlar, terekelerin sosyal ve ekonomik bakımdan analizi şeklinde aktarılacaktır.

4.1. Edirne’de Giyim-Kuşam

Giyim kültürü, tereke kayıtlarında önemli bulgular arasında sayılacak unsurlardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Giyim kültürünü ayırtıracağımız bazı farklılıklar bulunmaktadır. Dönemdeki dini inançlar, ülke içindeki bölgesel faktörler giyimin farklı oluşunu sağlayan etmenlerdendir. Bölgenin iktisadi durumunu da giyinme kültüründen çıkararak anlamamız mümkün olacaktır. Kıyafetin kumaş yapısı, kesim türleri veya kıyafeti tamamlayıcı unsur olarak takılan takılar da kişilerin servet analizinin yanı sıra mevcut ekonomi kavramını da göstermektedir. Giyim-kuşam kısmı da ev içinde giyilen kıyafetler, ev dışı sokak kıyafetleri ve başlık-ayakkabı çeşitleri olarak üç grupta incelenecektir.

Elimizdeki verilere dayanarak, Edirnelilerin ev içi giysilerinde genellikle göze çarpanlar, gömlek, uçkur, kuşak, entari, çakşır, zıbın, don, şalvar, hırka, şal ve mintandır. Elbette bunlar kumaş türüne göre farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları fiyatlarda da görmek mümkün olacaktır. Cinsiyet ayırımı yapmaksızın açıklamasının yapılacağı ilk giyim unsuru gömlektir. 189 tereke kaydında 82 kişide gömlek verisi bulunmaktadır. Bunlardan, 25 tanesi kadınlara ait olup, 57 tanesi erkeklere ait kayıtlardır. Verilere bakıldığında genel olarak gömlek başka bir unsurla fiyatlandırılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak 7 gömlek verisi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, 15 Şaban 1125 tarihli Maruf Hoca Mahallesinden Fatma Hatun bint Mustafa’ya¹²² ait 135 akçelik bürümcük gömleği, 28 Muharrem 1125 tarihli Kadı Kapusu Karyesinden Ali bin Abdullah’a¹²³ ait 30 akçelik köhne yün gömleği ve 15 akçelik köhne gömleği, 10 Ramazan 1125 tarihli Sultan Selim Mahallesinden Ahmet Ağa bin Ömer’in¹²⁴ 400 akçelik sim gömleği, 6 Şevval 1125 tarihli mahallesi okunamayan Murad Ağa

¹²²B.O.A., E.Ş.S., 90, 111A/2.

¹²³B.O.A., E.Ş.S., 90, 15B/2.

¹²⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 96A/1.

bin Hüseyin'in¹²⁵ 250 akçelik kenarlı gömleği, 11 Rebülâhir 1125 tarihli, Rumilinde Bosna Eyaletine tabi, Siraclı Elhac İbrahim Ağa bin Yusuf'un¹²⁶ 240 akçelik sim gömleği, 18 ? 1125 tarihli, Arif Ağa Mahallesinden, Elhac Ömer Ağa bin Abdülkerim'in¹²⁷ 360 akçelik sim gömleği ve son olarak da 11 Rebülâhir 1125 tarihli Sabuncu Hacı Mahallesinden Fatma bint Mustafa Ağa'nın¹²⁸ 60 akçelik hamam gömleği bunlara verilebilecek örnekler olarak karşımıza çıkmaktadır. Terekelerde gömleği tamamlayıcı unsur olarak bir de uçkurlara yer verilmektedir. Uçkur, şalvar veya iç donun belde durmasını sağlamak amacıyla kullanılan bir çeşit kuşaktır ve günümüz anlamıyla kemer de denilebilmektedir. Aynı zamanda uçkur bele sarıldıktan sonra işlemeli kısmı görülecek biçimde yanlardan sarkıtılmaktadır.¹²⁹ Kayıtlarda 25 kişide uçkur kaydı bulunmaktadır. Bir diğer tamamlayıcı unsur da kuşaktır. Toplamda 100 kayıta kuşak verisi vardır. Niteliklerine göre, kırmızı, kemerbend, sim sagir, sim, ince, sarı, bakır, şal, makrame, incili, setir, yeşil, lahur, beyaz ve altun olarak ayrılmışlardır. En ucuz fiyatlı kuşak 6 akçedir, en pahalı kuşak ise, 36 miskali 11.556 akçe gelen altun kuşaktır. Bazı iç kıyafetlerin üzerine farklı isimlerde elbise giyildiği görülmektedir. Bunlardan bir tanesi entaridir. Entari, terim anlamı olarak, etek boyu ayak bileklerine kadar olan uzun kollu ve önden açık giysilere verilen isimdir. Kesim olarak benzerlik gösteren giysinin bilinen ilk emsallerine Pazırık Kurganında da rastlanılmıştır. Yine başka bir misal olarak, İngiliz elçisinin eşi vasfıyla Osmanlı Devleti'ne gelen Lady Montagu, kardeşine göndermiş olduğu bir mektupta 'entari' kelimesini kullanmıştır.¹³⁰ Verilerde, 75 kişide entari kaydı bulunmaktadır. Niteliklerini belirten, alaca, sandal, kaftan entari, beyaz, entari kapama, uzun şahi entari, kırmızı çuka entari ve kutni gibi çeşitleri görülmektedir. En çok alaca türünün bulunması veriler aracılığıyla tespit edilmiştir. Bir diğer unsur ise çakşırdır. Don gibi belden aşağı kısma giyilen paçaları mestli dar bir şalvardır.¹³¹ Kayıtlarda, 77 kişide çakşır kaydı bulunmaktadır. Diz, cedid, çuka, sof ve kırmızı gibi nitelendirici sıfatlar alan çakşır çeşitleri görülmektedir. Fiyatlarına bakıldığında tanesi 1080 akçeye de çakşırın bulunduğunu 3 tane çakşırın 30 akçe olduğunu gösteren kayıtlar da vardır. Bir diğer unsur da zıbındır. Zıbın genellikle kadınların kışın elbisenin altına giydikleri kolsuz ve pamuklu hırkaya verilen

¹²⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 104A/1.

¹²⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 40B/3.

¹²⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 110A/1.

¹²⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 40A/2.

¹²⁹Asuman Şenel, *Burdur ili Geleneksel Kadın-Erkek Giysilerinin Tarihçesi, Teknik ve Sanatsal Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2009, s.144.

¹³⁰Lale Görünür-Semra Ögel, "Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları", *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/b*, C. III, S. 1, 2006, s.61-62.

¹³¹M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri Terimleri Sözlüğü I*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s.323.

isimdir.¹³² İçlik de denilen zıbının kaftanın altına mutlaka giyilmesi gerekmektedir. Toplamda 65 kişide zıbın kaydına ulaşılmıştır. Nitelendirici olarak 81 akçelik mai zıbın, 35 ve 300 akçe arasında olan alaca zıbın, 60 akçelik gömlek zıbın, 2 tanesi 100 akçe eden zıbın entari, 90 akçelik sade zıbın, 75 akçelik beyaz zıbın, 40 akçelik sandal zıbın verileri de bulunmaktadır. Tek bir veride bulunan sim zıbının fiyatı 4530 akçedir. Fiyatları 7 akçe ile 4530 akçe arasında değişmektedir. Zıbının tanımına bakıldığında kaftanın altına giyilen bir tür hırka olduğu belirtilmektedir. Fakat veriler tarandığı zaman zıbın kaydı bulunan 65 kişinin 50 kişisinde zıbınla beraber kaftan verisi bulunmamaktadır. Sadece 15 kişide hem zıbın hem kaftan verisi bir arada bulunmaktadır. Bu durum da zıbının amacı dışında kullanıldığını göstermektedir. Diğer bir ev içi giyim unsuru ise dondur. Kayıtlarda 50 kişide don unsuru bulunmaktadır. Genel olarak gömlek ile birlikte fiyatlandırılmıştır. Diğerlerinden farklı olarak niteliğini belirten bir tek 62 akçelik mai don vardır. Tek başına ücretlendirilen don fiyatlarının ise 9 akçe ve 2 tanesi 205 akçe arasında olduğu görülmektedir. Bir diğer unsur ise şalvardır. Ağ çok bol olan bele bir uçkurla bağlanan kadın giysisidir. Ekrem Koçu şalvarın Osmanlı yönetiminde erkeklerin yünlü kumaştan kadınların ise ipekli kumaştan olanlarını giydiklerini belirtmektedir.¹³³ Kayıtlarda, 26 kişide şalvar bulunmaktadır. Şalvar ücretlerine bakıldığında 18 akçe ile 400 akçe arasında olduğu görülmektedir. Diğerlerinden farklı olarak kırmızı, aba, mai, çuka gibi niteleyici özellikleri bulunan şalvarlar da olmaktadır. Kayıtlarda rastlanılan bir diğer giyim unsuru da hırkadır. Elimizdeki verilerde, 5 kişide hırka bulunmaktadır. Fiyatları 20 akçe ile 700 akçe arasındadır. Diğerlerinden farklı olarak ihram ile birlikte ücretlendirilen 1340 akçelik kebir hırka vardır. Bir diğer unsur şaldır. Şal, atkısı ve çözüğü genelde yünden olan kendine özgü çeşitli desenleriyle varlığını gösteren bir kumaş cinsidir. En meşhurları arasında Hint ve İran şalları gelmektedir.¹³⁴ Kayıtlarda 12 kişide şal bulunmaktadır. Şal ücretleri 120 akçe ile 4600 akçe arasında değişmektedir. Ayrıca niteliklerini belirten, kırmızı, beyaz, çuka, lahur, kapama, dolama, karaca, sade gibi ibareler yer almaktadır. 4600 akçe ile en pahalı şal olan beyaz şal tereke kayıtlarında sadece bir kişide bulunmaktadır. Kayıtlarda geçen bir başka kıyafet türü de mintandır. Poturun üzerine giyilen yakasız gömlekler olup, ekseriyetle beyaz renkte bazen istisnalar dâhilinde gri olmaktadır.¹³⁵ 189 tane kaydın içinde

¹³²Reşat Ekrem Koçu, *Türk Giyim, Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*, Sümerbank Kültür Yayınları, Ankara 1967, s.251.

¹³³Hilal Balcı, “Geleneksel Formlardan Şalvarın İç Anadolu’da ve Doğu Anadolu’da Kullanımı ve Bu İki Bölgenin Mukayeseli Karşılaştırılması”, *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, C. XXXI, S. 57, 2018, s.58.

¹³⁴Hülya Tezcan, *Atlaslar Atlası- Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1993, s.25.

¹³⁵Aynur Sarıca-Nilgün Becenen, “Seçilmiş Örneklerle Edirne Yöresel Erkek Giyim”, *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, C. IV, S. 12, 2018, s.565.

sadece bir kişiye ait mintan verisi bulunmaktadır. 10 Rebûlâhir 1125 tarihli mahallesi okunmayan Mehmet Efendi bin Ömer'in¹³⁶ 257 akçe değerinde çuka mintanı vardır. Ev içi giysiler burada son bulmaktadır. Edirnelilerin dışarıda giydikleri giyim-kuşam unsurlarına sıra gelmektedir.

Erkeklerden ziyade bilhassa kadınlar dışarıya çıkarken başka bir kıyafet daha giymekteydiler. Yine kumaşın cinsine ve kalitesine göre bu giysilerin fiyatlarında oynama olduğu karşımıza çıkmaktadır. Ev dışında giyilen kıyafetlere bakıldığında kürk, ferace, kaftan, ihram, yaşmak, yağmurluk, dolama, kapama, kebe, üstlük, yağlık gibi giyim unsurları olduğu görülmektedir. Ev dışında giyilen kıyafetlerin başında kürk gelmektedir. Eski zamanlardan beri Türkçede kullanılan hem işlenmiş hem işlenmemiş tüylü hayvan derilerini ifade eden bir kavramdır. Tarih öncesi devirlerde insanların soğuktan korunmak için hayvan derilerinden yapılmış kıyafetler giydiği bilinmektedir.¹³⁷ Kayıtlarda 123 kişide kürk verisi bulunmaktadır. 6 akçe ile 20.500 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Niteleyici özelliklerine bakıldığı zaman, yeşil çuka, kırmızı çuka, kuzu, nafe, sandal, yün, şal çuka, sincap, siyah, samur kırmızı kürk, bakır, sim, cedid, sof, kakum, sarı, mai, samur gibi çeşitlerinin olduğu görülmektedir. 20.500 akçelik yeşil çuka kürk en pahalı kürk olarak yerini almaktadır. Mahallesi okunamayan, 18 Safer 1125 tarihli, kadı unvanına sahip Yusuf Efendi bin Ahmed'in¹³⁸ terekesinde en pahalı kürkün olduğu görülmektedir. Yekûnu ise 124.241 akçedir. Bir diğer unsur ise feracedir. 57 kişide ferace unsuru bulunmaktadır. Fiyat aralığı 30 akçe ile 2000 akçe arasındadır. Ferace çeşitleri arasında, çuka, yeşil, kırmızı, şalı, sof, mai, mor, hırka, sarı, göze çarpmaktadır. 2000 akçelik yeşil çuka ferace en yüksek fiyatlı feracedir. Bu ferace, 10 Cemâziyelâhir 1125 tarihli Anadolu'da bir kasabada bulunan Esseyid Fazullah Efendi bin Abdullah'ın¹³⁹ terekesinde bulunmaktadır. Arapçada açmak, ferahlatmak manasındaki ferç kökünden gelen ferace önu açık ferah elbise demektir. Osmanlı Devletinde kadınların sokakta yaşmakla giydikleri üst elbisesi olarak tanımlanmaktadır.¹⁴⁰ Bir başka giyim unsuru olarak da kaftan karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla ipekten yapılan uzun, süslü bir üst giysisi olmasının yanı sıra, önden açık bol ve esası 'haftan' olan bir üst giysisidir.¹⁴¹ Kayıtlarda 16 kişide kaftan bulunmaktadır. Fiyatları 15 akçe ile 1000 akçe arasındadır. Hatayi, alaca, sarı, mor, atlas, sade, sandal, mai hatayi ve kutni gibi çeşitleri vardır. 11 Rebûlâhir 1125 tarihli Sabuncu Hacı Mahallesinden

¹³⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 50A/2.

¹³⁷Filiz Karaca, "Kürk", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXVI, 2002, s.568.

¹³⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 27A/3.

¹³⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 63A/1.

¹⁴⁰Hülya Tezcan, "Ferace", *İslam Ansiklopedisi*, C. XII, 1995, s.349.

¹⁴¹Seda Özcan, *Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan 17. Yüzyıl Padişah Kaftanlarının İncelenmesi*, Selçuk Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2009, s.31.

Fatma bint Mustafa Ağa'ya¹⁴² ait kayıta 1000 akçelik en yüksek fiyatlı kaftan mevcuttur. Bir sonraki kıyafet unsuru ihramdır. İhram, hacıların Kâbe'yi tavafı için Mekke haricinde örtünmeye mecbur oldukları dikişsiz bürgüye verilen isimdir.¹⁴³ 52 kişide ihram kaydı bulunmaktadır. 3 akçe ile 4005 akçe arasında fiyatlandırıldığı görülmektedir. Nitelik olarak, beyaz, parça, kırmızı, Cezayir ve kırmızı Cezayir ihramı çeşitleri vardır. 4005 akçelik Kırmızı Cezayir İhramı, 1.294.420 akçelik yekûnu ile en zengin kişi olan Ahmed bin Elhac Mehmed'e aittir. Dışarıda giyilen kıyafetlerden bir diğeri ise yaşmaktır. Kadınların örtünmek için kullandıkları baş, yüz ve ağız kapatan iki parçadan oluşan kumaşa verilen addır.¹⁴⁴ Kayıtlarda 5 kişide yaşmak verisi vardır. Fiyatları, 20 akçe ile 86 akçe arasındadır. 86 akçelik yaşmağı bulunan kişi, Gazi Mihal Bey Mahallesinden, 19 Recep 1125 tarihli Hatice? Bint Ebubekir'e¹⁴⁵ aittir. Toplam tereke yekûnu ise 11.203 akçedir. Bir diğeri unsur ise yağmurluktur. Yağmurluk, sözlük anlamı bakımından Bârânî olarak geçmektedir. Bârânî ise, yeniçerilere ve acemi oğlanlarına her sene verilen çuha yağmurluktur. Zemistanî de denilirdi. Yeşil renkli bârânîye sobramani veya sobramin de denirdi.¹⁴⁶ Kayıtlarda, 62 kişide yağmurluk kaydı bulunmaktadır. Fiyatları, 4 akçe ile 3000 akçe arasında değişmektedir. Kırmızı, siyah, aba, çuka, alaca gibi çeşitleri de vardır. En yüksek fiyatlı olan 3000 akçelik yağmurluk, 18 Safer 1125 tarihli, mahallesi okunamayan, kadı olarak görev yapan Yusuf Efendi bin Ahmed'in¹⁴⁷ terekesinde yer almaktadır. Bir diğeri giyim unsuru da dolamadır. Dolama, çuhadan yapılmış, entari gibi olan, önü açık olarak ilik düğme ile kapanmayarak kavuşturulan ve üstüne kuşak bağlanan eski bir elbise çeşididir.¹⁴⁸ Kayıtlarda, 30 kişide dolama verisi bulunmaktadır. Fiyatları 30 akçe ile 1340 akçe arasındadır. Yeşil, kırmızı, turuncu, mai, sim, sarı, çuka gibi çeşitleri vardır. 1340 akçelik dolama kırmızı olup, 5 Şaban 1125 tarihli, mahallesi okunamayan, Mehmed Ağa bin Ömer'e¹⁴⁹ aittir. Diğeri bir unsur kapamadır. Kapama, üstlük, cübbe gibi üste giyilen bir çeşit elbisedir.¹⁵⁰ Elimizdeki verilerde, 53 kişide kapama kaydı bulunmaktadır. Fiyatları 12 akçe ile 700 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak diğerlerinden farklı olarak, hatayi, sade, sandal, boğaz, alaca, siyah, kırmızı, kutni, entari kapama ve şal kapama gibi çeşitleri vardır. 700 akçelik kapama hatayi çeşidinde olup, 6

¹⁴²B.O.A., E.Ş.S., 90, 40A/2.

¹⁴³Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.480.

¹⁴⁴Mustafa Sabri Küçükbaşçı, "Yaşmak", *İslam Ansiklopedisi*, C. XLIII, 2013, s.347.

¹⁴⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 113A/1.

¹⁴⁶Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.57.

¹⁴⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 27A/3.

¹⁴⁸Zeynel Özlü, *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*, Gaziantep Büyükşehir Belediye Yayınları, Gaziantep 2004, s.109.

¹⁴⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 78B/2.

¹⁵⁰M. Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*, İstanbul 1993, s.164.

Şevval 1125 tarihli, mahallesi okunamayan Murad Ağa bin Hüseyin'e¹⁵¹ aittir. Bir diğer giyim unsuru kebedir. Kebe, daha çok çobanların giydiği aynı zamanda gocuğun yapıldığı kalın keçe ile bu keçeden yapılmış kaput ve kepeneğin adıdır. Aynı zamanda gocuğa da kebenin denildiği bilinmektedir.¹⁵² Kayıtlarda, 74 kişide kebe bulunmaktadır. Kebe fiyatları 6 akçe ile 1320 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, beyaz, kırmızı, mai, alaca, siyah, sarı, şal, çuka, sof, Yanbolu, parça gibi çeşitleri vardır. 1320 akçelik kebe, 10 Rebûlâhir 1125 tarihli, mahallesi okunamayan, Ömer ağa bin ?'e¹⁵³ aittir. Bir diğer unsur üstlüktür. Kayıtlarda 12 kişide bulunmaktadır. 28 akçe ile 1000 akçe arasında fiyatlandırılmıştır. 1000 akçelik üstlük, Kayrevan Ağa Mahallesinden, 24 Muharrem 1125 tarihli, Faik Efendi bin Abdurrahman'a¹⁵⁴ aittir. Toplam yekûnu 98.670 akçedir. Dışarıda kullanılan son giyim-kuşam unsuru ise, yağlıktır. Yağlık, yağlı elleri ve dudakları silmek amacıyla kullanılan bir çeşit mendildir. Sofralarda herkesin önüne konulması dışında yalnız erkekler tarafından dışarıda kullanılırdı.¹⁵⁵ Kayıtlarda, 11 kişide yağlık vardır. Fiyatları 2 tanesi 9 akçe ile 210 akçe arasındadır. Çok fazla kişide bulunmadığı için herhangi bir yargıya gitmek mümkün olmayacaktır. Çeşitleri, elimizdeki verilere dayanarak bulunmamaktadır. Dışarıda giyilen giyim-kuşam unsurları bu şekilde sona ermektedir. Bundan sonraki kısımda ayakkabı ve başlık türleri yer almaktadır.

Bunlar pabuç, çizme, çarık, kavuk, sarık, külah, serpuş, başlık, börk, kuka, takke, cüzdan olarak tespit edilmiştir. Bu sıralama doğrultusunda açıklanacaktır. Pabuç, mestle giyilen ökçesiz ayakkabı çeşitlerinden birisidir. Türkler buna başmakta demektedir.¹⁵⁶ Kayıtlarda 12 kişide pabuç bulunmaktadır. Fiyatları 12 akçe ile 142 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak balta pabuç çeşidi vardır. Bir diğer unsur da çizmedir. Çizme, kayıtlarda 2 kişide bulunmaktadır. Çizme verisi 15 akçe ile kaydedilip diğer çizme ise 55 akçe ile ücretlendirilmiştir. Bir başka unsur çarıktır. Çarık kayıtlarda, 2 kişide bulunmaktadır. Bir tanesi 520 akçe ile fiyatlandırılırken diğeri 2 tanesi 60 akçedir. Başlıklara sıra geldiğinde ilk çeşit kavuktur. Türkçede içi boş şey demek olan kavuk için Kaşgarlı Mahmud kelimenin başlık manasını da zikretmektedir. Osmanlılar, horasanî, üsküf, yusuî, selimî, kallavi, örf ve mücevveze gibi çeşitleri bulunan kavukları da kullanmışlardır.¹⁵⁷ Kayıtlarda, 50 kişide kavuk verisi bulunmaktadır. Fiyatları, 10 akçe ile 360 akçe arasında

¹⁵¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 104A/1.

¹⁵²Koçu, a.g.e., s.152.

¹⁵³B.O.A., E.Ş.S., 90, 44B/3.

¹⁵⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 14B/2.

¹⁵⁵Koçu, a.g.e., s.238.

¹⁵⁶M. Zeki Pakalın, a.g.e., s.748.

¹⁵⁷Nebi Bozkurt, "Kavuk", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXV, 2002, s.71.

olmaktadır. Niteleme olarak köhne, kırmızı, şal ve yeşil gibi çeşitleri vardır. 360 akçelik kavuğa sahip kişi ise, 14 Şaban 1125 tarihli, Elhac Hamid Mahallesinden, Elhac Mehmed Ağa bin Hasan'dır.¹⁵⁸ 17.380 akçelik tereke yekûnu bulunmaktadır. Bir diğer unsur sarıktır. 34 kişide sarık kaydı vardır. Fiyatları 30 akçe ile 650 akçe arasında değişmektedir. Köhne, beyaz, cedit gibi çeşitleri vardır. Sarık ise, kavuk, külah, takke ve fes gibi bir başlığın üzerine sarılmış ince uzun tülbent ağbani veya şaldan meydana gelmektedir. Sarığa Arapçada imâme, Farsçada destâr denmektedir.¹⁵⁹ 650 akçelik en pahalı sarık, Kasımpaşa Mahallesinden, 15 Şevval 1125 tarihli, Ahmed Bin Elhac Mehmed'in¹⁶⁰ terekesinde yer almaktadır. Tereke yekûnu da 1.294.420 akçe ile en zengin kişidir. Bir başka unsur külahtır. Külah, taç olarak geçmektedir. Farsça tac olan kelimenin Arapçada ki çoğulu tîcândır. İsâbe denilen ve kıymetli taşlarla süslenen bir sarık çeşidi olan tac kavramını dolayısıyla külah tabirini sözlükte görmekteyiz.¹⁶¹ Kayıtlarda, külah 2 kişide bulunmaktadır. Birinin fiyatı 6 akçe diğerinin fiyatı ise 9 akçedir. Bir diğer unsur serpuştur. Serpuş, başa giyilen şey, başlık olarak geçmektedir.¹⁶² Kayıtlarda, 22 kişide serpuş verisi vardır. Fiyatları 9 akçe ile 2400 akçe arasında değişmektedir. Çeşit olarak çuka ve incili vardır. İncili serpuş kaydından 2 tane bulunmaktadır. Bir tanesi 1800 akçe diğeri ise 2400 akçedir. Bir diğer unsur başlıktır. 6 kişide başlık kaydına ulaşılmıştır. Fiyatları 3 akçe ile 140 akçe arasında değişmektedir. Başka bir başlık çeşidi ise börktür. Börk, en genel anlamıyla eski bir Türk başlığıdır. Etimolojisi tartışmalı olsa da en eski kullanım yerinin Kuzeydoğu Türkistan Uygur Hakanlığı olduğu da görülmektedir.¹⁶³ Kayıtlarda, 3 kişide börk bulunmaktadır. 30 akçelik bir börk, 80 akçelik bir börk ve 3 tanesi 1520 akçelik altın börk kayıtlarda görülen örneklerdendir. Bir diğer unsur ise kukadır. Kuka, koka diye de geçmektedir. Koka, yeniçeri ağalarının ve Eflak beylerinin giydikleri tolga şeklindeki başlıktır.¹⁶⁴ Kayıtlara bakıldığında bir tek Kehtalu? Mahallesinde ikamet eden Elhac Recep Efendi bin Mehmed'e ait kuka verisi vardır. Mesleği askeri sınıf üyesi olmayan bu kişide kuka verisinin olması kullanım alanını sorgulatmaktadır. Burada bahsi geçen kuka 12 akçe değerindedir. Kayıtlarda 2 tane de kalpak bulunmaktadır. Bir tanesinin fiyatı 140 akçe diğerinin ise çeşidi kırmızı olup, 200 akçe ile fiyatlandırılmıştır. Farklı amaçlar için kullanılan cüzdan unsuru bulunmaktadır. Kayıtlarda 4 kişide cüzdan kaydı

¹⁵⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 86A/1.

¹⁵⁹Nebi Bozkurt, "Sarık", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXVI, 2009, s.152.

¹⁶⁰B.O.A., E.Ş.S., 90, 117A/1.

¹⁶¹Nebi Bozkurt, "Taç", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXXIX, 2010, s.362.

¹⁶²Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.1101.

¹⁶³Emel Esin, "Börk", *İslam Ansiklopedisi*, C. VI, Ankara, 1992, s. 327.

¹⁶⁴Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.353.

vardır. Fiyatları, 20, 30, 32 akçe ve 2 tanesi 30 akçedir. Bu şekilde ayakkabı-başlık unsurları da aktarılmış bulunmaktadır.

4.2. Ev Eşyalarına Dair Analiz

Giyim-kuşam unsurları gibi ev eşyaları da kişilerin sosyal yaşamına dair önemli sonuçlara ulaşabileceğimiz kayıtlar arasındadır. Ev eşyalarını da kendi arasında gruplara ayırmak Edirnelilerin yaşamlarına dair analiz yapmada bu işi kolaylaştıracaktır. Ev eşyalarını; mutfak eşyası, ev içi eşyaları ve her iki gruba da dâhil edilemeyen diğer eşyalar grubu oluşturmaktadır. Mutfak eşyaları da, içerisinde yemek pişirilen, içerisinde yemek yenilen ve sunulan, mutfakta araç olarak kullanılan, su ve sıvı taşıma kapları olarak değerlendirilecektir. Bu kısım aktarıldıktan sonra Edirnelilerin ev içi eşyalarına dair olan bölüm anlatılacaktır. Buradan da kişilerin hayatlarına dair önemli verilerin olduğu görülmektedir.

Elimizdeki kayıtlara bakıldığında, Edirnelilerin yemek pişirilen mutfak eşyalarında göze çarpanlar, tencere, kapak, tâbe (tava) ve kazandır. Elbette bunlar büyüklük ve küçüklüklerine veya yapıldığı maddeye göre farklılık göstermektedir. Bu farklılığı fiyatlarda da görmek mümkün olacaktır. Kayıtlara bakıldığında, 86 kişide tencere kaydı bulunmaktadır. Tencere, genellikle kapakla birlikte ücretlendirilmektedir. Tek başına fiyatı olan tencereler ise 20 akçe ile 705 akçe arasında fiyatlandırılmıştır. Nitelik olarak, kebir, köhne, sagir ve kara gibi çeşitleri vardır. Tencere ile ilişkili olarak bir de kapak kayıtları bulunmaktadır. 59 kişide bulunup fiyatları 135 akçe ile 1200 akçe arasında değişmektedir. Pişirme amaçlı olarak kullanılan bir başka araç da tâbedir. Tava, yayvan kap olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁵ Tencere, kapak vb. mutfak eşyaları ile ücretlendirilmektedir. Nitelik olarak, el, pekmez, sagir, kahve, kulplu ve kebir gibi çeşitleri vardır. Fiyatları 15 akçe ile 1320 akçe arasındadır. 1320 akçelik tâbe ise pekmez tâbesidir. Bu kısımda değerlendirilecek bir diğer mutfak eşyası da kazandır. Ziyafetlerde yemek pişirmeye yarayan, içinde su kaynatılan büyük kap olarak tanımlanan kazan, sık olmamakla beraber rastlanılan kap kacak türlerindedir. Elimizdeki kayıtlarda kazan 17 kişide bulunmaktadır. 2 tane veri kazan tabiri ile yazılmıştır 15 kişide kazgan ifadesi ile kayıt altına alınmıştır. Kebir ve orta olarak çeşitleri vardır. Fiyatları 2 akçe ile 1200 akçe arasında değişmektedir.

Kişinin varlık düzeylerini gösterme yollarından biri de yiyeceklerini sunacakları mutfak eşyalarıdır. Elimizdeki kayıtlarda, sunulacak eşyalara dair verilerde, tas, tabak, kaşık, sahan, fincan, tuzluk, sini, lenger ve kâse bulunmaktadır. Tas 63 kişide vardır. Fiyatları 6 akçe

¹⁶⁵İsmail Parlatur, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Yargı Yayınevi Ankara 2006, s.1598.

ile 390 akçe arasında değişmektedir. Sagir, hoşab (hoşaf) ve cam gibi çeşitleri görülmektedir. Bir diğer unsur tabaktır. Tabak 5 kişide bulunmaktadır. Tabak teknesi diye bir çeşidi vardır. Farklı olarak niteleyici bir çeşidi bulunmamaktadır. Kaşık ise 8 kişide vardır. Fiyatları en düşük 12 tanesi 6 akçe, en yüksek fiyatlı olanı da 5 tanesi 1260 akçedir. Yine yemek sunumlarında sık rastlanan bir diğer veri de sahandır. Sahan, içinde yemek ısıtılan, yumurta vb. pişirilen derinliği az, bakır, alüminyum vb. madeni kap olarak tanımlanmaktadır.¹⁶⁶ Sahanların bir diğer işlevi de mutfaktan yemeğin sofraya getirilmesi olmalıdır. Verilerde, 74 kişide sahan kaydı vardır. Sim, bakır, tunç, kapaklı ve lengeri gibi çeşitleri bulunmaktadır. Fiyatları, 15 akçe ile 270 akçe arasında değişmektedir. Bir diğer unsur fincandır. Fincan 5 kişide bulunmaktadır. 15 akçe ile 120 akçe arasında fiyatlandırılmıştır. Hırdavat ve Kütahya çeşitleri vardır. Tuzluk verisi sadece 1 kişide vardır. 2 tanesi 440 akçedir. Bir diğer unsur sinidir. Sini verisi 33 kişide vardır. 15 akçe ile 960 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Kebir ve sagir gibi çeşitleri bulunmaktadır. Mutfaktaki araçlardan bir tanesi de lengerdir. Lenger, büyük yayvan bakır yemek kabıdır.¹⁶⁷ Kayıtlarda, 29 kişide lenger kaydı vardır. 12 akçe ile 130 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Kâse kaydı ise sadece 1 kişide vardır. En zengin kişi olup, 2 tanesi 180 akçe diğeri ise 2 tanesi 15 akçelik, 4 tane kâsesi bulunmaktadır.

Bu kısımda mutfığa yardımcı araçlar arasında tepsi, leğen, kefkir, sepet, bakraç, havan, süzgülü, sacayak, maşa, desti, küp, satır ve merdane gibi eşyalar yer almaktadır. Tepsi 55 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 60 akçe ile 400 akçe arasında değişmektedir. Kahve tepsisi, kenarlı tepsi ve sagir tepsi olarak çeşitlendirilmektedir. Bir diğer unsur leğendir. Çeşitli amaçlar için kullanılan leğen, 32 kişide bulunmaktadır. 6 akçe ile 540 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Kebir ve sagir gibi çeşitleri vardır. Bir diğer unsur kefkirdir. Kefkir, 13 kişide vardır. 3 akçe ile 220 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir diğer unsur ise sepettir. 11 kişide sepet verisi vardır. 3 akçe ile 2 tanesi 800 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak 2 veride üzüm sepeti çeşidi görülmektedir. Bir diğer unsur ise bakraçtır. Genel olarak ham maddesi bakır olan ve küçük kovaya verilen isimdir.¹⁶⁸ Kayıtlarda, 35 kişide bakraç verisi vardır. Kebir ve köhne gibi niteleyici sıfatlar almaktadır. 6 akçe ile 500 akçe arasında fiyatlar aldığı görülmektedir. Bir diğer unsur havandır. Havan, 10 kişide bulunmaktadır. 6 akçe ile 525 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak ağaç havan bulunmaktadır. Fiyatı 6 akçedir. Ayrıca sini ile birlikte ücretlendirilen 425 akçelik havan kaydı vardır. Bir diğer unsur süzgüdür. 1 kişide mevcuttur

¹⁶⁶ İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Vakfı Yayınları, İstanbul 2010, s.1046.

¹⁶⁷ Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.374.

¹⁶⁸ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983, s.111.

ve fiyatı 115 akçedir. Diğer bir unsur sacayaktır. Sacayak, ateş üstüne tencere veya tava koymak, yemek pişirmek veya su kaynatmak amacıyla yapılmış üçayaklı demir alete verilen isimdir.¹⁶⁹ Kayıtlarda, 11 kişide sacayak verisi vardır. Fiyatları 12 akçe ile 150 akçe arasında değişmektedir. Bir diğer unsur ise maşadır. Kayıtlarda 3 kişide maşa verisi görülmektedir. 3 akçe ile 20 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Kayıtlarda desti verisi de vardır. 2 kişide bulunmaktadır. Bir tanesi başka bir unsurla fiyatlandırıldığı için herhangi bir yoruma gidilememektedir. Diğeri ise 6 akçedir. Bir diğer unsur küptür. Çeşitli amaçlarla kullanılan küp, 4 kişide bulunmaktadır. 18 akçe ile 160 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Sagir ve kebir olarak nitelenen çeşitleri de vardır. Mutfakta araç olarak kullanılan bir diğer unsur da satırdır. 11 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 3 akçe ile 310 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak bir tek köhne verisi vardır. Merdane sadece 1 kişide olup, fiyatı ise 15 akçedir.

Su ve sıvı taşıma kaplarına bakıldığında, ibrik, güğüm, maşrapa, matara gibi unsurlar karşımıza çıkmaktadır. İbrik verilerine bakıldığında, 83 kişide var olduğu görülmektedir. İbrik, toprak veya başka madenden yapılmış, kulplu ve emzikli su kabıdır.¹⁷⁰ Fiyatları 17 akçe ile 700 akçe arasında değiştiği görülmektedir. El ibrik, kahve ibrik, vasat ibrik, leğen ibrik, sagir, bakır, kapaklı ve köhne gibi çeşitleri de bulunmaktadır. En pahalı ibrik olan 700 akçelik ibriğin çeşidi ise leğen ibriktir. Bir diğeri de güğümdür. 51 kişide güğüm verisi vardır. 36 akçe ile 660 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Diğerlerinden farklı olan bir tek ocak güğüm verisi vardır. Bir diğer sıvı taşıma unsuru maşrapadır. Maşrapa kayıtlarda 4 kişide görülmektedir. 6 akçe ile 735 akçe arasında fiyatı vardır. 735 akçelik olan maşrapanın cinsi simden yapılmaktadır. 25 Zilhicce 1124 tarihli, Mirahur? Deresi Mahallesinden, Bostani Tatar Ali Bey bin Aslan'ın¹⁷¹ terekesinde mevcuttur. Toplam yekûnu 44.389 akçedir. Bir diğer unsur ise mataradır. Sık denk gelinmeyen bir veri olsa da kayıtlarda 4 kişide bulunmaktadır. 20 akçe ile 61 akçe arasında değişmektedir. Niteliğini belirten bir tek kebir matara vardır.

Mutfak eşyalarında olduğu gibi ev içi eşyaların ve döşemelerin de Edirnelilerin hayatına dair önemli bilgiler verdiği bilinmektedir. Edirnelilerin incelenen tereke kayıtlarında ev yaşantılarına dair göze çarpanlar, yastık, yorgan, minder, kilim, hasır, halı, kalice, döşek, perde, çarşaf, hamam taşı, şamdan, seccade, makad, yastık yüzü, yorgan yüzü, döşek yüzü ve şiltedir. Yine bunlarda diğer eşyalarda olduğu gibi kumaşın cinsine ve kalitesine göre

¹⁶⁹İsmail Parlatur, a.g.e., s.1431.

¹⁷⁰Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.465.

¹⁷¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 7B/1.

farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıklar fiyatlara da yansımaktadır. Ev içi eşyalarda hemen hemen her terekede bulunan eşyalardan bir tanesi olarak yastık karşımıza çıkmaktadır. Yastık, 108 kişide bulunmaktadır. 6 akçe ile 2500 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Nitelik olarak, sagir, yüz yastığı, yeşil, beledi, köhne, kutni, şali, aba, çuka, hasır, alaca gibi çeşitleri vardır. 2500 akçelik en yüksek fiyatlı olanın hiçbir niteleyici çeşit almadığı görülmektedir. Bu yastık, 11 Rebûlâhir 1125 tarihli Sabuncu Hacı Mahallesinden, Fatma bint Mustafa Ağa'ya¹⁷² ait kişide vardır. Bu kişinin toplam yekûnu da 24.930 akçedir. Yastığı tamamlayıcı ev eşyası olan bir diğer unsur da yorgandır. Yastık kadar yorgan da hemen hemen herkesin terekesinde görülebilecek bir ev eşyasıdır. Kayıtlarda 114 kişide yorgan verisi mevcuttur. 9 akçe ile 1100 akçe arasında fiyatlandırıldığı görülmektedir. Çeşit olarak köhne, sarı, sandal ve kutni vardır. 1100 akçelik yorgan, 17 Rebûlevvel 1125 tarihli, Gülbahar Mahallesinden, Ayşe Hanım bint Ahmet Ağa Bey'in¹⁷³ kaydında bulunmaktadır. Bu kişinin tereke yekûnu 73.155 akçedir. Ev içi eşya olan bir diğer unsur ise minderdir. 92 kişide minder verisi karşımıza çıkmaktadır. 12 akçe ile 2540 akçe arasında fiyatlandırıldığı görülmektedir. Nitelik olarak köhne, alaca, kebir, sagir, kırmızı ve ince çeşitleri vardır. 2540 akçelik minder yine yukarıda değinilen Ayşe Hanım'a aittir. Bir diğer unsur ise kilimdir. 66 kişide vardır. Fiyatları 10 akçe ile 1320 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, kırmızı, alaca, köhne, yeşil çuka, ince, mai ve parça gibi çeşitlerinin varlığı görülmektedir. 1320 akçelik kilim, 10 Muharrem 1125 tarihli, Derac Kazasından, Şehit olan kara Mehmed Bey bin Abdullah'ın¹⁷⁴ terekesinde olup, cinsi yeşil çukadır. Bir diğer unsur çok sık görülmesede hasırdır. Kayıtlarda 5 kişide vardır. 12 akçe ile 200 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Kilime benzer bir veri olarak 1 kişide bulunan halı vardır. 3 tanesi 30 akçe ile ücretlendirilmektedir. Bir diğer unsur da kalicedir. Kalice, küçük halı, seccade ve karaman dokuması anlamına gelmektedir.¹⁷⁵ Kalice, yöresel bir tabir olup, halının bazı bölgelerde ve şehirlerde kullanılan ismidir. Kalice yahut kaliçe şeklinde olduğu görülmektedir.¹⁷⁶ Kalice, 30 kişide bulunmaktadır. 10 akçe ile 2000 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Nitelik olarak, kırmızı, beyaz, yan ve orta gibi çeşitleri vardır. 2000 akçelik kalicenin cinsi ise orta kalicedir. Ev içi eşyalarında bir diğer önemli unsur döşektir. 53 kişide bulunan döşegin fiyatları 45 akçe ile 720 akçe arasındadır. Nitelik olarak, beledi, köhne ve kara gibi çeşitleri vardır. Çeşitli yerlerde ev eşyası olarak kullanılan bir diğer unsur da

¹⁷²B.O.A., E.Ş.S., 90, 40A/2.

¹⁷³B.O.A., E.Ş.S., 90, 48A/3.

¹⁷⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 14A/1.

¹⁷⁵Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.308.

¹⁷⁶Ömer Demirel-Adnan Gürbüz-Muhittin Tuş, *Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam (XVI.-XIX. Yüzyıllar)*, *Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II*, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara 1992, s.707-708.

perdedir. Perde 33 kişide mevcuttur. Fiyatları, 30 akçe ile 1000 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, ocak perdesi, kapı perdesi, sandal, banyo perdesi, yük perdesi, kebir, alaca ve parça perde gibi çeşitleri bulunmaktadır. Bu eşyalarla bağlantılı olarak bir de çarşaf verisi bulunmaktadır. Bu unsur kayıtlarda çarşeb şeklinde geçmektedir. Elimizdeki verilerde 61 kişide çarşeb vardır. Fiyatları, 9 akçe ile 225 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak da, köhne, beyaz ve alaca gibi çeşitleri görülmektedir. Kayıtlarda ev içi eşyalardan sayılacak bir diğer eşya da hamam tasıdır. Verilerde, 6 kişide hamam tası bulunmaktadır. Fiyatları 39 akçe ile 60 akçe arasında değişmektedir. Edirnelilerin evlerinin içine aydınlatmak için kullandıkları şamdanın da ev içi eşyalarında varlıkları görülmektedir. Kayıtlarda, 41 kişide şamdan bulunmaktadır. Fiyatları, 9 akçe ile 400 akçe arasında değişmektedir. 400 akçelik şamdan simden olup, bir de verilerde tek olan ve bakırdan yapıldığı nühas ifadesinden anlaşılan 60 akçelik şamdan çeşidi vardır. Edirnelilerin evlerinde bulunan bir başka eşya da seccadedir. 57 kişide bulunmaktadır. Fiyatları, 6 akçe ile 800 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, beyaz, kalice, sof, köhne ve çuka gibi çeşitleri vardır. Bir diğer unsur makaddır. Terim anlamına bakıldığında, minderli alçak sedir veya minder yüzü ve minder üzerine yayılan kumaş anlamına gelmektedir.¹⁷⁷ Elimizdeki verilerde 28 kişide makad unsuru bulunmaktadır. 15 akçe ile 4400 akçe arasında ücretlendirilmektedir. Çuka, sof, kara, müstamel ve parça şeklinde çeşitleri bulunmaktadır. Yastık, yorgan, döşek ve minder yüzlerine sıra gelmektedir. Konu bütünlüğü bakımından bunların hepsi bir arada verilecektir. Ayrıca kılıfla aynı anlamı taşıyan gulaf kayıtları da bu unsurlarla birlikte aktarılacaktır. Yastık yüzü 11 kişide vardır. 6 akçe ile 961 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Nitelik olarak beledi ve sandal gibi çeşitleri göze çarpmaktadır. Yastık gulaf ise 13 kişide vardır. Fiyatları ise, 30 akçe ile 635 akçe arasında değişmektedir. Bir diğer kılıf ise yorganda vardır. Yorgan yüzü sadece 1 veride tespit edilmiştir. Fiyatı 120 akçedir. Döşek yüzü ise kayıtlarda, 9 kişide bulunmaktadır. Fiyatları, 60 akçe ile 300 akçe arasındadır. Diğerlerinden farklı olarak 1 kayıta beledi çeşidi vardır. Döşek gulaf ise 1 kişide görülmektedir. Fiyatı 150 akçedir. Minder yüzü kayıtlarda 3 kişide vardır. Minder gulaf ise, 1 kişide bulunmaktadır. Diğer eşyalarla ücretlendirildiği için fiyat hakkında yoruma gidilememektedir. Bu gruptaki son unsur ise şilte. Şilte 9 kişide bulunmaktadır. 21 akçe ile 250 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Diğerlerinden farklı olarak tek bir kayıta alaca çeşidi görülmektedir. Bu şekilde ev içi eşyalar kısmı sona ermektedir. Bu kısımdan sonra hiçbir yere dâhil edemediğimiz diğer unsurlar açıklanacaktır.

¹⁷⁷ *Türkçe Sözlük*, Türk Dil Kurumu Yayınları, C. II, Ankara 1983, s.801.

Bu grupta gösterilecek ilk unsur ipliklidir. Çeşitli amaçlar için kullanılan iplik verilerde 4 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 15 akçe ile 159 akçe arasında değişmektedir. Diğer eşyalardan başka bir tanesi makramedir. Makrame, kenarı işlemeli başörtüsü, işlemeli havlu, peşkir, destmal olarak kullanılan bir unsurdur.¹⁷⁸ Çeşitli amaçlarla kullanılan makrame, kayıtlarda 3 kişide vardır. Fiyat aralıkları, 30 akçe ile 50 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı makrame abdest verisi bulunmaktadır. Bir diğer unsur ise gülabdandır. Farsça olan kelime, cam, seramik veya maden çeşitlerinde bulunan, gül suyu serpmeye amacı için kullanılan geniş karınlı uzun boyunlu dar ağızlı bir kap türüdür.¹⁷⁹ Kayıtlarda, 8 kişide vardır. Fiyatları da, 28 akçe ile 2660 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak sadece sim çeşidi vardır. 2660 akçelik olan gülabdan da yine simden yapılmaktadır. Ne olduğu bilinmeyen dizlik kayıtları da yer alan bir başka eşya olarak karşımıza çıkmaktadır. 9 kişide bulunmaktadır ve fiyatları 2 tanesi 12 akçeye denk gelen ve 200 akçe arasında değişen bir ücrete sahiptir. Nitelik olarak sadece mai çeşidi vardır. Bir diğer unsur da iskemledir. İskemle kayıtlarda 3 kişide görülmektedir. Fiyatları 21 akçe ile 360 akçe arasında değişmektedir. Bir diğer unsur ise ikisinin de işlev bakımından aynı olduğu, peşkir ve havludur. Peşkir havlu anlamına gelmekte olup diğer bir ismi makramadır.¹⁸⁰ 9 akçe ile 420 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. 39 kişide vardır ve nitelik olarak, köhne, alaca, berber, beyaz, mai gibi çeşitleri görülmektedir. Havlu kaydı ise 3 kişide bulunmaktadır. 30 akçe ile 90 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir diğer unsur ise peştamaldır. Kayıtlarda, 7 kişide peştamal bulunmaktadır. Peştamal, bele bağlanan ve vücudun belden aşağısını örtmeye yarayan bezdir.¹⁸¹ Bir diğer unsur baltadır. Balta verisi 15 kişide vardır. 12 akçe ile 350 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Diğerlerinden farklı olan sim çeşidi bulunmaktadır. 1 kişide de sabun verisi karşımıza çıkmaktadır. 3 tanesi 80 akçe olarak fiyatlandırılmaktadır. Yine 1 kişide mankal kaydı vardır. Fiyatı 45 akçedir. 2 kişide bulunan döşeme unsuru da bu grupta ele alacağımız bir başka veridir. 42 akçe ile 115 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir diğer unsur ise, terazi ve kantardır. Terazi unsuru 3 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 15 akçe ile 350 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak bir tek bakır ifadesi geçmektedir. Bu 3 kişinin ayrıca kantarı da vardır. Kantar ise toplam 13 kişide görülmektedir. Fiyatları ise 30 akçe ile 220 akçe değişmektedir. Kantar niteliklerinde ise sagir ve bakır çeşitleri vardır. Çıkrık bir diğer eşyadır. 2 kişide görülmektedir. 18 akçenin dışında, diğeri farklı eşya ile birlikte

¹⁷⁸İbrahim Etem Çakır, “Sofya Şehrinde Kadın Giyim Kuşam Kültürü: XVII. Yüzyılın İkinci Yarısı”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 56, 2016, s.1375.

¹⁷⁹Mustafa S. Kaçalın, “Gülabdandır”, *İslam Ansiklopedisi*, C. XIV, 1996, s.227.

¹⁸⁰Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.528.

¹⁸¹Özlü, a.g.m., s.111.

ücretlendirildiği için fiyatı hakkında bir yoruma gidilememektedir. Bir diğer unsur kecedir. 74 kişide bulunan kecenin fiyat aralığı 12 akçe ile 1900 akçe arasındadır. Kece yani keçe çoğu kişide olan yünlü kumaşlardandır. Yünlerin ıslatılıp dövülmesiyle elde edilmektedir. Kalımına kebe denilen kecenin Edirne ve Rodos'ta üretiminin daha fazla olduğu görülmektedir.¹⁸² Nitelik olarak, sandal, Yanbolu, orta, parça, yan, alaca, kırmızı çuka ve kırmızı gibi çeşitleri bulunmaktadır. Bir diğer unsur ise hırdavatdır. Hırdavat unsuru kayıtlarda 58 kişide görülmektedir. 4 akçe ile 650 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Çeşitli amaçlar için kullanılan bir diğer eşya da çakmaktır. Kayıtlarda 1 kişide bulunan çakmağın fiyatı 5 akçedir. Yine bir başka unsur bohçadır. Çeşitli amaçlarla kullanılan bu unsur da 44 kişide bulunmaktadır. Fiyatları ise, 12 akçe ile 330 akçe arasındadır. Beyaz, köhne, bez ketan, alaca, peşkir ve sandal gibi çeşitleri vardır. Çuval bir başka eşya unsurudur. Kayıtlarda 8 kişide mevcuttur. 15 akçe ile 100 akçe arasında fiyatlandırıldığı görülmektedir. Bir diğer unsur ise sandıktır. Kayıtlarda 47 kişide bulunmaktadır. 9 akçe ile 200 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Sepet, sagir ve köhne gibi çeşitleri vardır. Bir diğer unsur taraktır. Tarak verilerde 7 kişide bulunmaktadır. Fiyatları, 24 akçe ile 150 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak ceviz tarak görülmektedir. Burada değinilecek bir başka unsur da tezgâhtır. 4 kişide olup, fiyatları 80 akçe ile 180 akçe arasında değişmektedir. Kayıtlardaki verilere göre parça ve top cinsinden hesaplanmış bezlerin varlıkları görülmektedir. Yine bunlar da kalitesine ve cinslerine göre ücretlendirilmektedir ve çeşitli amaçlar için kullanılmaktadır. 30 kişide bulunan bez verisi, 3 akçe ile 1000 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Nitelik olarak ketan, kırmızı parça, beyaz, gömleklik ve hırdavat gibi çeşitleri görülmektedir. Ayrıca bunlarla birlikte ele alınacak bez tarağı ve ketan tarağı gibi unsurlar da vardır. Çuka, 6 kişide bulunmaktadır. 70 akçe ile 2400 akçe arasında fiyatları değişmektedir. Nitelik olarak, kırmızı, müstamel, saçaklı kırmızı, kahverengi ve beylik gibi çeşitleri vardır. Başka bir kumaş çeşidi olan alaca da 4 kişide görülmektedir. Yanbolu ve tonluk gibi nitelendirmeleri mevcuttur. 40 akçe ile 500 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Sandal çeşidi de kayıtlarda 2 kişide vardır. 3 tanesi 300 akçe ve diğeri de 20 akçedir. Astar, 2 kişide vardır. Fiyatları 18 akçe ile 21 akçe arasında değişmektedir. Keser 3 kişide bulunmaktadır. 15 akçe ile 37 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. El değirmeni 1 kişide mevcut olup fiyatı 33 akçedir. Mum da yine 1 kişide bulunup fiyatı 60 akçedir. Ceylan derisi de yine farklı bir veridir. Kayıtlarda 1 kişide olup, fiyatı 50 akçedir. Çanak unsuru da 1 kişide olup, fiyatı 62 akçedir. Torba 2 kişide olup, 3 tanesi 15 akçedir diğer kişinin torba verisi başka

¹⁸²Çakır, a.g.m., s.1381.

bir eşya ile fiyatlandırıldığı için bir yoruma gidilememektedir. Ayna verisi 2 kişide mevcuttur. 120 akçe ile 150 akçe arasında ücretlendirildiği görülmektedir. Bir diğer unsur ise kesedir. Çeşitli amaçlarla kullanılan kese verisi 3 kişide bulunmaktadır. Fiyatları ise, 30 akçe ile 4200 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, köhne, çuka ve Şam gibi çeşitleri vardır. Yine sadece 1 veride karşımıza çıkan kebir bıçak verisi vardır. Fiyatı 3 tanesi 90 akçedir. Destere de 1 kişide olup, fiyatı 94 akçedir. Küllük de 1 kişide bulunup, fiyatı 40 akçedir. Bir diğer unsur da çekmecedir. Kayıtlarda 1 kişide 2 tane olup fiyatı 500 akçe ile 710 akçe arasındadır. Tek bir veride bulunan asa 40 akçe ile ücretlendirilmektedir. Çeşitli amaçlarla kullanılan bir başka unsur da örtüdür. Kayıtlarda 3 kişide bulunup, fiyatları 100 akçe ile 650 akçe arasında farklılık göstermektedir. 150 akçelik bir tane de çuka örtü çeşidi vardır. Bir diğer kumaş çeşidi alaca sadedir. 7 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 120 akçe ile 345 akçe arasında değişmektedir. Bir diğer unsur sadedir. 27 kişide bulunan sadenin fiyatı 24 akçe ile 3600 akçe arasındadır. Nitelik olarak beyaz, saçak ve mai gibi çeşitleri görülmektedir. Top cinsinden hesaplanmış bir diğer unsur da softur. 1 kişide olup fiyatı 1000 akçedir. Aba parça 1 kişide bulunup, 60 akçe ile ücretlendirilmektedir. Yine bir kişide bulunan ayaklı dolap 150 akçe ile fiyatlandırılmaktadır. Bu şekilde diğer gruplara dâhil edemediğimiz unsurlar da tamamlanmış bulunmaktadır. Bu kısmın sona ermesiyle, Tereke Kayıtlarını oluşturan giyim-kuşam unsurları, evlerinin içine dair analiz kısmı bitmektedir. Bu bölümden sonra sıra terekeleri oluşturan mal gruplarına gelmektedir.

4.3. Edirne’de Gayrimenkul ve Menkul Mal Grupları

Elimizdeki veriler tarandığında, Edirnelilerin yaşamlarında incelenmesi gereken bir başka yatırım aracı da taşınmaz mallarıdır. Taşınmaz mallar grubunun içinde menzil, oda, çardak, bağ, bahçe saman hâne, çiftlik, dükkân, ambar, değirmen, silah hâne ve hayrat bulunmaktadır. Taşınmaz mallar elimizdeki verilerin hepsinde olmamakla beraber, bunlarda da alım gücüne bağlı olarak sahip oldukları düşünülmektedir. Bu bölümün daha iyi aktarılması için taşınmaz mallar, öncelikle gayrimenkul mallar ve menkul mallar olmak üzere ikiye ayrılacaktır. Gayrimenkul mallar da yaşanılan mekân olarak taşınmazlar, tarım alanı olarak kullanılan taşınmazlar ve her iki gruba da dâhil edilemeyen taşınmazlar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Menkul mallarda da, köle, kitap, alacak, nakit ve diğerleri aktarılacaktır. Verilere bakıldığında, 189 kişinin 80 kişisinde taşınmaz mallardan herhangi bir tanesi bulunmaktadır.

4.3.1. Gayrimenkul mal grupları

4.3.1.1. Yaşanan mekân olarak

Yaşanılan mekân olarak taşınmazlar, 4 başlık altında toplanmaktadır. Bunlar, menzil, oda, bağ hâne ve çardaktır. İlk taşınmaz olan menzilin verilerde onu niteleyen isim ile birlikte verildiği görülmektedir. Kayıtlarda toplam 67 kişide menzil verisi vardır. Hiçbir niteleyici sıfat almayan menzil fiyatlarına bakıldığında, 1100 akçe ile 240.000 akçe arasında değişmektedir. 240.000 akçelik menzil sahibi ise, Bostancıbaşı olup, 15 ? 1125 tarihli, Sultan Bayezid Mahallesinden, Halil Ağa bin Ömer'dir.¹⁸³ Bu kişinin toplam yekûnu ise 587.995 akçedir. Nitelik olarak, menzil mahalle-i mezbûr ifadesiyle geçen 2 tane menzil çeşidi bulunmaktadır. Bunların fiyatı 12.000 akçedir. Kiralandığı düşünülen bunun da icare ifadesiyle tespit edildiği 870 akçelik bir menzil bulunmaktadır. Yine nitelik olarak mülk menzil der mahalle-i mezbûre ifadesinin geçtiği fiyatının da 11.400 akçe olan kayıt vardır. Menzil der mahalle-i mezbûre niteliği ile geçen 2 menzil kaydı vardır. Bunlardan bir tanesi 9000 akçe olup diğeri de 24.000 akçedir. İsmail ağa Mahallesinde olduğu tespit edilen bir menzil kaydı olup, fiyatı, 12.240 akçedir. Yarım veya yarı anlamına gelen nısf nitelikli menzil kaydı da bulunmaktadır. Bunun fiyatı ise, 13.600 akçedir. Verilerde sık rastlanılan bir diğer menzil çeşidi de mülk menzildir. Fiyatları 2400 akçe ile 60.000 akçe arasında değişmektedir. 2 kıta menzil de verilerde 1 kişide rastlanılan menzil çeşidi olup, fiyatı 24.000 akçedir. 15 akçe ile 2000 akçe arasında fiyatları değişen hırdavat menzil tabirli verilerde bulunmaktadır. Sadece 1 kayıta bulunan, menzil-i sulh için Abdullah'tan alınan 45 akçelik bir veri göze çarpmaktadır. Menzilden sonra bir diğer yaşanılan mekân ise, odadır. Kayıtlarda 2 kişide bulunmaktadır. Oda der karye-i Bazarcık ber-vechi tamim ifadesi ile geçen oda kaydının fiyatı 1000 akçedir. Nitelik olarak da bab hâne oda verisinin fiyatı 2 tanesi 2400 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer ev çeşidi bağ hanedir. 12.000 akçelik olan bağ hane 1 kayıta bulunmaktadır. 1.294.420 akçelik yekûnu olan, 15 Şevval 1125 tarihli, Kasım Paşa Mahallesinden, Ahmed bin Elhac Mehmed'in¹⁸⁴ terekesinde görülmektedir. Çardak da kayıtlarda 1 kişide vardır. 18 Rebûlevvel 1125 tarihli, Hereke Nahiyesinden Kapucu oğlu Ali bin Mehmed'in¹⁸⁵ terekesinde vardır. Ambar ile birlikte ücretlendirildiğinden dolayı fiyatı hakkında yoruma gidilememektedir. Kişinin toplam yekûnu ise 14.006 akçedir.

¹⁸³B.O.A., E.Ş.S., 90, 140B/1.

¹⁸⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 117A/1.

¹⁸⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 35A/1.

4.3.1.2. Tarım alanı olarak

Tarım alanı olarak kullanılan taşınmazlara bakıldığı zaman, bağ, bahçe, çiftlik ve saman hâne gibi başlıklara ayrıldıkları görülmektedir. Bağ kayıtlarına bakıldığı zaman 28 kişide olduğu karşımıza çıkmaktadır. Fiyatları 64 akçe ile 9750 akçe arasında değişmektedir. 9750 akçelik bağa sahip kişi, mahallesi okunamayan, 19 Şevval 1125 tarihli, Mehmed Ağa bin? Varisinden¹⁸⁶ olan kişidir. Yekûnu ise 48.150 akçedir. Dönüm şeklinde fiyatlandırılmaktadır.¹⁸⁷ 2 dönüm, bağ kıta dönüm, dönüm, 4 dönüm, 5 dönüm, bağlar kıta dönüm şeklinde çeşitlerinin olduğu kayıtlarda karşımıza çıkmaktadır. Yine Tatarlar Karyesinden 4 dönüm bağın fiyatının 800 akçe olduğu kayıtlarda olan verilerdendir. Çeşitli amaçlar için kullanılan bahçe unsuru kayıtlarda 1 kişide bulunmaktadır. Rasim Bayezid Mahallesinden mülk bahçe şeklinde geçmekte olup, fiyatı 160.000 akçedir. 10 Safer 1125 tarihli, Şarabdar Hami Bey Mahallesinden, Elhac Salih bin Elhac Ömer'in¹⁸⁸ kaydında geçmektedir. Bu kişinin toplam yekûnu 483.360 akçedir. Bir diğer tarım alanı olarak kullanılan unsur ise çiftliktir. Kayıtlarda 1 kişide çiftlik verisi bulunmaktadır. Ebniye-i çiftlik der karyeyi mezbûr ber vechi taktim? şeklinde geçen çiftliğin fiyatı 4000 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çiftliğe sahip olan kişi de, 15 ? 1125 tarihli, Ahi Hasan Mahallesinden, Elhac Halil bin Murad'dır.¹⁸⁹ Bu kişinin toplam yekûnu ise, 89.439 akçedir. Tarım alanı olarak kullanılan son unsur ise saman hânedir. 2 kişide vardır. Fiyatları iki veride de 240 akçedir.

4.3.1.3. Gelir getiren diğer gayrimenkuller

Bu kısımda ise incelenecek olan veriler dükkân, ambar, değirmen, silah hâne, hayrat ve arpalıktır. Dükkân verilerine bakıldığında, köhne, harab, nısıf ve hırdavat gibi çeşitleri olduğu görülmektedir. 8 kişide vardır. 30 akçe ile 18.000 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. 18.000 akçelik dükkân, dükkân-ı nalband karib-i han-ı Ayşe Hatun şeklinde geçmektedir. Bu dükkânın sahibi ise, 5 Muharrem 1125 tarihli, Şarabdar Hami Bey Mahallesinden, Esseyid Elhac İbrahim bin Hüseyin'dir.¹⁹⁰ Bir diğer unsur ambardır. Çeşitli amaçlarla kullanılan ambar kayıtlarda 3 kişide bulunmaktadır. 160 akçe ile 6840 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir başka unsur da değirmendir. 2 kişide mevcut olup, fiyatları 1400

¹⁸⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 101B/3.

¹⁸⁷Bu kısımda dönüm hakkındaki bilgi vermek gerekmektedir. Dönüm, standart olarak 4 evlek, 10 nişan, 100 çubuk ya da 1600 arşun kareye eşit 919,30 metrekare alan ölçüsü birimi olup, Cumhuriyet döneminde 1000 metrekareye denk gelmektedir. Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.141.

¹⁸⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 24A/1.

¹⁸⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 19A/1.

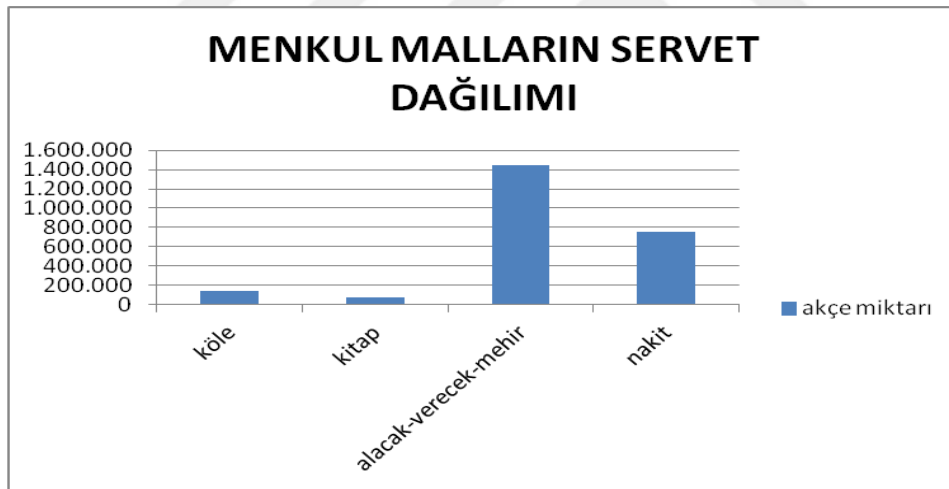
¹⁹⁰B.O.A., E.Ş.S., 90, 12B/1.

akçe ile 9960 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak nitelik belirten değirmen Tufancı der karye-i ber vechi tamim'in fiyatı 1800 akçedir. Yine nadir verilerden bir tanesi de silah hânedir. 1 kişide bulunmakta olup, 24.000 akçe fiyatındadır. En zengin kişi olan 15 Şevval 1125 tarihli, Kasım Paşa mahallesinden, Ahmed bin Elhac Mehmed'in¹⁹¹ terekesinde görülmektedir. Bir diğer unsur hayrat olup, tek 1 kayıta bulunmaktadır. 60 akçe ile ücretlendirilmektedir. Hayratı yaptıran kişinin kadı unvanı vardır. Bu kısımda ele alacağımız son veri arpalıktır. 1 kişide bulunmaktadır. 2 tanesi 300 akçelik ve tanesi 100 akçelik 3 adet arpalığı vardır. 5 Şevval 1124 tarihli, Evliya Haşim Paşa Mahallesinden, İbrahim bin Abdülmelik'e¹⁹² aittir. Bu kişinin toplam yekûnu da 6224 akçedir.

4.3.2. Menkul mal grupları

Gayrimenkuller kendi aralarında 3'e ayrıldığı gibi, menkul mallar da köle, kitap, alacak-borç, mehir, nakit, ziynet ve lüks mallar, silah takımları ve hayvanlar olarak 8'e ayrılmaktadır. Menkul malların servet dağılımları grafik 7'de verilmiştir.

Grafik 6. Menkul Malların Servet Dağılımı

4.3.2.1. Köleler

Köle eskiden savaşlarda esir edilen veya başka bir yolla ele geçirilip satın alınan insanlara denmekteydi. Aynı şekilde savaşlarda esir edilen veya satın alınan kadınlara da cariyeye denirdi. Köle ve cariyeler hürriyetlerine sahip olmayan, başkasının hüküm ve tasarrufu altında bulunan, para ile alınıp satılan kimselerdi.¹⁹³ İslamiyet ortaya çıktığında kölelik eski

¹⁹¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 117A/1.

¹⁹²B.O.A., E.Ş.S., 90, 53A/2.

¹⁹³İzzet Sak, *Şer'îye Sicillerine Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. ve 18. Yüzyıllar)*, Selçuk Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1992, s. 6.

bir Arap müessesesi olarak mevcuttu. İslam dini bu müessesenin sınırlarını daraltarak köleliğin kaynağını sadece savaş esirlerine inhisar ettirdi ve böylece köleliğin tedrici bir surette kaldırılmasının yollarını hazırladı. İslam hukukunda köleliğin yalnız iki sebebi vardır; savaşta esir düşmek ve köle olarak doğmaktır. Buna rağmen esirler ömür boyu köle olarak kalmıyordu. İslam dini köleliğin kaynaklarını dondurarak köle azadını teşvik etmiş ve azat yollarını çoğaltmıştır. Köle azadı ve fazileti ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de ve Hz. Peygamber'in hadislerinde birçok hüküm bulmak mümkündür.¹⁹⁴ Osmanlı Devletinde İslam Hukuku'na uygun olarak köleliğe ve kölelik kurumunu karşı bir tepki göstermemiş gerek toplum hayatında gerekse özel hayatta esaret usulünden faydalanmıştır. Defterde yer alan tereke sahiplerine ait muhalefât listelerinin incelenmesiyle miras kayıtlarının arasında gulam ve cariyelere rastlanılmıştır. Kayıtlarda, 7 kişinin kölesi bulunmaktadır. (bkz. Grafik 9) Bunlar cariyeye ve gulam şeklinde geçmektedir. 3 kişide gulam, 4 kişide cariyeye vardır. Fiyatları, 2400 akçe ile 24.000 akçe arasında değişmektedir. 24.000 akçelik cariyeye nam Ümmühan, 20 Şaban 1125 tarihli, kişisel bilgileri okunamayan bir kişiye aittir.¹⁹⁵

Grafik 7. Kölelerin Sahipleri ve Genel Servet İçindeki Payları

Sayfa Bilgisi	Köle Sahibi	Köle Sayısı	Kölelerin Toplam Akçe Değeri	Toplam Serveti	Kölelerin Servet İçerisindeki Oranı
112B/2	Ali Ağa	1	15.600	30.263	%51.54
63A/1	Esseyid Fazullah Efendi	1	7.000	101.175	%6.91
7A/1	Mehmed Efendi	1	12.000	75.578	%15.87
113A/2	Halil Efendi	3	65.000	100.695	%64.55
112A/2	Mahmud Beşe	1	16.400	210.385	%0.077
86B/1	?	1	24.000	405.950	%5.91
117A/1	Ahmed	1	2.400	1.294.420	%1.92

4.3.2.2. Kitaplar

Menkul mallar içinde bir diğer unsur ise kitaplardır. 18. yüzyıl göz önüne alındığında matbaanın henüz Osmanlı Devletinde kullanılmaması ve kitapların elle yazılması bu verinin manevi değerinin yanında maddi değerlerinin de önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu da kitap sahibi olanları ayrıcalıklı bir konuma getirmektedir.

¹⁹⁴Selma Kuşu, a.g.e., s.49.

¹⁹⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 86B/1.

Terekesinde kitap olan şahısların okuma yazma bildiği de yine bu kitaplar sayesinde anlaşılmaktadır.¹⁹⁶ Defterde toplam 32 kişinin terekesinde kitap bulunmaktadır. Kayıtlarda sahaf mesleğini yapan bir kişi vardır. Bu kişinin 108 adet kitabı olduğu görülmektedir. 108 kitabın toplam yekûnu 17.572 akçedir. Bu veri 25 Zilhicce 1124 tarihli, Mahmut Ağa Mahallesinden, Sahaf Elhac Ali Efendi bin Ahmed'e¹⁹⁷ aittir. Mecmua, Tezkire bunun haricinde dini kitaplarda bu kısımda karşımıza çıkan çeşitler arasındadır. Dini kitaplar, mushaf-ı şerif, enam-ı şerif, hatim, kebir-i Kur'an gibi isimlerle adlandırılmaktadır. Bir de kitaplarla bağlantılı olarak devat verileri de vardır. Kayıtlarda, 10 kişide devat görülmektedir. Devat veya divit, kalem koymak için uzun madeni sapı ve ucunda bir hokkası bulunan alete verilen isimdir.¹⁹⁸ Bir de diğerlerinden farklı olarak 1 kişide zarf verisi bulunmaktadır. 6 tane sim zarfı 600 akçe olup, niteliği belirtilmeyen zarfta 100 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Zarflara sahip olan kişi, 20 Ramazan 1125 tarihli, Balık pazarı Mahallesinden, Mehmed Ağa bin Ömer'dir.¹⁹⁹ Bu kişinin yekûnu ise, 196.261 akçedir. Dibace şeklinde geçen bir verinin de varlığı kayıtlarda görülmektedir. Dibace terim anlamı olarak, önsöz ve giriş anlamına gelmektedir.²⁰⁰ Fiyatı 60 akçe ile ücretlendirilmektedir. Bunlarla bağlantılı olarak bir de Kur'an kapağı verilerde karşımıza çıkmaktadır. 1 kişide bulunan Kur'an kapağının fiyatı 50 akçedir.

4.3.2.3. Alacaklar

Terekelerde yer alan alacak listeleri, ödünç verilen, alacak, kaynağı belli olmayan kısımlarında dağınık halde bulunmaktadır. Nitelik olarak, kayıt altına alınırken, borç veya ödünç gibi çeşitlendirilmediğinden dolayı hepsi bir arada verilecektir. Alacak kayıtlarına bakıldığında, 27 kişide tespit edilmektedir. Alacak fiyatları en düşük 240 akçe ile en yüksek 192.000 akçe arasında değişmektedir. Genel olarak akçe cinsinden terekeler kayıt altına alınırken, kayıtlarda gurus cinsinden hesaplanan veriler de bulunmaktadır. 2 kişinin alacak kısmı gurus cinsinden kayıt altına alınmaktadır. 27 kişide kayıt altına alınan alacak verilerinden, 4 tanesi kadına ait olup, 23 tanesi de erkeklere ait verilerdir.

¹⁹⁶Levent Kuru, *29 Numaralı Edirne Şer'iyeye Sicili*, Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne 2006, a.g.e., s.45.

¹⁹⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 4A/1.

¹⁹⁸Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.204.

¹⁹⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 110B/1.

²⁰⁰Fehmi Yılmaz, a.g.e., s.134.

4.3.2.4. Nakit (Nukud)

Defterde terekesinde, nakit meblağ olan kişi sayısı 60'tır. Bu kişilerin, 8'i kadın, 52'si erkektir. Tereke listelerinde nakitler, genellikle akçe olarak kaydedilmektedir. Bununla birlikte, Taralı altun, Frenk altunu,²⁰¹ Çil akçe,²⁰² Miskal,²⁰³ Guruş, Duka,²⁰⁴ Yeni Zolota²⁰⁵, Zolota, Hisse gibi çeşitli yerli ve yabancı para birimleri de bulunmaktadır. Nukud'un akçe bazında kayıt altına alınmış verilerinin toplam yekûnu, 367.920 akçedir.

4.3.2.5. Mehir

Bu kısımda diğerlerinden farklı olarak yapmakta zorunlu olan harcamalar yer almaktadır. Bunlar ana başlıklarıyla borçlar ve mehir olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat borçlar kısmında, alacak kısmında belirtildiği gibi net bir ifadeyle alacak yazılmadığı gibi, borç kısmı yazılmadığı için de bu konu hakkında bir bilgi sunulamamaktadır. Ancak mehir kısmı burada aktarılacaktır. Mehir kayıtlarına bakıldığı zaman, 29 kişide mehir bulunup, bunlardan 4 tanesi erkek olup, 1 tanesi belirsiz 24 tanesi de kadınlara ait kayıtlardır. Mehir fiyatlarına bakıldığı zaman 120 akçe ile 16.800 akçe arasında değişmektedir. 16. 800 akçelik mihre sahip kişi, mahallesi okunamayan 14 Cumâdelûlâ 1125 tarihli, Sabiha Hatun bint Mehmed'dir.²⁰⁶ Bu kişinin toplam yekûnu da 29.760 akçedir. Mehir-i müeccel,²⁰⁷ mehir der zimmet ve mehir der zimmet zevc şeklinde geçtiği veriler görülmektedir.

²⁰¹Frenk, Osmanlıların Batı Avrupalıları betimlemek için kullandıkları bir tabirdir. Aslı Frank olup, bu coğrafyadaki insanların kullandığı para birimidir. Mahmut H. Şakiroğlu, "Frenk", *İslam Ansiklopedisi*, C. XIII, 1996, s.197.

²⁰²Çil Akçe, renk olarak parlak, beyaz, boz ve kır olan çil aynı zamanda kırk para değerinde olan gümüş sikkeye verilen isimdir. Gümüş olduğu içinde akçe ile beraber "çil akçe" şeklinde kullanılmaktadır. Bununla birlikte ayarı tam olan ve yeni basılan madeni paralar içinde kullanılan bir tabir olmuştur. Yahya Yüksel, "Dîvân Şiirinde Ticârî Unsur ve Maddî Değer Olarak Para Birimleri", *Journal of Turkish Language and Literature*, C.V, S. 3, 2019, s.566.

²⁰³Eski bir ağırlık ölçüsü ve para birimi olan miskalin sözlükteki ağır olmak anlamına gelen, sikal kökünden türeyerek miskal kelimesinin ortaya çıktığı bilinmektedir. Cengiz Kallek, "Miskal", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXX, 2005, s.182.

²⁰⁴Duka altını, eskiden Venedik ülkesinde basılan altın paraya verilen isimdir. İtalyanca olan Ducato kelimesinden bozma olup, kıymeti 10-12 Frank arasındaydı. Bazı kayıtlarda bu terimin Duka Altunu diye geçtiği de bilinmektedir. Pakalın, a.g.e. I, s.479.

²⁰⁵Osmanlı döneminde kullanılan bir çeşit gümüş para olan Zolota, Lehistan'da yani Polonya'da kullanılan bir birimdi. Osmanlı Devletindeki yaygın kullanımı XVII. Yüzyıldan itibaren olmuştur. İbrahim Artuk, "Zolota", *İslam Ansiklopedisi*, C. XLIV, 2013, s.500.

²⁰⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 53B/2.

²⁰⁷Mehr-i müeccel, mehrin bir kısmının peşin örendikten (mehr-i muaccel) sonra, kalan kısmının da başka bir zamanda ödenmesi durumundaki uygulamaya verilen isimdir. M. Âkif Aydın, "Mehir", *İslam Ansiklopedisi*, C. XXVIII, 2003, s.390.

4.3.2.6. Ziyet ve lüks mallar

Mehirden sonra bir başka menkul unsur ise ziyet ve lüks mallar olmaktadır. Tereke kayıtlarında kişilere ait altın ve takı eşyaları bulunmaktadır. Bunlardan birçoğu ziyet eşyası olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca kayıt altında tutulan altınların bazen değerli eşyalarla var olan değerlerinin daha da arttırıldığı görülmektedir. Bu kısımda incelenecek veriler, yüzük, hatem, küpe, inci, bilezik, altun ve saattir. Yüzüklere bakacak olursak, kayıtlarda, 8 kişide bulunmakta olup, fiyat aralıkları, 60 akçe ile 360 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, altın ve sim gibi çeşitleri vardır. Altın yüzüklerin fiyatları 300 akçe ile 360 akçe arasında değişirken, sim yüzüklerin fiyatları da 60 akçe ile 320 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir diğer yüzük çeşidi ise hatem olup, kayıtlarda 1 kişide bulunmaktadır. Bu veri yüzükle beraber ücretlendirildiği için fiyatı hakkında bir yoruma gidilememektedir. Bir diğer unsur küpedir. 18 tane küpe verisi bulunup, fiyatları, 300 akçe ile 11.560 arasındadır. Sagir, inci, zümrüt, ortası zümrüt kenarları incili olan küpe çeşitleri görülmektedir. Bir diğer önem arz eden ziyet eşyası ise incidir. Kayıtlarda inciden yapılmış eşyaların varlığı bilinmektedir. Bunlar, serpuş, saçlık, kuşak, küpe, askı gibi eşyalar olarak karşımıza çıkmaktadır. Sadece inci şeklinde geçen verilerde bulunmaktadır. Fiyatlarına bakıldığında, 273 akçe ile 3800 akçe arasındadır. 3800 akçe olan veri incili serpuştur. Bir diğer unsur bileziktir. Miskal²⁰⁸ cinsinden hesaplanan bilezik verisi kayıtlarda 8 kişide vardır. Fiyatları, 405 akçe ile 7000 akçe arasında ücretlendirilmektedir. Hepsi altun cinsinden yapılan bilezikler olurken bir tane veri sim bilazik olarak tespit edilmiştir. Fiyatı 2 tanesi 300 akçe olarak ücretlendirilmektedir. Bir diğer ziyet eşyası olarak karşımıza altun çıkmaktadır. Tuğralı, Frenk, zincirli ve yalduz gibi çeşitlerinin olduğu görülmekte olup, bunlar da miskal cinsinden hesaplanmaktadır. 8 kişide altun verisi bulunmaktadır. 2020 akçe ile 59.920 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. 59.920 akçelik fiyatı olan altının niteliği belirtilmemektedir. Son ziyet eşyası saattir. Saat kayıtlarda, 20 kişide mevcuttur. 60 akçe ile 4800 akçe arasında ücretlendirilmektedir. Nitelik olarak, sim, akrep ve sim akrep gibi çeşitleri vardır. Sim saatlerin fiyatı, 600 akçe ile 4800 akçe arasında olurken, akrep saatin fiyatı, 1200 akçe ve sim akrep saatin fiyatı ise 800 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. 4800 akçelik sim saate sahip kişinin hiçbir kişi bilgisi²⁰⁹ okunmamakla beraber toplam yekûnu ise 27.565 akçedir. Mücevher ve ziyet eşyalarına dair bir analiz yapıldığında, 22 kadın kaydında, 28 erkek kaydında mücevher verisi bulunmaktadır. Kişi bilgilerinden cinsiyet kısmı okunamayan 2 kişide de ziyet eşyasının varlığı karşımıza çıkmaktadır.

²⁰⁸24 kıratlık bir ağırlık ölçüsü olup, 14 kırat 1 şer'i dirhemin karşılığı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.759.

²⁰⁹B.O.A., E.Ş.S., 90, 119A/1.

4.3.2.7. Silah takımları

Kayıtlar tarandığında 75 kişide silah kaydı bulunmaktadır. Kayıtlardaki silahlar tüfek, tabanca, kılıç, tirkeş, topuz ve bıçaktır. Kayıtlara bakıldığında, 41 kişide tüfek verisi görülmektedir. Genellikle tüfenk ifadesi ile kayıt altına alınmaktadır. 40 akçe ile 18.000 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Belirleyici özellik olarak, tabancalı, sagir, macarî, kebir, saçaklı ve yivli gibi çeşitleri vardır. 18.000 akçelik kebir tufengin sahibi, en zengin kişi olan, 15 Şevval 1125 tarihli, Kasım Paşa Mahallesinden, Ahmed bin Elhac Mehmed'dir.²¹⁰ Bir diğer silah çeşidi tabancadır. Kayıtlarda 15 kişide olup, 25 akçe ile 1900 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Nitelik olarak, tek, sedefli ve sade gibi çeşitleri karşımıza çıkmaktadır. Bir diğer unsur ise kılıçtır. 68 kişide bulunan kılıcın fiyatları, 30 akçe ile 4500 akçe arasındadır. Nitelik olarak, kara, sim ve hırdavat gibi çeşitleri görülmektedir. 4500 akçelik kılıç simden yapılmış olmaktadır. Bu kılıca sahip kişi, 10 Cemâziyelâhir 1125 tarihli, Anadolu'nun Deha? Kasabasından, Esseyid Fazullah Efendi bin Abdullah'tır.²¹¹ Bu kişinin toplam yekûnu ise, 101.175 akçedir. Tirkeş de kayıtlarda geçen bir başka silah unsurudur. 2 kişide olan tirkeşin bir tanesinin fiyatı 200 akçe olurken diğeri simden olup fiyatı 2 tanesi 2800 akçedir. 2800 akçelik olan sim tirkeşin sahibi ise, Balık pazarı Mahallesinden, 20 Ramazan 1125 tarihli, Mehmed Ağa bin Ömer'dir.²¹² Yine topuz da 2 kişide bulunmakta olup, 3 tanesi 135 akçe ile 1700 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. 1700 akçelik topuz sim cinsinden kayıt altına alınmıştır. Silah verilerine dair son unsur ise bıçaktır. Bıçak kayıtlarda 1 kişide vardır. Bu kişinin kaydında geçen kara bıçağın fiyatı 30 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.3.2.8. Hayvanlar

Bu kısımda hayvanlar aktarılacaktır. Bunlardan ilki inektir. Kayıtlar incelendiğinde, 18 kişide inek verisi bulunmaktadır. 120 akçe ile 3230 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Camus, karasığır, manda, koca karasığır ineği gibi çeşitleri bulunmaktadır. 3230 akçelik camus ineğinin sahibi, mahallesi okunamayan, 15 Safer 1125 tarihli, İbrahim Bey bin Süleyman'dır.²¹³ İçlerinde en çok karasığır ineği çeşidi vardır. Bir diğer canlı sermaye tosundur. Kayıtlarda 7 kişide tosun verisi olup, fiyatları 110 akçe ile 1900 akçe arasında değişmektedir. Camus ve karasığır şeklinde çeşitlendirilmektedir. Bir diğer unsur danadır. Dana kayıtlarda 5 kişide vardır. Fiyatları genelde birden fazla sayıyla ücretlendirildiği için

²¹⁰B.O.A., E.Ş.S., 90, 117A/1.

²¹¹B.O.A., E.Ş.S., 90, 63A/1.

²¹²B.O.A., E.Ş.S., 90, 110B/1.

²¹³B.O.A., E.Ş.S., 90, 25B/3.

fiyat hakkında yoruma gidilememektedir. Sadece bir tane camus tosunu 840 akçe ile fiyatlandırılmaktadır. Karasığır ve camus gibi tosun çeşitleri bulunmaktadır. Bir diğer canlı sermaye çeşidi ise, 1 kişide bulunan doğandır. 250 akçelik doğanın sahibi Orhan odalarında misafir olan 17 Ramazan 1125 tarihli Doğancı Ömer bin ?'dir.²¹⁴ Tavuk da ender rastlanan canlı sermaye arasındadır. 2 kişide bulunan tavuk, bir tanesi başka unsurla fiyatlandırılmıştır. Diğerinin fiyatı ise 5 akçedir. Yine 1 kişide kaz bulunmaktadır. Tavuk unsuru ile fiyatlandırıldığı için ücreti hakkında bir yoruma gidilememektedir. Bir diğer unsur ise buzağıdır. Kayıtlarda 6 kişide olan buzağının fiyatları başka unsurlarla birlikte verildiği için bu verinin de fiyatı hakkında yoruma gidilememektedir. Sığır kaydı 3 kişide olup, 400 akçe ile 480 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Bir diğer unsur kısraaktır. 5 kişide bulunmakta olup, fiyatları, 160 akçe ile 1220 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak, al ve doru gibi çeşitleri vardır. Bir diğer canlı sermaye unsuru ise ağnamdır. Ağnam terim anlamı olarak, ganemin çoğulu olup koyunlar anlamındadır.²¹⁵ Kayıtlarda sadece 1 kişide olan ağnam kaydının fiyatı 35 tanesi 28.425 akçedir. Bu kişi ise, 15? 1125 tarihli, Sultan Bayezid Mahallesinden, Halil Ağa bin Ömer'dir.²¹⁶ Bir başka hayvan cinsi camustur. Camus kaydı 2 kişide bulunup, fiyatları 120 akçe ile 1800 akçe arasındadır. Bir diğer canlı sermaye unsuru olan kuzu kayıtlarda 1 kişide bulunmakta olup, 4980 akçedir. Bu kuzuya sahip kişi de Manastır Nahiyesinden, gurre Recep 1125 tarihli, Abdülhalim Ali bin Ahmed'dir.²¹⁷ Bu kişinin toplam tereke yekûnu ise, 34.365 akçedir. Bir başka canlı sermaye ise malaktır. Malak verisi kayıtlarda, 3 kişide mevcuttur. Fiyatları, 213 akçe ile 1705 akçe arasında değişmektedir. Bir de camus malağı olarak ifade edilen 3 tanesi 300 akçe olan malak kaydı da vardır. Ağnamdan farklı olarak 1 kişide koyun verisi bulunmaktadır. Kuzulu koyun olarak geçen koyunun fiyatı 5400 akçe iken, kuzusuz koyunun fiyatı ise 2400 akçe ile gösterilmektedir. Canlı sermayesi olan kişilerin kayıtlarının analizini yapacak olursak, en çok hayvana sahip 1 kişi²¹⁸ olup, bu kişinin 116 tane hayvanı bulunmaktadır. Bu kişinin toplam hayvan yekûnu ise, 109.610 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Bakıldığında, 35 adet koyunu, 2 tane atı, 21 tane öküzü, 18 tane tosunu, 3 tane camusu, 13 tane ineği, 9 tane buzağısı, 1 tane sığırı, 12 tane kısrağı ve 2 tane de malağı vardır. Bakıldığında bu kişinin bostancıbaşı olduğu kayıtlarda görülmektedir.

²¹⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 98A/2.

²¹⁵Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.15.

²¹⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 104B/1.

²¹⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 62B/2.

²¹⁸B.O.A., E.Ş.S., 90, 104B/1.

4.3.2.9. Binek, nakliye ve at takımları

İncelenen tereke kayıtlarında, binek ve nakliye hayvanları olarak, at, eşek, katır ve öküz yer almaktadır. İlk anlatılacak olan at unsurunun öncesinde ata dair bilgi vermek doğru olacaktır. Çünkü at Türk kültüründe ve Osmanlı toplumunda önemli yere sahip bir hayvan olarak görülmektedir. Bu hayvan pek çok sahada kullanılmıştır. Tarih bilimi bu kadar değer arz eden ve bu hayvana duyulan saygıya önemide kayıt altına almıştır. Dolayısıyla at Türk kültüründe statü göstergesi olarak yerini almaktadır. Hem ulaşım hem de yük taşımının yanı sıra, birer savaş aracı olarak da kullanmışlardır. Yine vurgulanması gereken bir başka konu da, atların Türk destanlarında ki yeridir. Yaptıkları kahramanlıkları kayıt altına alan Türkler, atlarından da bahsetmişlerdir. Örneğin, Oğuz Kağan,²¹⁹ Köroğlu²²⁰ ve Dede Korkut²²¹ destanlarında at ve at kültürü anlatılmıştır. Bir başka husus ise, savaş malzemesi olarak kullanıldığı düşüncesiyle bazı Müslüman hükümdarlar tarafından at ihracatına sınırlama ve yasak getirilmiştir. Osmanlılar döneminde at ihracı yasak mallar arasında yer almaktaydı.²²² Osmanlı toplumunda misal olabilecek bir başka durumda, şehzade sünnetlerinde gösteri amacıyla at kullanımınıdır. III. Muradın şehzadesi III. Mehmed'in sünnet düğününde yapılan şenlikte (1582) At Meydanı'nda dörtnala koşan atın üstüne atlayarak üç dört kez eyer üstünde tek ayak duran, at dörtnala koşarken amuda kalkıp sonra omzu üstünde durup ellerini açan binicinin, elleri bağlı ata çıkan, bir ayağı bir atta iki atı birden dörtnala koşturup hedefe ok atan binicinin ve at koşarken baş aşağı kayıp atın ayakları arasından ok atan binicilerin gösterilerini surnâmelerden ve batılı seyyahların anlatımlarından öğrenmekteyiz.²²³ Buradan da atı ne kadar ustalıkla kullandıklarını manevi bir miras olarak at ve at kullanımının kaldığının örnekleri görülmektedir. Kayıtlar incelendiğinde, at verisi 37 kişide bulunmaktadır. Kayıtlarda bargir şeklinde ifadelendirildiği de tespit edilmektedir. 100 akçe ile 13.400 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Doru, al, siyah, kula gibi çeşitlerinin varlığı görülmektedir. 13.400 akçelik doru atın sahibi, 10 Cemâziyelâhir 1125 tarihli, Hoca Deha? Kasabasından, Esseyid Fazullah Efendi bin Abdullah'tır.²²⁴ Toplam yekûnu 101.175 akçedir. Bir diğer yük ve binek hayvanı eşektir. Kayıtlarda hâr şeklinde geçmekte olup, 1 kişide varlığı

²¹⁹Tafsilatlı bilgi için bkz. Merdan Güven, "Oğuz Kağan Destanı'nda Hayvanlar", *Milli Folklor Uluslararası Halkbilimi Dergisi*, C. VIII, S. 57, 2003, s.83.

²²⁰Tafsilatlı bilgi için bkz. Mehmet Emin Bars, "Köroğlu Destanı'nda At, Kadın, Silah", *Turkish Studies*, C. III, s. 2, 2008, s.169-171.

²²¹Tafsilatlı bilgi için bkz. Saadettin Yağmur Gömeç, "Türk Kültüründe At, Uluslararası Sempozyum: Geçmişten Günümüze Bozkır", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 2016, s.824-827.

²²²Tülay Metin, "Ortaçağ Akdeniz'inde Menteşe Beyliği'nin İktisadi Faaliyetleri ve At Ticareti", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 3, 2013, s.264.

²²³Turan Başbuğ, "Çağdaş Türk Resim Sanatında At Tasvirleri", *İdil Dergisi*, C. I, S. 5, 2012, s.286.

²²⁴B.O.A., E.Ş.S., 90, 63A/1.

görülmektedir. Bu eşeğin fiyatı 180 akçedir. Sahibi ise, 26 Zilhicce 1124 tarihli, Tefîn Ağa Mahallesinden, Mehmed Ağa bin Elhac Osman'dır.²²⁵ Bu kişinin terekesinin yekûnu ise, 175.240 akçedir. Bir diğer unsur katırdır. Bu unsur verilerde 1 kişide karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu kişide 3 katır verisi görülmektedir. Hepsi bargirle beraber fiyatlandırıldığından dolayı ücreti hakkında yoruma gidilememektedir. Farklı amaçlarla kullanılan bir başka hayvan ise öküzdür. Kayıtlarda, 14 kişide olup, fiyatları 300 akçe ile 3720 akçe arasında değişmektedir. Karasığır, camus ve manda gibi çeşitleri bulunmaktadır. 3720 akçelik öküze sahip kişi, 15 Safer 1125 tarihli, mahallesi okunamayan, İbrahim Bey bin Süleyman'dır.²²⁶ Bu kişinin toplam yekûnu, 48.670 akçedir. Binek ve nakliye hayvanları bu şekilde aktarıldıktan sonra bir diğer önemli unsur olan at takımlarına sıra gelmektedir. Herhangi bir törende atına binip halkın arasından geçen bir görevlinin atının cinsi, en az atının üzerinde bulunan koşum takımları kadar önemli olmuştur. Kişinin giydiği kıyafetler, taşıdığı objeler ve silahlar kadar atı ile at koşum takımları da onun statüsünü göstermede önemli bir faktör olmuştur. At takımlarına bakıldığında göze çarpanlar eğer, üzengi, rikâb, raht, kayış ve yulardır. Eğer, 46 kişide bulunmaktadır. 20 akçe ile 720 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Köhne ve tatar eğeri gibi çeşitleri vardır. Bir diğer at koşum takımı ise üzengidir. 4 kişide üzengi bulunmakta olup, fiyatları 180 akçe ile 365 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak bir tek sim çeşidi vardır. Rikâb ise kayıtlarda, 6 kişide bulunmaktadır. Fiyatları 5 tanesi 60 akçe ile 18.000 akçe arasında değişmektedir. 18.000 akçelik rikâb simden yapılmıştır. Kayış ise kayıtlarda 1 kişide bulunmakta olup, 1 kişinin 2 tane kayışı vardır. 1 tanesi atla beraber fiyatlandırılmaktadır. Diğerinin fiyatı ise 106 akçedir. Yular ise 3 kişide bulunup, fiyatları 13 akçe ile 69 akçe arasındadır. At koşum takımlarındaki son unsur ise rahttır. 37 kişide bulunan rahtın fiyatları 30 akçe ile 14.400 akçe arasında değişmektedir. 14.400 akçe olan sim rahtın sahibi, 2 Şaban 1125 tarihli, ? Hatun Mahallesinden, Ahmed Ağa bin Ömer'dir.²²⁷ Nühas, hamam, cilalı, kara, sim ve bakır gibi çeşitleri görülmektedir. Diğerlerinden farklı olarak, sim raht başlık şeklinde ifade edilen rahtın fiyatı 2010 akçe ile ücretlendirilmektedir. Bu kısımdan sonra tereke kayıtlarında bu kısımlara dâhil edemediğimiz, verilerde nadir bulunan unsurlar aktarılacaktır.

4.4. Diğer Mal Grupları

Yukarıda da değinildiği gibi bu kısımda hiçbir gruba dâhil edilemeyen nadir veriler aktarılacaktır. Bunlardan ilki çuvaldızdır. Çuvaldız kayıtlarda 1 kişide bulunmaktadır. 2 tanesi 180 akçe ile fiyatlandırılmaktadır. Bir diğeri iğne kutusudur. Bu da kayıtlarda 1 kişide

²²⁵B.O.A., E.Ş.S., 90, 3A/4.

²²⁶B.O.A., E.Ş.S., 90, 25B/3.

²²⁷B.O.A., E.Ş.S., 90, 84B/3.

görülmektedir. 15 akçe ile ücretlendirilmektedir. Bir diğer veri ise zenbil dir. Zenbil de 1 kişide bulunmakta olup, fiyatı 6 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkçede de zenbil denilen maruf zarf veya kap anlamına gelen küfeye denilmektedir. Hasır otundan vesairenden örülüp eşya taşıma maksadıyla kullanılmaktadır.²²⁸ Bir diğer unsur teknedir. Çeşitli amaçlarla kullanılan teknenin, tabak ve ağaç gibi çeşitleri vardır. 8 kişide olup, fiyatları 12 akçe ile 600 akçe arasında değişmektedir. Yine 1 kişide çul verisi görülmektedir. Fiyatı 68 akçedir. Bir diğer unsur çadır dır. Çadır verisi 7 kişide bulunmakta dır. Fiyatları 270 akçe ile 1200 akçe arasında değişmektedir. Diğerlerinden farklı olarak köhne çadır verisi karşımıza çıkmaktadır. Bir de bu kısım la bağlantılı olarak çadır hâne verisi de görülmektedir. Bunun da çeşidi sade olup fiyatı 740 akçedir. Çeşme tepesi, 1 kişide olup fiyatı 15 akçedir. Kovan 3 kişide olup, fiyatları 13 ile 320 akçe olarak tespit edilmiştir. Bir diğer unsur cilalıdır. 2 kişide bulunup, fiyatları 30 akçe ile 100 akçe arasında değişmektedir. Korkuluk 1 kişide vardır. Fiyatı 21 akçedir. Ne olduğu tam olarak bilinmeyen kolalı verisi 1 kişide olup, 40 akçedir. Bir diğer unsur merkattır. Merkatin terim anlamına bakıldığı zaman, uyku yeri veya yatacak yer anlamına gelmektedir.²²⁹ Bu veri 1 kişide vardır. Fiyatı 240 akçedir. Bir başka veri de palaskadır. Kayıtlarda 1 kişide bulunan palaskanın fiyatı 85 akçedir. Bir diğer unsur yine çeşitli amaçlarla kullanılan saçaktır. 13 kişide bulunan saçak, 70 akçe ile 4520 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. 4520 akçelik olan saçak sim cinsindedir. Nitelik olarak, sim, kara ve parça gibi çeşitleri vardır. Ne olduğu tam olarak bilinmeyen kısaç da kayıtlarda 1 kişide yer almaktadır. Kebir kısacın fiyatı 25 akçedir. Bir diğer unsur dürbündür. Kayıtlarda fazla rastlanılmayan dürbün 2 kişide mevcuttur. 10 akçe ile 200 akçe arasında fiyatlandırılmaktadır. Kayıtlarda bir kişide de bayrak kaydı bulunmakta dır. Fiyatı 40 akçedir. Yine bir başka unsur sandukadır. 3 kişide bulunan sandukanın fiyatı 60 akçe ile 4000 akçe arasında değişmektedir. Nitelik olarak sepet çeşidi olup, 60 akçelik sanduka bu kısma girmektedir. Bir diğer unsur balık oltasıdır. Bu oltanın fiyatı 130 akçe olarak karşımıza çıkmaktadır. Kil kutusu da yine 1 kişide olup, başka bir eşya ile ücretlendirildiğinden fiyatı hakkında yoruma gidilememektedir. Kolçak 1 kişide bulunmakta olan fiyatı 36 akçelik bir eşyadır. Bir diğer nadir rastlanan unsur usturlaptır. 1 kişide mevcut olup, 200 akçe değerindeki usturlabın sahibi, 11 Şevval 1125 tarihli, Muradiye Mahallesinden, Mahmud Efendi bin Hasan'dır.²³⁰ Usturlab her ne kadar astronomi alanıyla ilgili bir terim olsada aynı zamanda İslam dininde namaz vakitlerini ölçmede kullanılmaktadır. Tek kişide bu verinin olması onu ender kılmaktadır. Bir diğer

²²⁸Hüseyin Remzî Altınbilek, *Lügat-ı Remzî*, Yayına Haz. Ali Birinci, C. I, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018, s.627.

²²⁹[merkad - Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت \(luggat.com\)](http://luggat.com), (Erişim Tarihi, 01.04.2022).

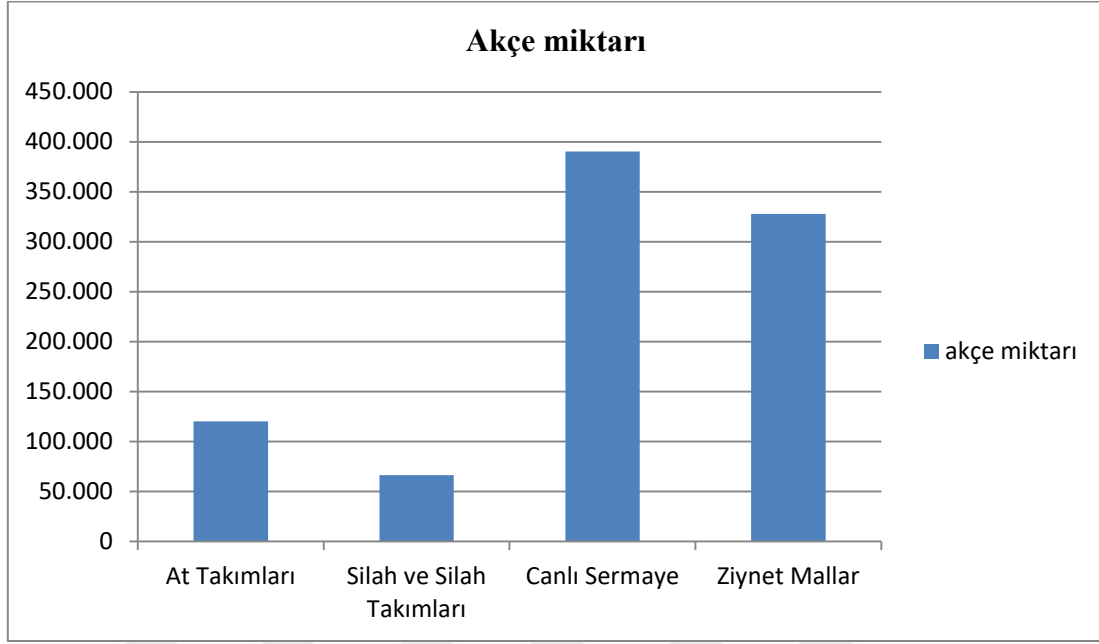
²³⁰B.O.A., E.Ş.S., 90, 105A/2.

unsur odundur. 5 kişide olan odunun fiyatı, 180 akçe ile 200 akçe arasındadır. Bir diğer odun türevi olan kütük de kayıtlarda 3 kişide yer almaktadır. 960 akçe haricindeki fiyatlar başka unsurla ücretlendirildiği için fiyatı hakkında yoruma gidilememektedir. Kereste 1 kişide olup fiyatı 1100 akçedir. Bu kısımda yer alan bir başka unsur yapraktır. 1 kişide olan yaprak verisinin fiyatı 216 akçedir. Çeşitli amaçlarla kullanılan bir başka unsur da taştır. 2 kişide bulunmakta olup, fiyatları 120 akçe ile 210 akçe arasında değişmektedir. Bir kişide de hatap verisi vardır. Hayvanlarda bulunan çana verilen isim olduğu karşımıza çıkmaktadır. Fiyatı başka eşya ile olduğundan ücreti hakkında yoruma gidilememektedir. Bunlarla bağlantılı olan bir başka unsur da arabadır. 9 kişide bulunan arabanın fiyatı, 60 akçe ile 450 akçe arasında değişmektedir. Odun arabası ve kebir araba gibi çeşitleri vardır. Odun arabasının 8 tanesi 840 akçedir. Kebir arabanın fiyatı 450 akçedir. Kayıtlarda hububata dair veriler de bulunmaktadır. Tüm hububat mallarının 1 kişide toplandığı görülmektedir. Bu mallar, der anbar-ı buğday 60 kesesi 6330 akçe, der anbar-ı buğday 100 kesesi 3000 akçe, der anbar-ı buğday 60 keyl²³¹ 6330, der anbar-ı çavdar 3000 akçedir. Mezru buğday 8 kesesi 400 akçe, mezru çavdar 3 kesesi 100 akçedir. Bu kişi, 15 ? 1125 tarihli, Ahi Hasan Mahallesinden, Elhac Halil bin Murad'dır.²³²

²³¹Keyl, ölçme, kile, tahıl, hububat ölçüsü, ölçek anlamına gelmektedir. Ferit Devellioğlu, a.g.e., s.591.

²³²B.O.A., E.Ş.S., 90, 19A/1.

Grafik 8. Diğer Malların Servet Dağılımları

4.5. Terekelerin Sosyal Hayattaki Yeri

Bu kısımda ölen kişilerin bütün mallarının kayıt altına alındığı Tereke Kayıtları şüphesiz Osmanlı toplum hayatının, sosyal, iktisadi, toplum ve kültür hayatını açıklığa kavuşturan belgeleri arasındadır. Tereke kayıtlarında ölen kişilerin isimleri, dini durumları, varsa unvan veya meslekleri, baba adları, ikamet ettikleri ve vefat ettiği yerler açıkça kaydedilmiş olup, yine varsa mirasçuları (varisleri), eşi ve mirastan pay alma hakkına sahip diğer kişilerde isimleriyle birlikte kayıt altına alınmaktadır.

Ölen kişilerin tereke yekûnlarından yola çıkılarak, servetlerine bakıldığında geride bıraktıkları mallar da hayatlarına dair bazı ipuçları sunmaktadır. Kayıtlarda ölen kişilerin geride kalan mallarının cins ve miktarlarıyla ne tür işlerle meşgul olduklarını öğrenmek mümkün olacaktır. Ticari değer taşıyan malların çokluğu da yine kişinin o malın ticaretiyle uğraştığını göstermektedir. Kullanılan ve geride miras olarak bırakılan mallarda zanaat ürünleri de bulunmaktadır. Bırakılan bu zanaat ürünleri o zanaatın erbaplığını yaptığını düşündürmektedir.

İktisat tarihi açısından büyük önem taşıyan Tereke Kayıtları, terekelerdeki eşyaların ve dönemin narh fiyatlarının tespitinde bize kolaylık sağlamaktadır. Böylece fiyat hareketleri hakkında da yoruma gitmek mümkündür. Bakıldığında, servet kalemlerinden yola çıkılarak gelir düzeyleri, yatırım kaynakları, meslekleri hakkında bilgi sahibi olunmuştur.

Yine eşyalar incelendiğinde dönemin giyim-kuşam kültürü, imal edilen ürünler, lüks mallar tespit edilmektedir. Osmanlı tarih araştırmalarında her zaman araştırmaya şayan bir başka konu da kadının toplumdaki yeri ve önemidir. Tereke kayıtlarından yola çıkılarak, kadınların sosyal statülerini, refah düzeylerini, ekonomik alanda üretime katkılarını, eğitim düzeylerini öğrenmek çalışmalarını bir adım daha öne taşıyacaktır. Osmanlı'da tekdüze bir kadın tiplmesi söz konusu değildir. Osmanlı kadınının toplum içindeki konumu bulunduğu yerleşim yerine ve yüzyıla göre farklılık göstermektedir. Yasal olanakların kadınlara tanıdığı imkânların dışında, çevre, ekonomik, millet faktörleri ve tabii ki kişilerin bireysel özellikleri bu farklılaşmayı doğurmaktadır. Osmanlı kadınının üretime katkısı yine sosyal statüsüne göre farklıdır.²³³

²³³Emine Dineç, “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”, *History Studies*, C. II, S. 1, 2010, s.24.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Her yapılan çalışmada, çalışmanın önemi, konunun önemi, günümüzde o teknik hâlâ kullanılıyor mu sorularına karşılık veren bir cevap aranmalıdır. Tüm bu sorulara cevap ararken nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Arşiv malzemesi olarak kullanılan defter, Devlet Arşivleri Başkanlığı'nda bulunan, MŞH. (Meşihat), ŞSSC. (Şer'iyye Sicili), D. (Demirbaş), NR. (Numara) 90 künyelidir. Söz konusu defter, H. (Hicri) 1124-1125 M. (Miladi) 1713-1714 tarihlerini kapsamaktadır. Bu sicilin içinde bulunan tereke kayıtları esas alınarak ortaya konulan bu çalışmada Edirne'nin dönem hakkında ki sosyo-ekonomik durumu aydınlatılmaya çalışılmıştır. 120 varak olan sicilin içinde 189 adet tereke kaydı bulunmaktadır. Bu kayıtlar teker teker incelenip çıkarımlarla sonuçlandırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Edirne şehrinin tarihsel süreçteki yeri aktarılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü aktarılırken kadının zaman içindeki değişimi, kadılık ve miras hukukunun ilişkisi ve Tereke Kayıtlarının özelliklerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Kadının tarihsel süreç içerisindeki değişiminde, ilk başta tek elden yürütülen kadılık makamı zamanla devlet sınırlarının genişlemesiyle kurum ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Bu durumun peygamber ve halife zamanında da, Emevi, Abbasi ve Selçuklu Devleti'nde de bu şekilde olduğu kaynaklarda görülmüştür. Selçuklu ve Osmanlı Devletinin adli teşkilat yapısı birbirine benzemektedir. Daha özele inildiğinde Osmanlı Devletinin kendisinden önceki Türk ve İslam devletlerinin sentezi ile adli bir kurum oluşturduğu anlaşılmıştır.

Üçüncü bölümde, defterdeki verilerin tespitiyle grafikler oluşturularak değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme; cinsiyetlerine, servet analizlerine, yaşanılan yerlere, mesleklere ve unvanlara göre yapılmıştır. Verilerdeki cinsiyet dağılımına bakıldığında 41 kişi kadın olup, 142 kişi erkek olarak karşımıza çıkmıştır. Mürekkebin dağılmasından ve silinik çıkmasından dolayı 6 kaydın cinsiyeti tespit edilememiştir. Orana döküldüğünde, verilerin %75'ini erkek, %22'sini kadın, %3'ünü tespit edilemeyenler oluşturmaktadır.

Servet analizlerine baktığımızda, defterin medyanının 18.000 akçe olduğu tespitlerden bir diğeridir. En zengin kişinin tereke yekûnu 1.294.420 akçedir. En fakir kişinin tereke yekûnu ise 179 akçedir. Bu veriler bize servet bakımından arada uçurumun olduğunu göstermektedir. Ayrıca defterdeki tüm kişilere ait yekûnların toplamı 10.696.030 akçedir.

İkamet olarak bakıldığında, Edirne'nin mahallerinde yaşayan kişi sayısının 115 olduğu tespiti yapılmıştır. Orana döküldüğünde % 61'lik kısmı oluşturmaktadır. Ayrıca mahalle

adlarına bakıldığında cami, mescit gibi dini özellik taşıyan isimlerin yanında o bölgenin önemli şahısların adlarının da mahalleye verildiği anlaşılmıştır. Yine defterin bazı yerlerinin lekeli oluşundan ve yazının tahrip olmasından dolayı 34 kişinin ikamet adresleri tespit edilememiştir.

Meslek grupları ve unvan analizinde ise, devlet kapısında çalışan kişilerin de bulunduğu verilerle desteklenmiştir. Bu kişiler Sekban, Bostancıbaşı ve Tuğcu görevlerini icra etmişlerdir. Bunların yanı sıra 14 farklı meslek grubuna da rastlanılmıştır. En çok kullanılan unvan ise Ağa, Elhac ve Bey olarak karşımıza çıkmıştır.

Dördüncü bölümde defterdeki dokümanlar kullanılarak servet kalemleriyle ilgili tespitler yapılmıştır. 10.000 akçe üzerinde servet bırakanlar sayısal çoğunluktadır. Taşınmaz mallar ve giyim-kuşam Edirne halkının en çok yatırım yaptığı kalemler olmuştur. Kadın terekelerinde ise bu durum giyim-kuşam ve ziynet eşyaları olarak karşımıza çıkmıştır.

Taşınmaz mal grupları gayrimenkul ve menkul mallar olarak ikiye ayrılmıştır. Veriler dâhilinde evlerin en sık rastlanan yatırım aracı olduğu tespit edilmiştir. Dükkân, değirmen, çiftlik gibi gayrimenkul malları bulunan kişilerin, zirai ve ticari alanda aktif oldukları tespit edilmiştir. Menkul mallarda ise köle ve nukut verisi dikkat çeken unsurlar arasında olmuştur. Defterde yer alan tereke kayıtlarında 7 kişide köle olup, bunların 4'ü cariye, 3'ü gulama sahiptir. Köle sahiplerinin toplum nazarında seçkin insanlar olduğu unvanlarıyla açıklanmıştır. Nukutun ise herkeste olmadığı alım gücü yüksek kişilerde bulunduğu tespitlerden bir başkasıdır.

Bir başka yapılan çıkarım ise Edirne halkının geçim kaynağının tarım, hayvancılık ve ticaret olmasıdır. Tarım alanında buğday, arpa ve çavdar vardır. Hayvancılık sahasında büyükbaş ve küçükbaş hayvancılığın yaygın olduğu görülmüştür. 50 kişide herhangi bir hayvan bulunduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; 1713-1714 yıllarında Edirne halkının 18.000 akçe olan medyana göre orta halli bir hayat sürdüğü tespit edilmiştir. En zengin kişi ile en fakir kişi arasında 1.294.241 akçelik bir fark vardır. Bu durumda bize, Edirne'de her kesimden insanın yaşamını idame ettirdiği sonucuna götürmektedir. Bir başka husus da devletin bu kayıtların tutturulması için aldığı ücretlerdir. Bu durum zaten fakir olan halkın terekeleri kayıt altına aldirmek için zorlandığını hatta tutturamadıklarını göstermiştir. Ömer L. Barkan'ın kıymet ücretleri ile yekûn toplamları arasında uygunsuzlukların olabileceğini belirtmiştir. Belirtilen bu durum

bizim çalışmamızda da tespit edilmiş, bu uygunsuzluklardan bazıları örneklerle desteklenmiştir.

Sayfa Bilgisi	Kişi Adı	Baba Adı	Mahalle Adı	Toplanan Yekûn	Yazılan Yekûn
3/A3	Hüseyin Bey	Mustafa	Abdurrahman	16.375	16.300
6/B2	Kerime Hatun	Piruz	Çelebi	14.388	14.384
8/A3	Şeyh Mehmed Çelebi	Mehmed	Devlet Şah	15.870	15.875
52/B1	Ali Çavuş	Abdullah	37 Bölük Neferâtından	3.251	3.276
52/B3	Recep Ağa	Abdullah	Hoca Bali	4.138	4.158
62/B2	Abdülhalim Ali	Ahmed	Manastır Nahiyesi	34.200	34.360
67/B2	Ali Efendi	Mustafa	Şehabeddin Paşa	14.569	17.353

Arşiv malzemesi olarak kullanılan Şer'iyye Sicilinin ve içerisinde bulunan Tereke Kayıtlarının tercümesi, şüphesiz ki tarih bilimine bir katkı sağlayacaktır. Ayrıca bir bölgenin araştırılmaya tabii tutulması o kentin tarihine de ışık tutacaktır.

KAYNAKÇA

A. ARŞİV KAYNAKLARI

90 Numaralı Edirne Şer'iyeye Sicili Defteri (1713-1714).

B. ARAŞTIRMA ve TETKİK ESERLER

Acaroğlu, T., Kılıçoğlu S. (1992). "Tereke". *Meydan Larousse*, C.XIX, 203.

Akdağ, M. (2017). *Türkiye'nin İktisadî ve İçtimaî Tarihi*. Yapı Kredi Yayınları.

Akdağ M. (1955). "Osmanlı Müesseseleri Hakkında Notlar". *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XIII, S.1-2, 27-51.

Akgündüz, A. (2009). "İslam Hukukunun Osmanlı Devletinde Tatbiki: Şer'iyeye Mahkemeleri ve Şer'iyeye Sicili". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S.XIV, 13-48.

Aktan, H. (2005). "Miras". *İslam Ansiklopedisi*, C.XXX, 143-145.

Altınbilek, H.R. (2018). *Lügat-ı Remzî*. Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları.

Arık, F. Ş. (1997). "Osmanlılarda Kadılık Müessesesi". *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, S.8, 1-71.

Artuk, İ. (2013). "Zolota". *İslam Ansiklopedisi*, C.XLIV, 500-501.

Atar, F. (1979) *İslam Adliye Teşkilatı Ortaya Çıkışı ve İşleyişi*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.

Atar, F. (2001). "Kadı". *İslam Ansiklopedisi*, C.XXIV, 66-69.

Aydın, M.A. (2003). "Mehir". *İslam Ansiklopedisi*, C.XXVIII, 389-391.

Aydın, M.A. Osmanlı Devletinde Hukuk ve Adalet, Klasik Yayınları. 30-31.

Ayverdi, İ. (2010). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Vakfı Yayınları.

Balcı, H. (2018). "Geleneksel Formlardan Şalvarın İç Anadolu'da ve Doğu Anadolu'da Kullanımı ve Bu İki Bölgenin Mukayeseli Karşılaştırması". *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, C.XXXI, S.57, 57-68.

Barkan, Ö.L. (1966). "Edirne Kassamına Ait Tereke Kayıtları". *Türk Tarih Kurumu Belgeler Serisi*, C.III, S.5-6, 1-479.

Bars, M.E. (2008) "Köroğlu Destanı'nda At, Kadın, Silah". *Turkish Studies*, C.III, S.2, 164-178.

Başbuğ, T. (2012). "Çağdaş Türk Resim Sanatında At Tasvirleri". *İdil Dergisi*, C.I, S.5, 286-306.

Başkan, Y. (2017). "Orhan Bey'in Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un Kızı Theodora ile Evliliği". *Tarih Dergisi*. S.66, 47-61.

Bizbirlik, A. (2002). "Tereke Kayıtları ve Edirne Tereke Defteri Üzerine Bir Deneme". *Türkler Ansiklopedisi*, 731-735.

- Bozatay, Ş. A., Demir, K.A. (2014). “Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.VI, S.10, 71-89.
- Bozkurt, F. (2011). *Tereke Kayıtları ve Osmanlı Maddî Kültüründe Değişim (1785-1875 İstanbul Örneği)*. Sakarya Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- Bozkurt, N. (2002). “Kavuk”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXV, 71-72.
- Bozkurt, N. (2009). “Sarık”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXVI, 152-154.
- Bozkurt, N. (2010). “Taç”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXIX, 362-363.
- Çakır, A. (2015). *Klasik Dönem Osmanlı Miras Hukukunda Kadının Yeri*, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çakır, İ.E. (2016). “Sofya Şehrinde Kadın Giyim Kuşam Kültürü: XVII. Yüzyılın İkinci Yarısı”. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.56, 1365-1386.
- Çelik, N.B. (2008). *Tereke Kayıtlarına Göre II. Mahmut Döneminde Tokat’ın Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Gaziosman Paşa Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Çoruhlu, T. (2012). “Tuğ”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XLI, 330-332.
- Dede, M. (2009). “Osmanlı Kadı Sicillerinde Tereke Kayıtları”. *Sosyal Bilimler Genç Araştırmacılar Sempozyumu*, 1-8.
- Demirel, Ö., Gürbüz, A. ve Tuş, M. (1992). *Osmanlı Anadolu Ailesinde Ev Eşya ve Giyim Kuşam (XVI.-XIX. Yüzyıllar)*. Sosyo-kültürel Değişme Sürecinde Türk Ailesi II, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Demirel, Ö. (2002). “Kuruluşundan Günümüze Çeşitli Yönleriyle Bir Osmanlı Mahallesi: Sivas Küçük Minare Mahallesi”. *XIII Türk Tarih Kongresine Sunulan Bildiriler*. 22-36.
- Devellioğlu, F. (2012). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugât*. Aydın Kitabevi.
- Diktaş, A. (2008). *XVI. Yüzyılın Son Çeyreğinde Edirne’de Sosyal Hayat*. Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Dingeç, E. (2010). “Osmanlı Toplumunda Kadınların Üretime Katkıları”. *History Studies*, C.II, S.1, 9-30.
- Doğan, K.C. (2019). “Osmanlı Devleti Klasik Çağında Kadılık Kurumu ve Fonksiyonları”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, C.VI, S.4, 34-40.
- Durhan, İ. (2008). “Tanzimat Döneminde Osmanlı Yargı Teşkilatındaki Gelişmeler”, *Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XII, S.3-4, 55-111.
- Dündar, A. (2007). “Edirne Şehri ve Tarihi Eserleri”. *Dini Araştırmalar Dergisi*. C.X, S.28, 119-140.
- Erçin, A. (2015). “Osmanlı Devletinde Kadı ve Şer’i Mahkemeler”. *Bartın Üniversitesi Çeşm-i Cihan: Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları E-Dergisi*, C.II, S.1, 15-23.

- Erdoğan, M.K. (2010) “Tereke Kayıtlarına Göre XVIII. Yüzyılın Ortalarında Rusçuk'ta Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Hayat”. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, C.XLV, 181-212.
- Ekinci, E.B. (2005). “Osmanlı Devletinde Mahkemeler ve Kadılık Müessesesi Literatürü”. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.III, S.5, 417-440.
- Esin, E. (1992). “Börk”. *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, 327-328.
- Eyice, S. (1994). “Edirne-Mimari”. *İslam Ansiklopedisi*. C.X, 431-442.
- Faroqhi, S. (1998) Eyüp Kadı Sicillerine Yansıdığı Şekliyle 18. Yüzyıl Büyük İstanbul'una Göç. *Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları*.
- Faroqhi, S. (2013). *Osmanlı Dünyasında Üretmek, Pazarlamak, Yaşamak* (çev. Gül Çağalı, Özgür TÜresay). Yapı Kredi Yayınları.
- Gökbilgin, M.T. (1994). “Edirne-Tarihi”. *İslam Ansiklopedisi*, C.X, 425-431.
- Gökmenoğlu, H.T. (1999). “İslam Miras Hukukunda “Halefiyet”, “Dede Yetimi”, ve “Vacip Vasiyet”. *Dinî Araştırmalar Dergisi*, C.I, S.3, 143-170.
- Gömeç, S.Y. (2016). “Türk Kültüründe At”. *Uluslararası Sempozyum Geçmişten Günümüze Bozkır*, 824-827.
- Görünür, L., Ögel S. (2006). “Osmanlı Kaftanları ile Entarilerinin Farkları ve Kullanışları”. *İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi/b*, C.III, S.1, 59-68.
- Gürhan, V. (2017). “18. Yüzyıl Osmanlı Toplumunda Kadın ve Hukuku: Amid Mahkemesinde Kadınların Hak Arama Süreçlerine Dair Bazı Değerlendirmeler”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, C.VI, S.3, 1644-1664.
- Güven, M. (2003). “Oğuz Kağan Destanı'nda Hayvanlar”. *Mili Folklor Uluslararası Halk Bilimi Dergisi*, C.VIII, S.57, 82-91.
- Hacak, H. (2006). “Müşâ”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXII, 151-152.
- İlkhan, M.F. (2013). “Kadılık Müessesesi ve Osmanlı'da Kadılık Sistemi, *Uludağ Üniversitesi, Tarih Semineri*, 1-24.
- İnalcık, H. (1953). “15. Asır Türkiye İktisadî ve İctimaî Tarihi Kaynakları”. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları*, C.XV, S.14, 51-75.
- İnalcık, H. (2013). *Osmanlı İmparatorluğunda Klasik Çağ (1300-1600)*. Yapı Kredi Yayınları.
- İnan, İ.H. (2003). *Edirne Ekonomisinde Tarımın Yeri ve Önemi*. İktisadi Araştırmalar Vakfı Yayınları.
- İpşirli, M. (2021). *Osmanlı İlmiyesi*. Kronik Kitap Yayınları.
- Kaçalin, M.S. (1996). “Gülabdan”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XIV, 227-228.
- Kallek, C. (2005). “Miskal”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXX, 182-183.

- Karaca, F. (2002). “Kürk”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXVI, 568-570.
- Karagülle, C. (2016). “Bolu’da Antik Dönem Mimari İzleri”. *Yapı Dergisi No. 401*. 176-180.
- Kars, R. (2018). “Ayntab’da Tüccarların Terekelerindeki Gelir Dağılımları ve Servet Birikimleri (1700-1750)”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.XI, 355-361.
- Kazancıgil, R.-Gökçe, N. (2005). *Dağdevirenzade M. Şevket Beyin Edirne Tarihi ve Balkan Savaşı Anıları*. Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları.
- Kazıcı, Z. (2008). *Osmanlı’da Toplum Yapısı*. Bilge Yayınevi.
- Koçu, R.E. (1967). *Türk Giyim-Kuşam ve Süslenme Sözlüğü*. Sümerbank Kültür Yayınları.
- Köktaş, A.M. (2016). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Piyasa Düzenlemeleri: 1500-1700 İstanbul Kadı Sicillerinde Narh Uygulamaları”. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. C.IX, S.2, 219-242.
- Kuru, L. (2006). *29 Numaralı Edirne Şer’iye Sicili*. Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Kuşu, S. (2009). *Şer’iye Sicillerine Göre H.1065-1079/M.1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne’de Sosyo-Ekonomik Hayat*. Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Küçüktaşçı, M.S. (2009). “Seyyid”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXVII, 40-43.
- Küçüktaşçı, M.S. (2013). “Yaşmak”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XLIII, 347-349.
- Kürküt, M.A. (2019). *152 Numaralı Edirne Şer’iyye Sicilinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*. Batman Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Metin, T. (2013). “Ortaçağ Akdeniz’inde Menteşe Beyliğinin İktisadi Faaliyetleri ve At Ticareti”. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.3, 255-272.
- Merçil, E. (2009). “Selçuklular”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXVI, 365-392.
- Oğuzoğlu, Y. (1985). “Sicillerdeki Tereke Kayıtlarının Kültürel Malzeme Olarak Değeri”. *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı*. 1-4.
- Ortaylı, İ. (1975). “Osmanlı Kadısı”. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.XXX, S.1, 1-128.
- Ortaylı İ. (2001). “Kadı”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXIV, 69-73.
- Özay, H. (2018). “İslâm Miras Hukukunun Özellikleri”. *İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*, C.III, S.2, 203-224.
- Özcan, A. (1992). “Bostancı”. *İslam Ansiklopedisi*, C.VI, 308-309.
- Özcan, A. (2001). “Kapıcı”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXIV, 345-347.
- Özcan, T. (2005). “Muhallefât”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXX, 406-407.
- Özcan, A. (2009). “Sekban”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXVI, 326-328.

- Özcan, S. (2009). *Topkapı Sarayı Müzesi'nde Bulunan 17. Yüzyıl Padişah Kaftanlarının İncelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özdeğer, H. (1988). *1463-1640 Yılları Bursa Şehri Tereke Kayıtları*. İstanbul Üniversitesi Rektörlük Yayınları.
- Özer, Ü. (2020). *341 Nolu Edirne Şer'iyye Sicilinin (H. 1241-1242/M.1825-1826) Transkripsiyon ve Değerlendirilmesi*. Kırklareli Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Özey, R. (2002). "XIX. Asırda Edirne Vilayeti Coğrafyası". *Marmara Coğrafya Dergisi*. S.6, 1-36.
- Özlu, Z. (2004). *XVIII. Yüzyılın İkinci Yarısında Gaziantep*. Gaziantep Büyükşehir Belediye Yayını.
- Öztürk, S. (1995). *Askeri Kassama Ait Onyedinci Asır İstanbul Tereke Kayıtları (Sosyo-Ekonomik Tahlil)*. Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü I*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Pakalın, M.Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü II*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2006). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Yargı Yayınevi.
- Patacı, Ö.O. (2016). "Osmanlı Tereke Kayıtlarının Sanat Tarihi Araştırmaları Açısından Önemine Yönelik Bazı Değerlendirmeler". *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi ve Araştırma ve Uygulama Merkezi*. 327-354.
- Sak, İ. (1992). *Şer'iyeye Sicilleri'ne Göre Sosyal ve Ekonomik Hayatta Köleler (17. Ve 18. Yüzyıllar)*. Selçuk Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- Sami, Ş. (2015). *Kamus-i Türkî*. Çağrı Yayınları.
- Sarıca, A., Becenen, N. (2018). "Seçilmiş Örneklerle Edirne Yöresel Erkek Giyim". *Journal of Institute of Economic Development and Social Researches*, C.IV, S.12, 562-572.
- Saydam, A. (2014). *Osmanlı Medeniyeti Tarihi*. Kitabevi Yayınları.
- Sönmez, A. (2011). *Geçmişten Günümüze Edirne İli'nin Sosyal Analizi*. Trakya Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Şakiroğlu, M.H. (1996). "Frenk". *İslam Ansiklopedisi*, C.XIII, 197-199.
- Şenel, A. (2009). *Burdur İli Geleneksel Kadın-Erkek Giysilerinin Tarihçesi, Teknik ve Sanatsal Özellikleri*. Süleyman Demirel Üniversitesi Basılmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Telci, C. (2000). "Aydın Muhassılı Abdullah Paşa ve 1148 (173) Senesinde Zabtedilen Muhallefâtı". *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 199-219.
- Tezcan, H. (1993). *Atlaslar Atlası-Pamuklu, Yün ve İpek Kumaş Koleksiyonu*. Yapı Kredi Yayınları.
- Tezcan, H. (1995). "Ferace". *İslam Ansiklopedisi*, C.XII, 349-350.

- Tomar, C. (2010). “Şam”. *İslam Ansiklopedisi*, C.XXXVIII, 311-315.
- Tuğluca, M. (2020). *Osmanlı Devlet-Toplum İlişkisinde Şikâyet Mekanizması ve İşleyiş Biçimi*. Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük I.* (1983). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkçe Sözlük II.* (1983). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uğur, Y. (2010). “Şer’iyye Sicilleri”. *İslam Ansiklopedisi*. C.XXXVIX, 8-11.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devleti Teşkilatında Kapıkulu Ocakları*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Uzunçarşılı, İ.H. (1988). *Osmanlı Devletinin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yılmaz, S. (1992). “İrânlı Ermeni Bir Tüccarın Terekesi ve Ticari Etkinliği Üzerine Düşünceler”. *Tarih İncelemeleri Dergisi*, C.VII, S.1, 191-215.
- Yılmaz, F. (2010). *Osmanlı Tarih Sözlüğü*. Gökkuşbu Yayinevi.
- Yiğit, A. (1988). *XVI. Yüzyılın İkinci Yarısında Edirne Kazası*. İnönü Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- Yüksel, Y. (2019). “Dîvân Şiirinde Ticârî Unsur ve Maddî Değer Olarak Para Birimleri”. *Journal of Turkish Language and Literature*, C.V, S.3, 556-582.
- Zilfi, M.C. (2008). *Dindarlık Siyaseti Osmanlı Uleması Klasik Dönem Sonrası*. Birleşik Yayınevi.

C. İNTERNET KAYNAKLARI

Merkad - Osmanlıca Türkçe Sözlük, lügât, لغت (luggat.com), (Erişim Tarihi, 01.04.2022).

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Tereke Kayıtlarında Bulunan Taşınmaz Mallar

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
98A/3	Mustafa Efendi Sarayında Misafir	Kasım Beşe Bin Ömer Ağa	17 Ramazan 1125	Menzil 1100 akçe	1408
63B/2	?	Mustafa Ali Bin Elhac Derviş	17 Cemâziyelâhir 1125	Menzil 6000 akçe	7000
18A/3	Sarıca Paşa Mahallesi	Şahbaz Bin Abdullah	8 Safer 1125	Hırdavat menzil 300 akçe	3514
31B/4	?	Ayşe Bint Abdülmelik	14 Rebülevvel 1125	Menzil 3600	4689
54B/1	Elhac Eskici Hamid Mahallesi	Mahmud Ağa Bin Osman	13 Rebülâhir 1125	2 Dönüm Bağ 2000 akçe	4730
55B/1	Marif Hoca Mahallesi	Şerife Hatun Bint Hasan	15 Cumâdelûlâ 1125	Hırdavat Menzil 200 akçe	4748
69B/1	Temeşvar Kürd Hoca Mahallesi	İbrahim Bey Bin Abdullah	7 Recep 1125	Köhne Dükkân 300 akçe	5116
61B/3	İbrahim Paşa Mahallesi	Şahbaz Ser Bin Abdurrahman	20 Cemâziyelâhir 1125	Menzil 1800 akçe	5486
70B/2	Bazirgan Halil Mahallesi	Ali Bey Bin Abdullah	9 Recep 1125	Dönüm Bağ 1200 akçe	5912
53A/2	Evliya Haşım Paşa	İbrahim Bin Abdülmelik	1 Muharrem 1125	Hırdavat Menzil 40 akçe, 2 tane	6224

	Mahallesi			arpalık 300, Arpalık 100 akçe	
8B/1	Maruf Hoca Mahallesi	Hasan Beşe Bin Şaban	1 Muharrem 1125	Hırdavat menzil 200, Bağ 720, menzil 4800 akçe	6282
6B/3	Saçlı Ali Mahallesi	Daver Bey Bin Abdullah	Gurre Muharrem 1125	Hırdavat menzil 240 akçe	6325
80A/3	Ata Nahiyesi	Hasan Beşe Bin Abdülmelik	2 Şaban 1125	Harab Dükkân 30, 4 dönüm bağ 1300 akçe	6659
50B/4	?	? Hatun Bint Abdülmelik	10 ? 1125	Hırdavat menzil 360 akçe	10.140
50A/2	? Paşa Mahallesi	Mehmed Efendi Bin Ömer	10 Rebîülâhir 1125	4 dönüm bağ 1200 akçe	12.435
99B/2	Hacı Murad Mahallesi	İbrahim Bey Bin Ahmed	11 Ramazan 1125	Nısıf Dükkân ve Alat der Mahalle-i Mezbûre 7200 akçe	13.176
92A/2	Kavruk Osman Mahallesi	Ahmed Ağa Bin Mustafa	20 Şaban 1125	Menzil 9600 akçe	13.890
35A/1	Hereke Nahiyesinden	Kapucu oğlu Ali Bin Mehmed	18 Rebîülevvel 1125	2 dönüm bağ 820, anbar çardak 2 tanesi 1800, 2 bab hâne oda 2400	14.006

				akçe	
17B/2	Kehtalu Mahallesi	Elhac Recep Efendi Bin Mehmed	7 Safer 1125	Bağ 64, 5 dönüm bağ 2400 akçe	14.075
6B/2	? Çelebi Mahallesi	Kerime Hatun Bint Piruz	4 Muharrem 1125	Menzil Mahalle-i Mezbûr 12.000 akçe	14.384
70A/2	Vilayet-i Rumeli'nden	33 Sekbanlardan Mehmed Beşe Bin Ahmed	10 Recep 1125	Hırdavat menzil 100 akçe	14.822
11A/1	? Çelebi Mahallesi	Havva Hatun Bint Ahmed	15 Muharrem 1125	Hırdavat menzil 200, hırdavat menzil 400, bağ 2400, menzil 18.000, kiraya verilen menzil (icare) 870 akçe	56.963
32A/3	?	Nasuh Bin İsmail	10 Rebûlevvel 1125	Menzil 3535 akçe	15.042
76A/3	Ömer Şah Mahallesi	Hatice Hatun Bint Mehmed	15 Recep 1125	Mülk menzil der mahalle-i mezbûre 11.400 akçe	15.050
18A/1	Sefer Şah Mahallesi	Ahmed Beşe Bin Abdullah	10 Muharrem 1125	Menzil 7400, menzil 6000, bağ 1200 akçe	15.600

8A/3	Devlet Şah Mahallesi	Şeyh Mehmed Çelebi Bin Mehmed	29 Zilhicce 1124	Menzil 14.400 akçe	15.875
3A/3	Abdurrahman Mahallesi	Hüseyin Bey Bin Mustafa	Gurre Muharrem 1124	Menzil Mahalle-i Mezbûr 12.000 akçe	16.300
72B/1	Mihal Bey Mahallesi	Süleyman Ağa Bin Mustafa	20 Recep 1125	Hırdavat Menzil 720 akçe	18.288
50B/1	Noktacızade Mahallesi	Mehmed Bin Kasım	15 Rebûlevvel 1125	Hasan Ağadan bağ 2680, menzil 9000 akçe	18.420
106A/2	Kebir Paşçı Mahallesi	Halil Efendi Bin Elhac Mehmed	10 Şevval 1125	Hırdavat menzil 55 akçe	18.518
63B/1	Umur Bey Mahallesi	Mehmed Bin Musa	7 Cemâziyelâhir 1125	Hırdavat dükkân 298, hırdavat dükkân 260, bağ 2400, menzil 12.000 akçe	18.600
17B/1	Karib-i Şah Melik Mahallesi	Elhac Yusuf Bin Abdullah	20 Muharrem 1125	Hırdavat dükkân 270, menzil der mahalle-i Mezbûre 9000 akçe	18.819
80B/1	Ata Nahiyesi	Elhac Ahmed Bin ?	12 Şaban 1125	Hırdavat menzil 300, hırdavat menzil 680 akçe	20.200
42A/4	Elhac Hallac	Hediye	8 Rebiülahir ?	Menzil 8000	20.447

	Mahallesi	Hatun Bint Mehmed		akçe	
55B/3	Elhac Halil Mahallesi	Nasuh Bey Bin ?	16 Cumâdelûlâ 1125	Hırdavat menzil 300, 16.800 akçelik okunamayan taşınmazı vardır.	21.430
18B/1	Sultan Bayezid Mahallesi	Süleyman Çelebi Bin Abdüllatif	? Zilkade 1124	Hırdavat Menzil 300, saman hâne 240, bağ 2500, bağ 2500, menzil 20.000, vesair levazım 20.000 akçe	62.980
79B/1	Yakup Paşa Mahallesi	Fatma Hatun Bint Elhac Osman	10 Şaban 1125	Hırdavat menzil 15 akçe	23.510
13B/4	Alemdar Mahallesi	Safiye Hatun Bint Abdullah	3 Muharrem 1125	Menzil der mahalle-i Mezbûre 24.000 akçe	24.900
67A/3	Şeyh Hamis Mahallesi	Hasan Bey Bin Abdullah	24 Recep 1125	Menzil 7200, bağ 2400 akçe	25.115
34A/3	Elhac Halil Mahallesi	Mehmed Bey Bin Abdullah	6 Rebûlevvel 1125	Menzil 3000 akçe	26.200
45B/3	Yancıkçı Mahallesi	Ayşe Hatun Bint Mustafa	10 Rebiülahir 1125	Hırdavat menzil 200, menzil 19.200 akçe	26.411
66A/1	Umur Bey Mahallesi	Mustafa Bin Abdullah	7 Cemâziyelâhir	Bağ ve hırdavat	26.985

			1125	menzil 200, bağ 2130, menzil der mahalle-i İsmail Ağa 12.240 akçe	
82B/1	?	Yusuf Bin Said	2 Recep 1125	12.000 akçelik okunmayan taşınmazı vardır.	27.379
119A/1	?	?	?	Hırdavat menzil 1200 akçe	27.565
64B/2	Mihail Koca Mahallesi	Ferad Ağa Bin Mustafa	20 Cemâziyelâhir 1125	Nısıf menzil 13.600 akçe	27.821
87B/2	Çukalica Mahallesi	Yusuf Bin Abdülmelik	12 Şaban 1125	Değirmen 9960, değirmen 1400 akçe	29.520
55A/1	İbrahim Paşa Mahallesi	Elhac Mustafa Bin Elhac Ali	10 Cumâdelûlâ 1125	Hırdavat menzil 300, saman hâne 240, bağ 2500, bağ 2500, menzil 20.000, vesair levazım 20.000 akçe	29.705
41B/3	Bevvab Sinan Mahallesi	Hasan Bin Elhac Mehmed	17 Rebiülahir 1125	Menzil 900, dönüm bağ 2400, menzil 2700, bağ 300 akçe	30.100

22B/2	Yaya Şehsuvar Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Ömer	12 Safer 1125	Bağ 1200 akçe	30.120
112B/2	Hacı Hasan Mahallesi	Ali Ağa Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Menzil 1200 akçe	30.263
111A/1	Asi Arap Mahallesi	Esmâ Hatun Bint?	13 Ramazan 1125	Menzil 21.600 akçe	30.350
35B/1	Elhac Halil Mahallesi	Ayşe Bint ?	7 Rebûlevvel 1125	Mülk menzil 2400 akçe	34.178
109A/2	Karaca Mahallesi	?	2 Zilkade 1125	Menzil 10.750 akçe	34.930
92A/3	Kasap Ömer Mahallesi	Ayşe Bint Abdülmelik	11 Şaban 1125	Menzil 12.000 akçe	35.361
26A/3	Ömer Şah Mahallesi	Esmâ Bint İsmail	17 Safer 1125	Menzil 20.000 akçe	40.740
14A/2	Selçuk Hatun Mahallesi	Elhac Hüseyin Bin Mehmed	18 Zilhicce 1124	Bağ 2058, dönüm bağ 2400, menzil 12.000 akçe	40.936
52A/2	? Murad Mahallesi	Elhac ? Bin Abdülmelik	16 Rebûlevvel 1125	Mülk menzil 12.000 akçe	41.669
7B/1	Mirahur Deresi Mahallesi	Bostani Tatar Ali Bey Bin Aslan	25 Zilhicce 1124	Menzil 18.000 akçe	44.389
101B/3	? Mahallesi	Mehmed Ağa Bin ? Varisinden	19 Şevval 1125	Bağ 9750 akçe	48.150
39A/2	?	Ömer Bin Abdullah	?	Hırdavat menzil 20, anbar 1600, anbar 2700, anbar 6840, anbar 160,	48.269

				bağ kıta dönüm 1200 akçe	
25B/3	?	İbrahim Bey Bin Süleyman	15 Safer 1125	2 dönüm bağ 360, menzil 8000 akçe	48.670
7A/1	Hoca Ömer Mahallesi	Mehmed Efendi Bin Mehmed	3 Muharrem 1125	Bağ 1200, menzil 30.000 akçe	75.578
94A/1	Hisar Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Mustafa	2 Ramazan 1125	2 dönüm bağ 480, menzil 8200, menzil 3600 akçe	79.161
19A/1	Ahi Hasan Mahallesi	Elhac Halil Bin Murad	15 ? 1125	Menzil 18.000, çiftlik 4000, değirmen 1800, oda 1000 akçe	89.439
38A/2	Alemdar Mahallesi	Elhac Ali Bin Şaban	20 Rebûlevvel 1125	Hırdavat menzil 800 akçe	90.240
12B/1	Şarapdar Hamis Bey Mahallesi	Esseyid Elhac İbrahim Bin Hüseyin	5 Muharrem 1125	Menzil 43.440, menzil 31.320, nalband dükkânı 18.000, hırdavat menzil 1260 akçe	92.761
4A/1	Mahmud Ağa Mahallesi	Sahaf Elhac Ali Efendi Bin Ahmed	25 Zilhicce 1124	Nısf menzil der mahalle- i Mezbûre	94.177

				25.000 akçe	
114B/1	Mahmud Ağa Mahallesi	Ayşe Hatun Bint Ali	18 Şevval 1125	Mülk menzil 60.000, mülk menzil 24.000 akçe	95.065
14B/2	Kayrevan Ağa Mahallesi	Faik Efendi Bin Abdurrahman	24 Muharrem 1125	Menzil 60.000 akçe	98.670
27A/3	?	Yusuf Efendi Bin Ahmed	18 Safer 1125	Hayrat 60 akçe	124.241
112A/2	Ömer Efendi Mahallesi	Mahmud Beşe Bin Mehmed	15 Şevval 1125	2 kıta menzil 24.000, 1 dönüm bağ 500, Tatarlar karyesinden 4 dönüm bağ 800 akçe	210.385
42B/1	Umur Bey Mahallesi	Kabalı Elhac Hasan Bin Ömer	10 Safer 1125	Menzil 28.800 akçe	231.844
90A/1	Kavaklı Mahallesi	İbrahim Bin Mehmed	18 Şaban 1125	Hırdavat menzil 1000, dükkân 150, 5 dönüm bağ 1500, menzil 18.000, menzil 6000, menzil 40.000 akçe	238.636
46A/1	Elhac İslam Mahallesi	Hasan Bin İsmail	10 Rebîülevvel	Menzil 24.000, bağ	257.320

			1125	1800 akçe	
24A/1	Şarapdar Hamis Bey Mahallesi	Elhac Salih Bin Elhac Ömer	10 Safer 1125	Mülk menzil 60.000, mülk bahçe 160.000, bağ 2400, menzil 9000 akçe	483.360
104B/1	Sultan Bayezid Mahallesi	Halil Ağa Bin Ömer	15 ? 1125	Anbar 1470, anbar 9975, menzil 240.000, menzil 144.000, menzil 18.000 akçe	587.995
73B/1	Üsküfçü Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Abdullah	18 Recep 1125	Menzil 24.000, menzil 48.000 akçe	1.047.226
117A/1	Kasım Paşa Mahallesi	Ahmed Bin Elhac Mehmed	15 Şevval 1125	Menzil 60.000, menzil 90.000, paçacı Pazar 24.000, silahhane 24.000, bağ hâne 12.000akçe	1.294.420

Tablo 2: Tereke Kayıtlarında Bulunan Hayvanlar

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
98A/2	Orhan Odalarında	Ömer Bin ?	17 Ramazan	Doğan 250	1360

	Misafir		1125	akçe	
91B/3	?	Ahmed Beşe Bin Ömer	15 Şaban 1125	Bargir 1080 akçe	2141
23A/2	Elhac Muhtar Mahallesi	Ahmed Beşe Bin Abdülmelik	2 Rebûlevvel 1125	2 tane kaz ve 6 tane tavuk 120, bargir 770 akçe	2534
6B/3	Saçlı Ali Mahallesi	Daver Bey Bin Abdullah	Gurre Muharrem 1125	Tavuk 5 akçe	6325
80A/3	Ata Nahiyesi	Hasan Beşe Bin Abdülmelik	2 Şaban 1125	Karasığır öküzü 1000, karasığır ineği ma buzak 500, 2 tane karasığır 360 akçe	6659
68A/1	Derac Kazası	Şehit Kara Mehmed Bey Bin Abdullah	10 Muharrem 1125	Bargir 1500 akçe	9882
36A/2	? Hanında misafir	Süleyman Beşe Bin Ömer	10 Rebûlevvel 1125	Köle bargir 3600 akçe	11.105
54A/1	Ata Nahiyesi	Mehmed Bin Rasim	10 Cemâziyelevvel 1125	Al kısarak 800, camus ineği 1300, karasığır ineği 800, karasığır ineği 600, karasığır ineği 900 akçe	12.240
35A/1	Hereke Nahiyesinden	Kapucuoğlu Ali Bin Mehmed	18 Rebûlevvel 1125	Camus tosun/2 1440, karasığır ineği/2 240, karasığır öküzü/3 510, karasığır öküzü/2 480	14.006

				akçe	
60A/2	Vilayet-i Rumeli'nden	33 Sekbanlarından Mehmed Beşe Bin Ahmed	10 Recep 1125	Bargir ve eğer 3000 akçe	14.822
55A/4	Ata Nahiyesi	Mustafa Bey Bin Ali	10 Rebûlâhir 1125	Doru Bargir 1650, defa al bargir 2400, kısrak 800, camus 120, karasığır ineği 800, karasığır ineği 600 akçe	14.828
94B/1	Cihan Karyesi	Mehmed Bin Mustafa	6 Ramazan 1125	Siyah bargir 760 akçe	15.000
88A/2	Sorucu Mahallesi	Salih Bey Bin Mehmed	18 Şaban 1125	Bargir 1600 akçe	15.257
44A/3	Akpınarlı İbrahim Ağa Mahallesi	Şaban Ağa Bin Mustafa	15 Rebûlâhir 1125	Doru at 2400 akçe	15.793
112B/1	Ata Nahiyesi	Mustafa Bin Halil	14 Şevval 1125	Camus ineği 1200, camus danası 840, camus öküzü/2 1800, karasığır öküzü/2640	16.510
50B/1	Noktacızade Mahallesi	Mehmet Bin Kasım	15 Rebûlevvel 1125	Bargir 1931 akçe	18.420
77B/1	?	Elhac Ali Bin Yusuf	17 Recep 1125	Bargir 2120, bargir 900 akçe	19.020
12B/2	Saraçlı Kârhanesi	Hasan Beşe Bin Ahmed	7 Zilhicce 1124	Bargir 2630 akçe	19.330
80B/1	Ata Nahiyesi	Elhac Ahmed	12 Şaban 1125	Karasığır ineği ve	20.200

		Bin Celil?		buzacı/2 1000 akçe	
113B/2	Saraçlı Süleyman Efendi Mahallesi	Hüseyin Bin Abdülmelik	11 Şevval 1125	Kara bargir ma eğer 1860 akçe	21.252
39A/1	?	Ayşe Bint Mustafa	15 Rebîülevvel 1125	Karasığır ineği 400 akçe	22.210
67A/3	Şeyh Hamis Mahallesi	Hasan Bey Bin Abdullah	24 Recep 1125	Karasığır öküzü ve araba 2640 akçe	25.115
87B/2	Çukalica Mahallesi	Yusuf Bin Abdülmelik	12 Şaban 1125	Karasığır ?/23 9290, karasığır danası/8 1450 akçe	29.520
5A/1	İbrahim Paşa Mahallesi	Elhac Mustafa Bin Elhac Ali	10 Cumâdelûlâ 1125	Camus ineği 1600, karasığır ineği 500 akçe	29.705
112B/2	Hacı Hasan Mahallesi	Ali Ağa Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Camus öküzü çift 2070, camus ineği 810, karasığır öküzü 600, karasığır ineği 255, karasığır tosunu 420, bargir 680 akçe	30.263
62B/2	Manastır Nahiyesi	Abdülhalim Ali Bin Ahmed	Gurre Recep 1125	Kuzu 4980, camus öküzü 2000, karasığır ineği/3 2100, camus ineği/2 2000, karasığır ineği	34.365

				240, kara sığıl 400, kısrak 480, kara bargir 650, karasığır tosunu 300, camus malağı/3 300 akçe	
85B/2	?	Halepli İsmail Ağa Bin Ömer	15 Şaban 1125	Doru at/2 100 akçe	38.771
15B/2	Kadı Kapusu Karyesi	Ali Bin Abdullah	28 Muharrem 1125	Karasığır öküzü 500, bargir 320 akçe	39.394
96A/1	Sultan Selim Mahallesi	Ahmed Ağa Bin Ömer	10 Ramazan 1125	Doru at 5700 akçe	40.490
7B/1	Mirahur? Deresi	Bostancı Tatar Ali Bey Bin Aslan	15 Zilhicce 1124	Karasığır öküzü 3060, bargir 2000, defa bargir 1520, defa bargir 520 akçe	44.389
78A/2	?	Mehmed Ağa Bin Resul	11 Recep 1125	Bargir 1800, doru at 3600 akçe	45.551
90B/1	Tarakçılar Mahallesi	İbrahim Bey Bin Ömer	15 Şaban 1125	Bargir ve kayış 5000 akçe	46.017
39A/2	?	Ömer Bin Abdullah	?	Karasığır öküzü çift 1380, karasığır öküzü çift 1610, karasığır öküzü çift 2000, inek ve	48.269

				<p>buzacı 3650, karasığır ineği 380, inek ve buzacı 400, karasığır ineği 450, kula bargir 1200, karasığır öküzü çift 720, karasığır ineği 300, karasığır ineği 120, karasığır ineği 320, tosun/2 800, tosun 110, karasığır öküzü 300, karasığır ineği 200, tosun 85, karasığır ineği 180, dana /2 180, karasığır ineği 220, malak 213, kuzulu koyun 5400, kuzusuz koyun 2400 akçe</p>	
25B/3	?	İbrahim Bey Bin Süleyman	15 Safer 1125	<p>Karasığır öküzü 1820, camus öküzü 3720, defa karasığır öküzü 1380, karasığır tosunu 1450, karasığır ineği 1140, defa karasığır tosunu 1000, karasığır ineği</p>	48.670

				880, karasığır ineği 1000, inek 1560, camus ineği 3230, tosun 456, kısrak /2 600 akçe	
94A/1	Hisar Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Mustafa	2 Ramazan 1125	Karasığır ineği/2 720 akçe	79.161
105A/2	Muradiye Mahallesi	Mahmud Efendi Bin Hasan	11 Şevval 1125	Bargir 2520 akçe	81.429
40B/3	Rum ilinde Bosna Eyaleti	Sıraçlı Elhac İbrahim Ağa Bin Yusuf	11 Rebûlâhir 1125	Doru at 1500,siyah bargir 1200, kula bargir 1200, doru at/3 2000, defa doru at 1500 akçe	84.338
19A/1	Ahi Hasan Mahallesi	Elhac Halil Bin Murad	15 ? 1125	Manda öküzü bir çift 2000, kar sığır öküzü bir çift 1200, manda ineği /5 4000, karasığır danası/7 1000 akçe	89.439
81A/2	? Hatun Mahallesi	? Bin Mehmed	5 Şaban 1125	Doru bargir 2000 akçe	94.984
14B/2	Kayrevan Ağa Mahallesi	Faik Efendi Bin Abdurrahman	24 Muharrem 1125	Bargir 300 akçe	98.670
113A/2	Elhac Hamid ?	Halil Efendi Bin Osman	10 Şevval 1125	Bargir 2500 akçe	100.695
63A/1	Anadolu da ?	Esseyid	10	Katır/3 ve	101.175

	kasabası	Fazullah Efendi Bin Abdullah	Cemâziyelâhir 1125	bargir 6500, doru at 3000, kula bargir 1600, doru at 13. 400, bargir 2200, bargir 455 akçe	
27A/3	?	Yusuf Efendi Bin Ahmed	18 Safer 1125	Bargir 1500, bargir 6000, bargir 1600 akçe	124.241
3A/4	Teftîn Ağa Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Elhac Osman	26 Zilhicce 1124	Camus öküzü 2500, camus ineği 850, karasığır ineği 800, karasığır öküzü 3600, bargir 600, bargir 1100, har 180, karasığır ineği 200 akçe	175.240
110B/1	Balık pazarı	Mehmed Ağa Bin Ömer?	20 Ramazan 1125	Bargir 1500, doru at 3000, doru bargir 1000, bargir 1320 akçe	196.261
112A/2	Ömer? Efendi Mahallesi	Mahmud Beşe Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Bargir 600, karasığır ineği ve buzağı/2 400 akçe	210.385
90A/1	Kavaklı Mahallesi	İbrahim Bin Mehmed	18 Şaban 1125	Bargir 1000, doru at 1460, karasığır ineği ve buzağı/3 1500, karasığır ineği 400, karasığır öküzü/4 2880,	238.636

				camus öküzü/3 3000, camus tosunu 600, camus ineği/3 ve buzağı /3 4500 akçe	
46A/1	Elhac İslam Mahallesi	Hasan Bin İsmail?	10 Rebîülevvel 1125	Bargir 2000, bargir 2400 akçe	257.320
110A/1	Arif Ağa Mahallesi	Elhac Ömer Ağa Bin Abdülkerim	18 ? 1125	Doru bargir 800, at 1200 akçe	482.730
104B/1	Sultan Bayezid Mahallesi	Halil Ağa Bin Ömer	15 ? 1125	Camus öküzü 2400, camus tosunu 1810, camus tosunu/2 2310, tosun 1900, camus 1800, tosun 1570, camus? 1500, camus ineği 2120, camus ineği ve buzağı 1820, camus ineği ve buzağı 2170, camus ineği ve buzağı 2060, karasığır ineği tosun 1075, karasığır? 490, buzağılı karasığır ineği 910, inek 1050, kara siğir tosunu/3 1275, kısrak/3 2575, kısrak	587.995

				825, bargir 240, bargir 1210, karasığır ineği ve buzağı 1260, inek ve buzağı/2 1020, inek ve buzağı/2 11.040, karasığır öküzü/2 1520, karasığır öküzü/2 2400, camus ineği 2310, camus ineği 2020, malak 1705, inek ve malak 1600, camus tosunu 1570, kısırak 900, kısırak 940, camus öküzü 2400, camus öküzü 3000, camus? 1800, tosun 720, karasığır tosunu/7 240, camus öküzü/7 3000, doru kısırak 1220, kısırak 1080, kısırak 900, kısırak 160, kısırak 160, kısırak 820, karasığır öküzü/2 1860, karasığır öküzü 1920, öküz 900, camus öküzü	
--	--	--	--	--	--

				1290, karasığır ineği koca 340, ağnam/35 28.425 akçe	
117A/1	Kasım Paşa Mahallesi	Ahmed Bin Elhac Mehmed	15 Şevval 1125	At 1680, çil bargir 5000, bargir/2 16.000, al at 9000, bargir 3820 akçe	1.294.420

Tablo 3: Tereke Kayıtlarında Bulunan Mücevherler

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
76B/1	?	Ayşe Hatun Bint Mehmed	19 Recep 1125	Sim bilezik ve sagır küpe 700 akçe	2888
61B/3	İbrahim Paşa Mahallesi	Şahbaz Ser? Bin Abdurrahman	20 Cemâziyelâhir 1125	İnci küpe 300 akçe	5486
116B/2	Çarkalı Mahallesi	Emine Bint Hasan	15 Şevval 1125	Saat 60 akçe	5878
108B/3	?	İsmail Efendi Bin Mehmed Efendi	13 Ramazan 1125	Sim saat 1200 akçe	7330
40A/1	Emir Şah Mahallesi	Fatma Bint Abdullah	18 Rebülevvel 1125	İncili küpe çift 390, altın yüzük 360 akçe	9110
50B/4	?	? Hatun Bint Abdülmelik	10? 1125	11 Miskal bilezik 1800, sim yüzük 60	10.140

				akçe	
34B/2	Kasım Paşa Mahallesi	Havva Hatun Bint Abdülmelik	17 Rebûlevvel 1125	Bir miktar inci 300, inci küpe 430 akçe	11.012
61B/2	Rumeli'nden	Ahmed Bey Bin Ömer	18 Cemâziyelâhir 1125	Sim saat 600 akçe	11.157
113A/1	Gazi Mihail Bey Mahallesi	Hatice Bint Ebubekir	19 Recep 1125	29 miskal altın bilezik 6825 akçe	11.203
94B/1	Cihan Karyesi	Mehmed Bin Mustafa	6 Ramazan 1125	Yüzük 150 akçe	15.000
20B/1	Ata Nahiyesi Ece Sultan Karyesi	Ayşe Bint Ali	12 Safer 1125	Küpe çift 800 akçe	15.137
71A/2	?	Hatice Bint Abdullah	15 Recep 1125	İncili küpe çift 600 akçe	16.731
86A/1	Elhac Hamid Mahallesi	Elhac Mehmed Ağa Bin Hasan	14 Şaban 1125	Sim saat 900 akçe	17.380
72B/1	Mihal Bey Mahallesi	Süleyman Ağa Bin Mustafa	20 Recep 1125	Sim saat 720 akçe	18.288
77B/1	?	Elhac Ali Bin Yusuf	17 Recep 1125	Sim saat 1000 akçe	19.020
80B/1	Ata Nahiyesi	Elhac Ahmed Bin Celil Varislerinden	12 Şaban 1125	17 miskal altın 4080, inci 1800, altın yüzük 300 akçe	20.200
42A/4	Elhac Hallac Mahallesi	Hediye hatun Bint Mehmed	8 Rebûlevvel ?	İnci küpe 273	20.447

39A/1	?	Ayşe Bint Mustafa	15 Rebiülevvel 1125	İncili küpe 600, 2 adet sim bilezik 300 akçe	22.210
18B/1	Sultan Bayezid Mahallesi	Süleyman Çelebi Bin Abdüllatif	? Zilkade 1124	Sim saat 1000 akçe	62.980
79B/1	Yakup Paşa Mahallesi	Fatma Hatun Bint Elhac Osman	10 Şaban 1125	İncili serpuş 1800, incili kuşak 1100, inci küpe çift 1600 akçe	23.510
40A/2	Sabuncu Hacı Mahallesi	Fatma Bint Mustafa Ağa	11 Rebiülahir 1125	Zümrüt küpe inci askı 2000, 11 miskal altın bilezik 200 akçe	24.930
112A/2	Maruf Hoca Mahallesi	Fatma Hatun Bint Mustafa	15 Şaban 1125	Sim yüzük 320 akçe	26.285
119A/1	?	?	?	Saat 2000, sim saat 4800 akçe	27.565
9A/3	Malatya'ya tabi Payaz nam karye	Tuğcu Abdullah Bey Bin Mansur	15 Muharrem 1125	Tuğralı altın 5760, Frenk altın 6840 akçe	28.007
68B/2	Muradiye Mahallesi	Şerife Ayşe Bint Esseyid Hüseyin	Gurre Recep 1125	Zümrüt küpe 2400 akçe	29.530
55A/1	İbrahim Paşa Mahallesi	Elhac Mustafa Bin Elhac Ali	10 Cumâdelûlâ 1125	Altın 2020 akçe	29.705

97A/2	? Hasan Mahallesi	Elhac Halil Bin ?	20 Şaban 1125	İnci 500, sim saat 1300, inci 500, incili küpe 800 akçe	31.133
35B/1	Elhac Halil Mahallesi	Ayşe Bint ?	7 Rebîülevvel 1125	Ortası zümrüt kenarı incili küpe 11.560 akçe	34.178
92A/3	Kasap Ömer Mahallesi	Ayşe Bint Abdülmelik	11 Şaban 1125	İncili küpe çift 900, altın yüzük 360, bilezik 405 akçe	35.361
85B/2	?	Halepli İsmail Ağa Bin Ömer	15 Şaban 1125	Akrep saat 1200 akçe	38.771
26A/3	Ömer Şah Mahallesi	Esmâ Bint İsmail	17 Safer 1125	İnci küpe çift 900, altın 5600 akçe	40.740
78B/2	?	Mehmed Ağa Bin Ömer	5 Şaban 1125	Sim saat 1239 akçe	52.483
56B/2	Ata Nahiyesi	Yusuf Bin Elhac Mehmed Bey	17 Cumâdelûlâ 1125	İncili küpe 2660, yüzük 300, 9 miskal altın 2835 akçe	57.335
99A/1	Murad Ağa Mahallesi	? Ağa Bin Mehmed	17 Ramazan 1125	Sim saat 755, hatem ve yüzük 120, tuğralı altın	59.968

				27.720, Frenk altın 10.080, zincirli altın 3200 akçe	
48A/3	Gülbahar Mahallesi	Ayşe Hanım Bint Ahmed Ağa Bey	17 Rebûlevvel 1125	Küpe 2 tanesi 19.200, sim saat 800 akçe	73.155
104A/1	?	Murad Ağa Bin Hüseyin	6 Şevval 1125	İnci küpe 3320 akçe	74.202
40B/3	Rumeli'nde Bosna Eyaletine tabi	Siraclı Elhac İbrahim Ağa Bin Yusuf	11 Rebiülahir 1125	Sim saat 600, yaldızlı altın 15.800 akçe	84.338
21A/1	Yeniçeri Meydanı	İbrahim Efendi Bin Mehmed	12 Muharrem 1125	Sim saat 700 akçe	100.255
63A/1	Anadolu'da Deha Kasabası	Esseyid Fazullah Efendi Bin Abdullah	18 Cemâziyelâhir 1125	Sim saat 3380 akçe	101.175
27A/3	?	Yusuf Efendi Bin Ahmed	18 Safer 1125	Saat 2400, Frenk altını 7200 akçe	124.241
110B/1	Balık Pazarı Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Ömer	20 Ramazan 1125	Sim saat 3200 akçe	196.261
112A/2	Ömer Efendi Mahallesi	Mahmud Beşe Bin Mehmed	15 Şevval 1125	12 miskal altın bilezik 3000 akçe	210.385
42B/1	Umur Bey	Kabalı Elhac Hasan Bin	10 Safer 1125	Altın 14.640,	231.844

	Mahallesi	Ömer		altın 18.314 akçe	
46A/1	Elhac İslam Mahallesi	Hasan Bin İsmail	10 Rebûlevvel 1125	Altın 24.000, altın 59.920 akçe	257.320
86B/1	?	?	20 Şaban 1125	19 Miskal altın bilezik 7000, 2 tane altın kuşak 11.160 akçe	405.950
110A/1	Arif Ağa Mahallesi	Elhac Ömer Ağa Bin Abdülkerim	18 ? 1125	Sim akrep saat 800 akçe	482.730

Tablo 4: Tereke Kayıtlarında Bulunan Nakitler (Nukut)

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
56B/3	Ayşe Hatun Karyesinden	Ali Bey Bin Ömer	14 Cumâdelülâ 1125	Nukut akçe 200	1170
28B/2	Cami Karyesi	? Beşe Bin Abdülmelik	14 Zilkade 1124	Nukut akçe 180	1296
44B/2	?	Süleyman Bin Abdülmelik	?	Nukut 240 akçe	1312
98A/2	Orhan Odalarında Misafir	Doğancı Ömer Bin ?	17 Ramazan 1125	Der kese nukut 480 akçe	1360
6A/2	Cami Karyesi	Mustafa Efendi Bin	21 Zilhicce 1124	Nukut ders kese 80	1372

		Abdullah		akçe	
98A/3	Mustafa Efendi Sarayında Misafir	Kasım Beşe Bin Ömer Ağa	17 Ramazan 1125	Nukut 35 akçe	1408
16B/2	Dergâh-ı Ali Yeniçerilerinde n 60 Solaklarından	Mehmed Beşe Bin Abdullah	15 Muharrem 1125	Nukut akçe 24	1684
73A/3	Kanlı Bekâr Mahallesi	Mehmed Beşe Bin Hamza	6 Recep 1125	Nukut 320 akçe	2800
68B/1	Dayatun Mahallesi	Hatice Bint Yusuf	Gurre Recep 1125	Nukut akçe 1800	2969
55B/1	Marif Hoca Mahallesi	Şerife Hatun Bint Hasan	15 Cumâdelûlâ 1125	Nukut akçe 1424	4748
56B/4	?	Mustafa Çavuş Bin Ali Ağa	15 Cemâziyelevvel 1125	Nukut akçe 100	5430
4B/1	Balıkesri Kazası	Elhac Mehmed Efendi Bin Abdullah	5 Zilhicce 1124	Nukut akçe 220	5856
103B/3	Bacacı Sakinlerinden	Ahmed Bin Abdülmelik	15 Şevval 1125	Nukut 1140 akçe	5905
44B/1	?	Ali Beşe Bin Abdurrahman	17 Rebiülahir 1125	5 kese Frenk altını 1800, 9 kese taralı altın 2835 akçe	6296
80A/3	Ata Nahiyesi	Hasan Beşe Bin Abdülmelik	2 Şaban 1125	Bir miktar alınan nukut ve bir de dükkân 1130 akçe	6659

108B/2	Temurtaş Mahallesi	Elhac Mahmud Bin Elhac Ömer	15 Şevval 1125	Nukut akçe 1800	8121
107A/2	Mahmud Ağa Nahiyesi	Mehmed Efendi Bin Halil	17 Şevval 1125	Nukut akçe 1560	9550
36A/2	Handa Misafir	Süleyman Beşe Bin Ömer	10 Rebûlevvel 1125	Nukut akçe 500	11.105
61B/2	Rumeli'nde Vaki	Ahmed Bey Bin Ömer	18 Cemâziyelâhir 1125	Nukut akçe 6442	11.157
79B/3	Eskici Mahallesi	Elhac İbrahim Bin Abdullah	15 Şaban 1125	Nukut alınan 3050 akçe	11.623
23A/1	Şah Melik Mahallesi	İsmihan Hatun Bint Abdullah	17 Safer 1125	Kese akçe 45	12.560
99B/2	Hacı Murad Mahallesi	İbrahim Bey Bin Ahmed	11 Ramazan 1125	Nukut 19.440 akçe	32.176
54B/2	Umur Bey Mahallesi	Gülbeyaz Bint Ömer	19 Cumâdelûlâ 1125	Nukut akçe çil akçe 300, altın 1920, 15 miskal altın 4500 akçe	14.429
70A/2	Vilayet-i Rumeli'nden	33 Sekbanlardan Mehmed Beşe Bin Ahmed	10 Recep 1125	Nukut 100 akçe	14.822
88A/2	Sorucu Mahallesi	Salih Bey Bin Mehmed	18 Şaban 1125	Nukut 1200 akçe	15.257
44A/3	Akpınarlı İbrahim Ağa Mahallesi	Şaban Ağa Bin Mustafa	15 Rebiülahir 1125	Nukut guruş 3093	15.793

67B/2	Şehabeddin Paşa Mahallesi	Ali Efendi Bin Mustafa	19 Rebiülahir 1125	Nukut akçe mahsulden 3600	17.353
72B/1	Mihal Bey Mahallesi	Süleyman Ağa Bin Mustafa	20 Recep 1125	Nukut akçe 640	18.288
50B/1	Noktacızade Mahallesi	Mehmed Bin Kasım	15 Rebülevvel 1125	Nukut akçe 400	18.420
17B/1	Karib-i Şah Melik Mahallesi	Elhac Yusuf Bin Abdullah	20 Muharrem 1125	Nukut akçe 1260	18.819
77B/1	?	Elhac Ali Bin Yusuf	17 Recep 1125	64 kese nukut guruş 7680	19.020
12B/2	Saraçlı Kârhanesi	Hasan Beşe Bin Ahmed	7 Zilhicce 1124	Nukut duka 1000, duka 800	19.370
44B/3	?	Ömer Ağa Bin ?	10 Rebiülahir 1125	Nukut 2040 akçe	19.605
113B/2	Saraçlı Süleyman Efendi Mahallesi	Hüseyin Bin Abdülmelik	11 Şevval 1125	Nukut altın 17.500 akçe	21.252
39A/1	?	Ayşe Bint Mustafa	15 Rebülevvel 1125	Çil akçe 100	22.210
13B/4	Alemdar Mahallesi	Safiye Hatun Bint Abdullah	3 Muharrem 1125	Nukut akçe 900	24.900
66A/1	Umur Bey Mahallesi	Mustafa Bin Abdullah	7 Cemâziyelâhir 1125	Akçe 200, akçe 120	26.985
82B/1	?	Yusuf Bin Said	2 Recep 1125	Nukut 12.000 akçe	27.379
35B/1	Elhac Halil Mahallesi	Ayşe Bint ?	7 Rebülevvel 1125	Nukut meblağ 1980 akçe	34.178

92A/3	Kasap Ömer Mahallesi	Ayşe Bint Abdülmelik	11 Şaban 1125	Nukut 2980 akçe	35.361
75B/2	?	Mustafa Efendi Bin Elhac Ahmed	13 Recep 1125	Nukut der kese guruş 17.820	43.570
7B/1	Mirahur Deresi Mahallesi	Bostani Tatar Ali Bey Bin Aslan	25 Zilhicce 1124	Nukut akçe 9000	44.389
78A/2	?	Mehmed Ağa Bin Resul	11 Recep 1125	Nukut 3000 akçe	45.551
101B/3	?	Mehmed Ağa Bin? Varisinden	19 Şevval 1125	Nukut 320 guruş 38.400	48.140
39A/2	?	Ömer Bin Abdullah	?	Nukut 3720 akçe	48.269
7A/1	Hoca Ömer Mahallesi	Mehmed Efendi Bin Mehmed	3 Muharrem 1125	Nukut 900 akçe	75.578
19A/1	Ahi Hasan Mahallesi	Elhac Halil Bin Murad	15? 1125	Der kese-i nukut ve altın ve yeni zolota 67.120	89.439
84B/3	? Hatun Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Ömer	2 Şaban 1125	Nukut 36.000, nukut 6000, nukut akçe 16.480	94.173
81A/2	? Hatun Mahallesi	Ayşe Hatun Bint Mehmed	5 Şaban 1125	Nukut der kese 71.385 akçe	94.984
21A/1	Yeniçeri Meydanı	İbrahim Efendi Bin Mehmed	12 Muharrem 1125	Frenk altını 9 kese 3240, akçe 50,	100.255

				sermaye-yi mukataa 7800, mukataada n hasıl 15.000 akçe	
3A/4	Teftîn Ağa Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Elhac Osman	26 Zilhicce 1124	137 guruş (16.440 akçe)	175.240
110B/1	Balık Pazarı Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Ömer	20 Ramazan 1125	Der kese nukut 63 kese 7560, nukut 24.480, nukut 50.000 akçe	196.261
112A/2	Ömer Efendi Mahallesi	Mahmud Beşe Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Zolota 1 der kese nukut 1193 guruş (143.240 akçe)	210.385
42B/1	Umur Bey Mahallesi	Kabalı Elhac Hasan Bin Ömer	10 Safer 1125	Nukut guruş 4800, nukut akçe 2080, akçe 60.000	231.844
90A/1	Kavaklı Mahallesi	İbrahim Bin Mehmed	18 Şaban 1125	Der kese nukut 48.000 akçe	238.636
46A/1	Elhac İslam Mahallesi	Hasan Bin İsmail	10 Rebûlevvel 1125	Nukut akçe 285	257.320
110A/1	Arif Ağa Mahallesi	Elhac Ömer Ağa Bin Abdülkerim	18 ? 1125	Hisse nukut 48.000 akçe	482.730

73B/1	Üsküfçü Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Abdullah	18 Recep 1125	Nukut 17.440 akçe	1.047.226
-------	-------------------	-------------------------	---------------	-------------------	-----------

Tablo 5: Tereke Kayıtlarında Bulunan Köleler

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
112B/2	Hacı Hasan Mahallesi	Ali Ağa Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Gulam nam Yusuf 15.600 akçe	30.263
7A/1	Hoca? Ömer Mahallesi	Mehmed Efendi Bin Mehmed	3 Muharrem 1125	Cariye nam Gülistan 12.000 akçe	75.578
113A/2	Elhac Hamid Mahallesi	Halil Efendi Bin Osman	10 Şevval 1125	Cariye nam Fatma 21.000, Cariye nam Hatice 23.000, Cariye nam Gülbahar 21.000 akçe	100.695
112A/2	Ömer Efendi Mahallesi	Mahmud Beşe Bin Mehmed	15 Şevval 1125	Gulam nam Yusuf 16.400 akçe	210.385
86B/1	?	?	20 Şaban 1125	Cariye nam Ümmühan 24.000 akçe	405.950
63A/1	Anadolu'da Deha Kasabası	Esseyid Fazullah Efendi Bin Abdullah	18 Cemâziyelâhir 1125	Gulam 7000 akçe	101.175
117A/1	Kasım Paşa Mahallesi	Ahmed Bin Elhac Mehmed	15 Şevval 1125	Cariye 2400 akçe	1.294.420

Tablo 6: Tereke Kayıtlarında Bulunan Kitaplar

Sayfa Numarası	Yaşadığı Yer	Kişi Bilgisi	Tarihi	Kayıt Altındaki Eşyası	Yekûnu
6A/2	Cami Karyesinde?	Mustafa Efendi Bin Abdullah	21 Zilhicce 1124	? Hafız 145, mecmua 15 akçe	1372
16B/2	Dergâh-ı Ali Yeniçerinden 60 solaklarından	Mehmed Beşe Bin Abdullah	15 Muharrem 1125	Enam-1 şerif 24 akçe	1684
115A/3	? Celil	Osman Bin Mehmed	10 Şevval 1125	Kelam-1 kadim 300 akçe	4387
69B/3	?	İsmail Efendi Bin Mehmed Efendi	13 Ramazan 1125	Mecmua 80 akçe	7330
107A/2	Mahmud Ağa Nahiyesinden	Mehmed Efendi Bin Halil	17 Şevval 1125	Mushaf-1 şerif 300, mecmua 60, mecmua 60, mecmua/2 160, mecmua 60 akçe	9550
36A/2	? Hanın da misafir iken	Süleyman Beşe Bin Ömer	10 Rebûlevvel 1125	Hatim 180 akçe	11105
79B/3	Eskici?	Elhac İbrahim Bin Abdullah	15 Şaban 1125	Enam-1 şerif 120 akçe	11623
17B/2	Kehtalu?	Elhac Recep Efendi Bin Mehmed	7 Safer 1125	Mushaf-1 şerif 260 akçe	14075
76A/3	Ömer Şah Mahallesi	Hatice Hatun Bint Mehmed	15 Recep 1125	Enam-1 şerif 60 akçe	15050
71A/2	?	Hatice Bint	15 Recep	Kelam-1 kadim	16731

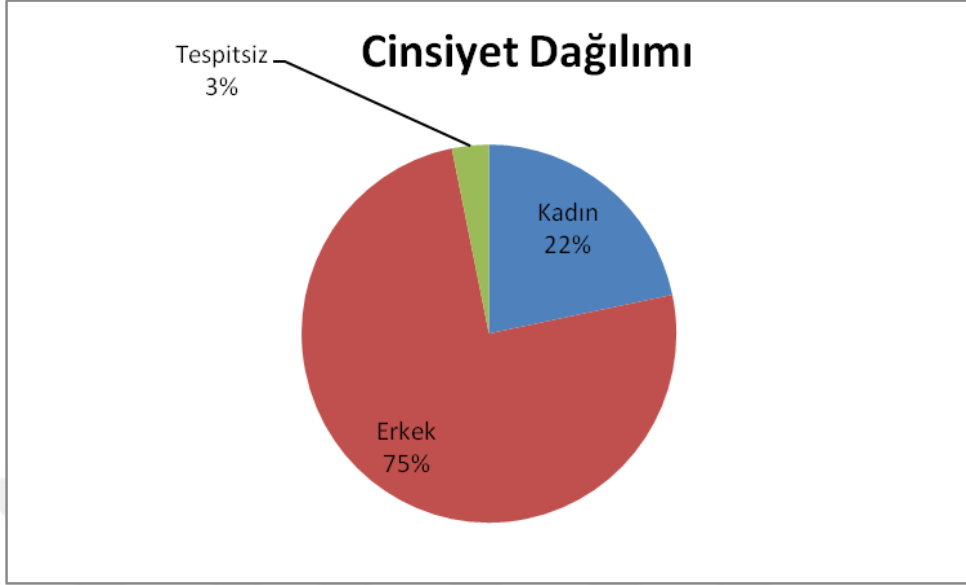
		Abdullah	1125	300 akçe	
106A/2	Kebir Pasçı Mahallesi	Halil Efendi Bin Elhac Mehmed	10 Şevval 1125	Mushaf-ı şerif nısıf 165, mecmua/2 60 akçe	18518
44B/	?	Ömer Ağa Bin ?	10 Rebûlâhir 1125	Hatim 15, enam-ı şerif 300 akçe	19605
39A/1	?	Ayşe Bint Mustafa	15 Rebûlevvel 1125	? Hatim/2 30 akçe	22210
111A/2	Maruf? Hoca Mahallesi	Fatma Hatun Bint Mustafa	15 Şaban 1125	Kelam-ı kadim 720 akçe	26285
55A/1	İbrahim Paşa Mahallesi	Elhac Mustafa Bin Elhac Ali	10 Cumâdelûlâ 1125	Kebir Kur'an 500 akçe	29705
74A/2	? Karyesi	Havva Hatun Bint Ali	17 Recep 1125	Kelam-ı kadim 80 akçe	36996
78B/2	?	Mehmed Ağa Bin Ömer	5 Şaban 1125	Enam-ı şerif 140 akçe	52483
99A/1	Murad Ağa Mahallesi	? Ağa Bin Mehmed	17 Ramazan 1125	Kelam-ı kadim 300, mecmua 30 akçe	59968
48A/3	Gülbahar?	Ayşe Hanım Bint Mehmed Ağa Bey	17 Rebûlevvel 1125	Kelam-ı kadim 480 akçe	73155
105A/2	Muradiye Mahallesi	Mahmud Efendi Bin Hasan	11 Şevval 1125	Mushaf-ı şerif 1200, mecmua 90 akçe	81429
40B/3	Rum ilinde Bosna eyaletine tabi	Sıraçlı Elhac İbrahim Ağa Bin Yusuf	11 Rebûlâhir 1125	Enam-ı şerif 200, ? Şerif 330 akçe	84338
4A/1	Mahmud Ağa Mahallesi	Sahaf Elhac Ali Efendi Bin Ahmed	25 Zilhicce 1124	Mushaf-ı şerif 200, mecmua 120, mecmua 120 ve artı	94177

				17.142 akçe eden 105 tane kitabı bulunmaktadır.	
81A/2	? Hatun Mahallesi	? Bin Mehmed	5 Şaban 1125	Enam-1 şerif 325 akçe	94984
14B/1	Kayrevan Ağa Mahallesi	Faik Efendi Bin Abdurrahman	24 Muharrem 1125	Mecmua 125, mecmua 60, mecmua/2 300, mecmua/2 250, mecmua 60, Mushaf-1 şerif 1500 akçe	98670
21A/1	Yeniçeri Meydanı	İbrahim Efendi Bin Mehmed	12 Muharrem 1125	Kelam-1 kadim 12.000 akçe	100255
27A/3	?	Yusuf Efendi Bin Ahmed	18 Safer 1125	Mecmua 200, mecmua 120, defa mecmua 200, defa mecmua 100, defa mecmua 100, mecmua 300, mecmua 120 akçe	124241
110B/1	Balık Pazarı	Mehmed Ağa Bin Ömer?	20 Ramazan 1125	Enam-1 şerif/2 400, hatim 305 akçe	196261
42B/1	Umur Bey Mahallesi	Kabalı Elhac hasan Bin Ömer	10 Safer 1125	Kelam-1 kadim 3000, Türki kitap 80 akçe	231844
46A/1	Elhac İslam Mahallesi	Hasan Bin İsmail?	10 Rebülevvel 1125	Enam-1 şerif 31 akçe	257320
86B/1	?	?	10 Şaban	Kelam-1 kadim	405950

			1125	1600, Türki mecmua 800, mecmua 170 akçe	
73B/1	Üsküfçü Mahallesi	Mehmed Ağa Bin Abdullah	18 Recep 1125	? Şerif 45 akçe	1047226
117/A1	Kasım Paşa Mahallesi	Ahmed Bin Elhac Mehmed	15 Şevval 1125	Mecmua 400, mecmua 240, enam-ı şerif 110, mecmua/2 80, mecmua 175, mecmua 120, mecmua 200, mecmua 180, mecmua 240, mecmua 320, tezkire 505, mecmua 70, mecmua 275, tezkire-i âşık 220, mecmua 300, mecmua 220, mecmua 85, mecmua 200, mecmua 355, mecmua 148, mecmua 300, kelam-ı kadim 7100 akçe	1294420

GRAFİKLER LİSTESİ

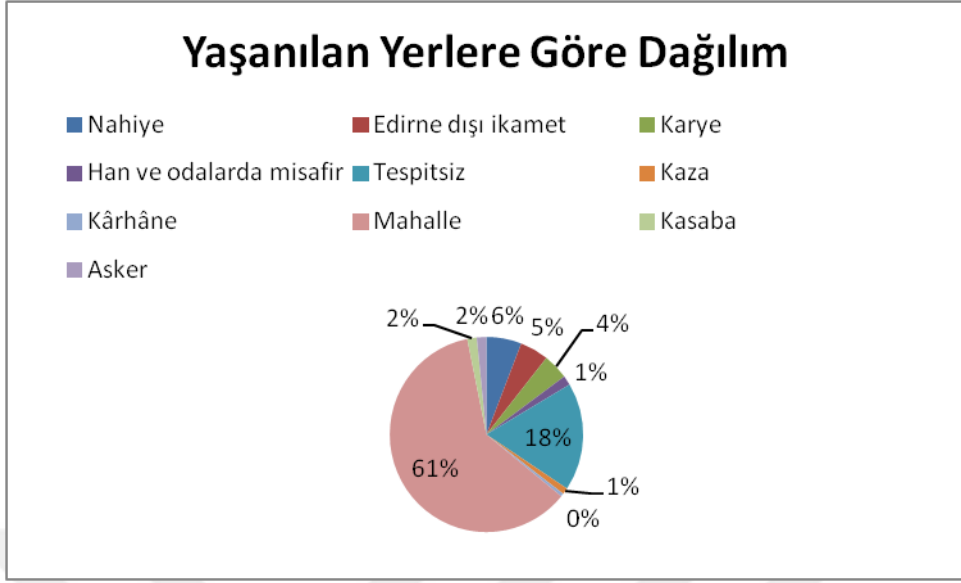
Grafik 1. Cinsiyete Göre Dağılım

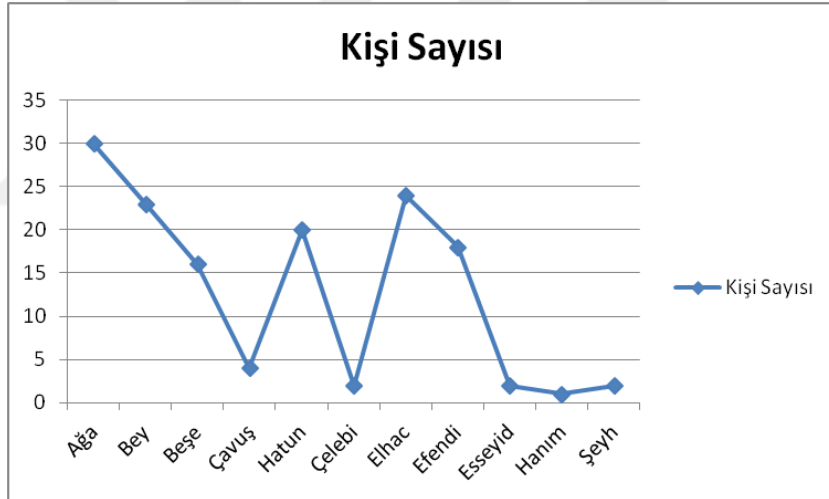
Grafik 2. Servet Kalemlerinin Akçe Miktarı ve Genel Servet İçindeki Oranları

Servet Kalemleri	Akçe Miktarı	Yüzde Oranı
Gayrimenkul	1.893.660	%17.70
Alacak-Borç-Mehir	1.445.037	%13.51
Giyecek-Kumaş	869.617	%8.13
Ev İçi Kullanım Eşyaları	797.504	%7.45
Nukud	755.598	%7.06
Canlı Sermaye	390.394	%3.64
Ziynet ve Lüks Mallar	327.716	%3.06
Köleler	142.400	%1.33
At Takımları	120.104	%1.12
Kitap	73.719	%0.68
Silah ve Silah Takımları	66.441	%0.62
Gıda ve Hububat	19.441	%0.18
Alet ve Edevat	10.736	%0.10
Diğer ve Okunamayanlar	3.783.663	%35.37

Grafik 3. Yaşanılan Yere Göre Dağılım

Grafik 4. Unvana Göre Dağılım

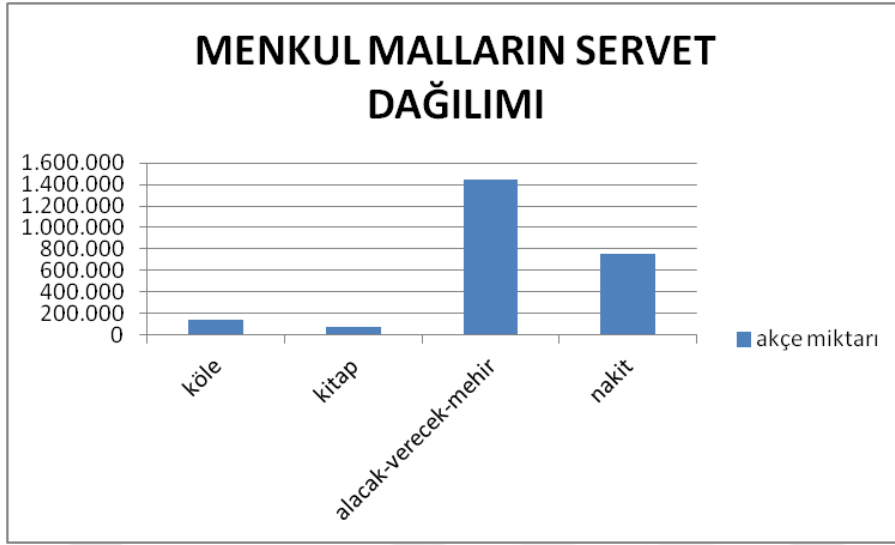
Grafik 5. 2 Ünvan Alan Kişiler

Ünvan	Kişi Sayısı	İkinci Ünvan	Kişi Sayısı2
Ağa	30		
Bey	23	Ağa	3
Beşe	16	Efendi	4
Çavuş	4	Elhac	1
Hatun	20	Çelebi	1
Çelebi	2		
Elhac	24		
Efendi	18		
Esseyid	2		
Hanım	1		
Şeyh	2		

Grafik 6. Unvana Göre Servet Dağılımı ve Genel Oranı

Unvanlar	Servet Miktarı (Akçe)	100%
Ağa	3.874.373	%36.22
Unvansız	2.780.120	%25.12
Elhac	1.722.307	%16.10
Efendi	968.837	%9.05
Bey	476.366	%4.45
Hatun	447.270	%4.18
Beşe	306.751	%2.86
Esseyid	93.037	%0.86
Çelebi	78.855	%0.73
Hanım	73.155	%0.68
Şeyh	27.875	%0.26
Çavuş	18.976	%0.17

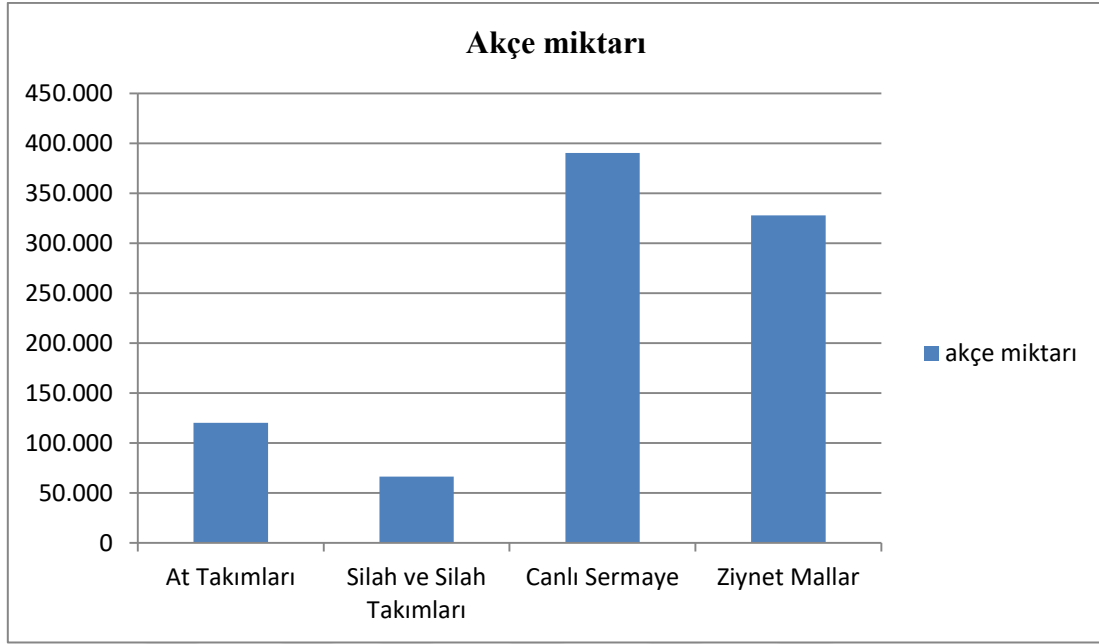
Grafik 7. Menkul Malların Servet Dağılımı

Grafik 8. Kölelerin Sahipleri ve Genel Servet İçindeki Payları

Sayfa Bilgisi	Köle Sahibi	Köle Sayısı	Kölelerin Toplam Akçe Değeri	Toplam Serveti	Kölelerin Servet İçerisindeki Oranı
112B/2	Ali Ağa	1	15.600	30.263	%51.54
63A/1	Esseyid Fazullah Efendi	1	7.000	101.175	%6.91
7A/1	Mehmed Efendi	1	12.000	75.578	%15.87
113A/2	Halil Efendi	3	65.000	100.695	%64.55
112A/2	Mahmud Beşe	1	16.400	210.385	%0.077
86B/1	?	1	24.000	405.950	%5.91
117A/1	Ahmed	1	2.400	1.294.420	%1.92

Grafik 9. Diğer Malların Servet Dağılımı

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 1. Edirne'nin Coğrafya Haritası

ÖRNEK BELGELER

مجلسه روز چهارشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز پنجشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز شنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز یکشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز دوشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز سهشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز چهارشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

مجلسه روز پنجشنبه... در آنجا که... در آنجا که... در آنجا که...

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı, Soyadı: Yasemin AKTAŞ

EĞİTİM DURUMU

Lisans: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı

YAYINLAR

Yasemin Aktaş, Kadı Sicilleri Işığında Tereke Kayıtlarına Dair Bir İnceleme, VI. Aksaray Öğrenci Çalıştayı, ISSN 2651-2904, Genç Kalemler Dergisi, Tarih, Düşünce ve Kültür Dergisi, Yıl 5, Sayı 6, 2-4 Mayıs, 2019, Aksaray.

Yasemin Aktaş, 1713-1714 Tarihleri Arasında Edirne’de Sosyo-Ekonomik Yaşam (90 Numaralı Edirne Şer’iyye Siciline Göre), 4. Uluslararası İnsan Çalışmaları Kongresi, ICHUS, 10-11 Aralık, 2021, Ankara.

Yasemin Aktaş-Gülşah Karayel, 90 Numaralı Edirne Şer’iyye Sicili’ndeki Tereke Kayıtlarına Göre XVIII. Yüzyılda Kadınların Sosyo-Ekonomik İzleri, Uluslararası Sosyal Bilimlerde Kadın Çalışmaları Sempozyumu, 24-25 Mart, 2022, Erzurum.